מראה מקומות לשיעור שבשבועות תשס"ט

נושא: עובד עבודה זרה מאהבה ומיראה

הובא ע"י מורו"ר הרב ישראל חייט

רמב"ם

הל' עבודה זרה וחוקות הגויים פרקים א-ג
(במיוחד פרק ג' הל' ד' והשגת הראב"ד, והל' ו' והשגת הראב"ד)

גמרא

עבודה זרה נ: ד"ה "אמר ר' יהודה אמר רב" (7 שורות מסוף העמ')
עד המשנה בדף נא:
*תוס' ד"ה "חייב"(דף נא.)

עבודה זרה נד. ד"ה "ורמינהו" (5 השרות מתילת העמ')
עד "ופלח לה ברצון" (14 שורות מסוף העמ')
*תוס' ד"ה "מתקיף"
*תוס' ד"ה "הא" עד "יעבר ואל יהרג" (תחילת שורה שלישית)

סנהדרין סא: ד"ה "איתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה" (13 שורות מסוף העמ')
*תוס' ד"ה "רבא אמר פטור"

מפרשי הש"ס

חידושי הר"ן ד"ה "איתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה"

יג מִי שֶׁנִּדּוּהוּ בְּפָנָיו - אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו. נִדּוּהוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - מַתִּירִין לוֹ בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנָיו. וְאֵין בֵּין נִדּוּי לַהֲפָרָה כְּלוּם, אֶלָּא מְנַדִּין וּמַתִּירִין בְּרֶגַע אֶחָד, כְּשֶׁיַּחֲזֹר הַמְנַדֶּה לְמוּטָב. וְאִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהַנִּיחַ זֶה בְּנִדּוּיוֹ כַּמָּה שָׁנִים - מַנִּיחִין כְּפִי רִשְׁעוֹ.

וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהַחֲרִים לָזֶה לְכַתְּחִלָּה, וּלְהַחֲרִים מִי שֶׁאוֹכֵל עִמּוֹ וְשׁוֹתֶה עִמּוֹ אוֹ מִי שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת - מַחֲרִימִין, כְּדֵי לְיַסְּרוֹ וּכְדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא יִפְרְצוּהָ הַחֲטָאִים.

אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לָהֶם לְנַדּוֹת לִכְבוֹדוֹ, אֵינוֹ שָׁבַח לַתַּלְמִיד חֲכָמִים לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה; אֶלָּא מַעֲלִים אָזְנָיו מִדִּבְרֵי עַמֵּי הָאָרֶץ, וְלֹא יָשִׁית לִבּוֹ לָהֶן, כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יְדַבְּרוּ אַל תִּתֵּן לִבֶּךָ" (קהלת ז,כא).

וְכֵן הָיָה דֶּרֶךְ חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים: שׁוֹמְעִין חֶרְפָּתָן וְאֵינָן מְשִׁיבִין, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמּוֹחֲלִין לַמְחָרֵף וְסוֹלְחִין לוֹ. וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים הָיוּ מְשֻׁתָּבְּחִין בְּמַעֲשֵׂיהֶן הַנָּאִין, וְאוֹמְרִין שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִדּוּ אָדָם וְלֹא הֶחֱרִימוּהוּ לְכְבוֹדָן. וְזוֹ הִיא דַּרְכָּן שֶׁלְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁרָאוּי לֵילֵךְ בָּהּ.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁבִּזּוּהוּ אוֹ חֵרְפוּהוּ בַּסֵּתֶר. אֲבָל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁבִּזָּהוּ אוֹ חֵרְפוּ אָדָם בְּפַרְהֶסְיָא - אָסוּר לוֹ לִמְחֹל עַל כְּבוֹדוֹ; וְאִם מָחַל - נֶעֱנָשׁ, שֶׁזֶּה בְּזִיּוֹן תּוֹרָה; אֶלָּא נוֹקֵם וְנוֹטֵר הַרְבֵּה כַּנָּחָשׁ, עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה, וְיִסְלַח לוֹ.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

◆ ◆ ◆

הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם

יֵשׁ בְּכֻלָּן אַחַת וַחֲמִשִּׁים מִצְווֹת, שְׁתֵּי מִצְווֹת עֲשֵׂה וְתִשַּׁע וְאַרְבָּעִים מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה. ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר הָרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם. ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף. ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ. ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ. ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ. ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לְאַחֲרִים. ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת אֲפִלּוּ לְנוֹאי. ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ. י) לִשְׂרֹף עִיר הַנִּדַּחַת. יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ. יב) שֶׁלֹּא לֶהָנוֹת מִכָּל מָמוֹנָהּ. יג) שֶׁלֹּא לְהַסִּית יָחִיד לְעָבְדָהּ. יד) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמַּסִּית. טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שִׂנְאָתוֹ. יו) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ. יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת. יח) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה. יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשִׁמָהּ. כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בְּשִׁמָהּ. כא) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם יי. כב) שֶׁלֹּא לָגוּר מֵהֲרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר. כג) שֶׁלֹּא לִשָּׂבַע בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה. כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב. כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי. כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ. כז) שֶׁלֹּא לְקָסֵם מַעֲשֶׂה. כח) שֶׁלֹּא לְהַשְׁתַּחֲווֹת עַל אֶבֶן מַשְׂכִּית. כט) שֶׁלֹּא לָטַע אֲשֵׁרָה. ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בְּשִׁבִילָהּ. לא) שֶׁלֹּא לֶהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מִשְׁמְשֶׁיהָ. לב) שֶׁלֹּא לֶהָנוֹת בְּצִפּוּיֵי נֶעֱבָד. לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה. לד) שֶׁלֹּא לָחֹן עֲלֵיהֶן. לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ. לו) שֶׁלֹּא לְהַדֹּמוֹת בְּמִנְהֲגוֹתָן וּבְמַלְבּוּשָׁן. לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ. לח) שֶׁלֹּא לְקוֹסֵם. לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן. מ) שֶׁלֹּא לַחֲבֹר חֶבֶר. מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל הַמֵּתִים. מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב. מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בִּיְדִעוֹנִי. מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף. מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ. מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן. מז) שֶׁלֹּא יַעֲדֶה אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה. מח) שֶׁלֹּא תַּעֲדֶה אִשָּׁה עֲדֵי אִישׁ. מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַעֲקַע. נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד. נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת.

וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְווֹת הָאֵלּוּ בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א בִּימֵי אֱנוֹשׁ טָעוּ בְּנֵי הָאָדָם טָעוּת גְּדוֹלָה, וְנִבְעֲרָה עֲצַת חַכְמֵי אוֹתוֹ הַדּוֹר, וֶאֱנוֹשׁ עַצְמוֹ מִן הַטּוֹעִים. וְזוֹ הָיְתָה טָעוּתָם: אָמְרוּ: הוֹאִיל וְהָאֵל בָּרָא כּוֹכָבִים אֵלּוּ וְגַלְגַּלִּים אֵלּוּ לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם וּנְתָנָם בַּמָּרוֹם, וְחָלַק לָהֶם כָּבוֹד,

וְהֵן שֶׁמְּשִׁין הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנָיו - רְאוּיִין הֵם לְשַׁבְּחָם וּלְפָאֲרָם וְלַחֲלֹק לָהֶם כָּבוֹד. וְזֶהוּ רְצוֹן הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, לְגַדֵּל וּלְכַבֵּד מִי שֶׁגִּדְּלוֹ וְכִבְּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ רוֹצֶה לְכַבֵּד עֲבָדָיו וְהָעוֹמְדִים לְפָנָיו, וְזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ שֶׁלַּמֶּלֶךְ.

כֵּיוָן שֶׁעָלָה דָּבָר זֶה עַל לִבָּם, הִתְחִילוּ לִבְנוֹת לַכּוֹכָבִים הֵיכָלוֹת, וּלְהַקְרִיב לָהֶן קָרְבָּנוֹת, וּלְשַׁבְּחָם וּלְפָאֲרָם בְּדְבָרִים, וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת לִמּוֹלָם, כְּדֵי לְהַשִּׂיג רְצוֹן הַבּוֹרֵא בְּדַעְתָּם הָרָעָה. וְזֶה הָיָה עִקַּר עֲבוֹדָה זָרָה.

וְכָךְ הֵם אוֹמְרִים עוֹבְדֶיהָ הַיּוֹדְעִים עִקָּרָהּ; לֹא שֶׁהֵן אוֹמְרִים שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא כּוֹכָב זֶה. הוּא שֶׁיִּרְמְיָהוּ אוֹמֵר: "מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי לְךָ יָאָתָה, כִּי בְכָל חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ. וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכְּסָלוּ - מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא" (ירמיה י,ז-ח). כְּלוֹמַר: הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאַתָּה הוּא הָאֵל לְבַדְּךָ, אֲבָל טָעוּתָם וּכְסִילוּתָם - שֶׁמְּדַמִּים שֶׁזֶּה הַהֶבֶל רְצוֹנְךָ הוּא.

ב וְאַחַר שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, עָמְדוּ בִּבְנֵי הָאָדָם נְבִיאֵי שֶׁקֶר, וְאָמְרוּ שֶׁהָאֵל צִוָּה לָהֶם וְאָמַר לָהֶם 'עִבְדוּ כּוֹכָב פְּלוֹנִי', אוֹ 'כָּל הַכּוֹכָבִים', 'וְהַקְרִיבוּ לוֹ וְנַסְכוּ לוֹ כָּךְ וְכָךְ, וּבְנוּ לוֹ הֵיכָל, וַעֲשׂוּ צוּרָתוֹ כְּדֵי לְהִשְׁתַּחֲווֹת לָהּ כָּל הָעָם, הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים וּשְׁאָר עַם הָאָרֶץ'. וּמוֹדִיעַ לָהֶם צוּרָה שֶׁבָּדָה מִלִּבּוֹ, וְאוֹמֵר: זוֹ הִיא צוּרַת הַכּוֹכָב הַפְּלוֹנִי שֶׁהוֹדִיעוּהוּ בִּנְבוּאָתוֹ.

וְהִתְחִילוּ עַל דֶּרֶךְ זוֹ לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת בַּהֵיכָלוֹת, וְתַחַת הָאֵילָנוֹת, וּבְרָאשֵׁי הֶהָרִים, וְעַל הַגְּבָעוֹת. וּמִתְקַבְּצִין וּמִשְׁתַּחֲוִים לָהֶם, וְאוֹמְרִים לְכָל הָעָם שֶׁזּוֹ הַצוּרָה מִטִּיבָה וּמְרַעָה, וְרָאוּי לְעָבְדָהּ וּלְיִרְאָה מִמֶּנָּה. וְהַכּוֹמְרִין אוֹמְרִים לָהֶם שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ תִּרְבּוּ וְתַצְלִיחוּ, 'וַעֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ', 'וְאַל תַּעֲשׂוּ כָּךְ וְכָךְ'.

וְהִתְחִילוּ כּוֹזְבִים אֲחֵרִים לַעֲמֹד וְלוֹמַר שֶׁהַכּוֹכָב עַצְמוֹ אוֹ הַגַּלְגַּל עַצְמוֹ אוֹ הַמַּלְאָךְ דִּבֵּר עִמָּהֶם וְאָמַר לָהֶם 'עִבְדוּנִי בְּכָךְ וְכָךְ', וְהוֹדִיעַ לָהֶם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, 'וַעֲשׂוּ כָּךְ', 'וְאַל תַּעֲשׂוּ כָּךְ'. וּפָשַׁט דָּבָר זֶה בְּכָל הָעוֹלָם - לַעֲבֹד אֶת הַצוּרוֹת בַּעֲבוּדוֹת מְשֻׁנּוֹת זוֹ מִזּוֹ, וּלְהַקְרִיב לָהֶן וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת.

וְכֵיוָן שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, נִשְׁתַּכַּח הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא מִפִּי כָּל הַיְקוּם וּמִדַּעְתָּם, וְלֹא הִכִּירוּהוּ. וְנִמְצְאוּ כָּל עַם הָאָרֶץ וְהַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים אֵינָם יוֹדְעִים אֶלָּא הַצוּרָה שֶׁלָּעֵץ וְאֶבֶן וְהַהֵיכָל שֶׁלִּבְנָיִן שֶׁנִּתְחַנְּכוּ מִקְּטַנּוּתָם לְהִשְׁתַּחֲווֹת לָהֶן וּלְעָבְדָן וּלְהִשָּׁבַע בִּשְׁמָן.

וְהַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בָּהֶם, כְּגוֹן הַכּוֹמְרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, מְדַמִּין שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ הַצוּרוֹת הָאֵלּוּ בִּגְלָלָם וְלִדְמוּתָן. אֲבָל צוּר הָעוֹלָמִים - לֹא הָיָה שָׁם מַכִּירוֹ וְלֹא יוֹדְעוֹ אֶלָּא יְחִידִים בָּעוֹלָם, כְּגוֹן חֲנוֹךְ וּמְתוּשֶׁלַח וְנֹחַ וְשֵׁם וְעֵבֶר. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הָיָה הָעוֹלָם מִתְגַּלְגֵּל וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁנּוֹלַד עַמּוּדוֹ שֶׁלָּעוֹלָם, שֶׁהוּא אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם.

ג כֵּיוָן שֶׁנִּגְמַל אִיתָן זֶה, הִתְחִיל לְשׁוֹטֵט בְּדַעְתּוֹ וְהוּא קָטָן, וּלְחַשֵּׁב בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְהָיָה תָּמֵהַּ, הֵיאַךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַגַּלְגַּל הַזֶּה נוֹהֵג תָּמִיד וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מַנְהִיג, וּמִי יְסַבֵּב אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּסַבֵּב אֶת עַצְמוֹ. וְלֹא הָיָה לוֹ לֹא מְלַמֵּד וְלֹא מוֹדִיעַ דָּבָר, אֶלָּא מֻשְׁקָע בְּאוּר כַּשְׂדִּים בֵּין עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הַטִּפְּשִׁים.

וְאָבִיו וְאִמּוֹ וְכָל הָעָם עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא הָיָה עוֹבֵד עִמָּהֶם, וְלִבּוֹ מְשׁוֹטֵט וּמֵבִין, עַד שֶׁהִשִּׂיג דֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְהֵבִין קַו הַצֶּדֶק מִדַּעְתּוֹ הַנְּכוֹנָה, וְיָדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אֶחָד, וְהוּא מַנְהִיג הַגַּלְגַּל, וְהוּא בָּרָא הַכֹּל, וְאֵין בְּכָל הַנִּמְצָא אֱלוֹהַּ חוּץ מִמֶּנּוּ.

וְיָדַע שֶׁכָּל הָעָם טוֹעִים, וְדָבָר שֶׁגָּרַם לָהֶם לְטָעוּת - זֶה שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַכּוֹכָבִים וְאֶת הַצוּרוֹת עַד שֶׁאָבַד הָאֱמֶת מִדַּעְתָּם. וּבֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ.

כֵּיוָן שֶׁהִכִּיר וְיָדַע, הִתְחִיל לְהָשִׁיב תְּשׁוּבוֹת עַל בְּנֵי אוּר כַּשְׂדִּים וְלַעֲרֹךְ דִּין עִמָּהֶם, וְלוֹמַר שֶׁאֵין זוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהּ'. וְשִׁבֵּר אֶת הַצְּלָמִים, וְהִתְחִיל לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁאֵין רָאוּי לַעֲבֹד אֶלָּא לֵאלֹהַּ הָעוֹלָם, וְלוֹ רָאוּי לְהִשְׁתַּחֲווֹת וּלְהַקְרִיב וּלְנַסֵּךְ, כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּהוּ כָּל הַבְּרוּאִים הַבָּאִים. וְרָאוּי לְאַבֵּד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצוּרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָּהֶן כָּל הָעָם כְּמוֹ אֵלּוּ שֶׁהֵם מְדַמִּים שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא אֵלּוּ.

כֵּיוָן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם בִּרְאָיוֹתָיו, בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ; נַעֲשָׂה לוֹ נֵס, וְיָצָא לְחָרָן, וְהִתְחִיל לַעֲמֹד וְלִקְרוֹת בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעָם וּלְהוֹדִיעָם שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם, וְלוֹ רָאוּי לַעֲבֹד. וְהָיָה מְהַלֵּךְ וְקוֹרֵא וּמְקַבֵּץ הָעָם מֵעִיר לְעִיר וּמִמַּמְלָכָה לְמַמְלָכָה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאֶרֶץ כְּנַעַן וְהוּא קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יי אֵל עוֹלָם" (בראשית כא,לג).

וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ הָעָם מִתְקַבְּצִין לוֹ וְשׁוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו - הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי דַּעְתּוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֵהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת, עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים וּרְבָבוֹת, וְהֵם 'אַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם'. וְשָׁתַל בְּלִבָּם הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְחִבֵּר בּוֹ סְפָרִים, וְהוֹדִיעוֹ לְיִצְחָק בְּנוֹ. וְיָשַׁב יִצְחָק מְלַמֵּד וּמַחֲזִיר. וְיִצְחָק הוֹדִיעוֹ לְיַעֲקֹב, וּמִנָּהוּ לְלַמֵּד, וְיָשַׁב מְלַמֵּד וּמַחֲזִיר כָּל הַנִּלְוִים אֵלָיו.

וְיַעֲקֹב אָבִינוּ לִמֵּד בָּנָיו כֻּלָּם, וְהִבְדִּיל לֵוִי, וּמִנָּהוּ רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בִּישִׁיבָה לְלַמֵּד דֶּרֶךְ יי וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אַבְרָהָם. וְצִוָּה אֶת בָּנָיו שֶׁלֹּא יִפְסִיקוּ מִבְּנֵי לֵוִי מִמְּנָה אַחַר מִמְּנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח הַלִּמּוּד.

וְהָיָה הַדָּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בִּבְנֵי יַעֲקֹב וּבַנִּלְוִים עֲלֵיהֶם, וְנַעֲשִׂית בָּעוֹלָם אֻמָּה שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת יי. עַד שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְחָזְרוּ לִלְמֹד מַעֲשֵׂיהֶן וְלַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹתָן, חוּץ מִשֵּׁבֶט לֵוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוַת אֲבוֹת.

וּמֵעוֹלָם לֹא עָבַד שֵׁבֶט לֵוִי עֲבוֹדָה זָרָה.

וְכָמָעַט קָט הָיָה, וְהָעִקָּר שֶׁשָּׁתַל אַבְרָהָם נֶעֱקָר, וְחוֹזְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב לְטָעוּת הָעַמִּים וּתְעִיָּתָם. וּמֵאַהֲבַת יי אוֹתָנוּ וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ - עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְרַבָּן שֶׁלְּכָל הַנְּבִיאִים, וּשְׁלָחוֹ.

כֵּיוָן שֶׁנִּתְנַבֵּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּבָחַר יי בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה - הִכְתִּירָן בְּמִצְוֹות, וְהוֹדִיעָן דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וּמַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל הַטּוֹעִין אַחֲרֶיהָ.

פֶּרֶק שֵׁנִי

א עִקַּר הַצִּוּוּי בַּעֲבוֹדָה זָרָה - שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֶחָד מִכָּל הַבְּרוּאִים: לֹא מַלְאָךְ, וְלֹא גַּלְגַּל, וְלֹא כּוֹכָב, וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּע הַיְסוֹדוֹת, וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנִּבְרָאִים מֵהֶם. וַאֲף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד יוֹדֵעַ שַׁיי הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנִּבְרָא הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָבַד אֱנוֹשׁ וַאֲנָשֵׁי דּוֹרוֹ תְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה.

וְעִנְיָן זֶה - הוּא שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה עָלָיו וְאָמְרָה: "וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת הַיָּרֵחַ וְאֶת הַכּוֹכָבִים... אֲשֶׁר חָלַק יי אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים..." (דברים ד,יט), כְּלוֹמַר: שֶׁמָּא תְּשׁוּט בְּעֵין לִבְּךָ, וְתִרְאֶה שֶׁאֵלּוּ הֵן הַמַּנְהִיגִים אֶת הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחָלַק יי אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לְהְיוֹתָן חַיִּים וְהוֹוִים וְנִפְקָדִים כְּמִנְהָגוֹ שֶׁלָּעוֹלָם, וְתֹאמַר שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּחֲוות לָהֶן וּלְעָבְדָן. וּבְעִנְיָן זֶה צִוָּה וְאָמַר: "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם" (שם יא,טז), כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא תִטְעוּ בְּהֶרְהוּר הַלֵּב לַעֲבֹד אֵלּוּ, לְהְיוֹתָן סַרְסוּר בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַבּוֹרֵא.

ב סְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בַּעֲבוֹדָתָהּ: הֵיאַךְ עִקַּר עֲבוֹדָתָהּ, וּמַה מִּשְׁפָּטֶיהָ וּמַעֲשֶׂיהָ. צִוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לִקְרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים כְּלָל, וְלֹא נְהַרְהֵר בָּהּ וְלֹא בְּדָבָר מִדְּבָרֶיהָ. וַאֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בִּדְמוּת הַצּוּרָה אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם" (ויקרא יט,ד). וּבְעִנְיָן זֶה נֶאֱמַר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ" (דברים יב,ל) - שֶׁלֹּא תִּשְׁאַל עַל דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ הֵיאַךְ הִיא, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵין אַתָּה עוֹבֵד, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְךָ לְהֶפָּנוֹת אֲחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי" (שם). **ג** וְכָל הַלָּאוִין הָאֵלּוּ בְּעִנְיָן אֶחָד הֵן, וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְנֶה אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה. וְכָל הַנִּפְנֶה אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

וְלֹא עֲבוֹדָה זָרָה בִּלְבַד הוּא שֶׁאָסוּר לְהִפָּנוֹת אַחֲרֶיהָ בְּמַחֲשָׁבָה, אֶלָּא כָּל מַחֲשָׁבָה שֶׁגּוֹרֶמֶת לוֹ לָאָדָם לוֹ לַעֲקֹר עִקַּר מֵעִקְּרֵי הַתּוֹרָה - מְזֻהָרִים אָנוּ שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לִבֵּנוּ, וְלֹא נַסִּיחַ דַּעְתֵּנוּ לְכָךְ וְנַחֲשֹׁב וְנִמְשֹׁךְ אַחַר הָרְהוּרֵי הַלֵּב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁלָּאָדָם קְצָרָה, וְלֹא כָּל הַדֵּעוֹת יְכוֹלוֹת לְהַשִּׂיג הָאֱמֶת עַל בָּרְיוֹ; וְאִם יִמְשֹׁךְ כָּל אָדָם אַחַר מַחְשָׁבוֹת לִבּוֹ - נִמְצָא מַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם לְפִי קִצֶּר דַּעְתּוֹ.

כֵּיצַד? פְּעָמִים יָתוּר אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, וּפְעָמִים יַחְשֹׁב בְּיִחוּד הַבּוֹרֵא: שֶׁמָּא הוּא שֶׁמָּא אֵינוֹ, מַה לְמַעְלָה מַה לְמַטָּה לְמַשָּׂא, מַה לְקָדִים מַה לְאָחוֹר, וּפְעָמִים בַּנְּבוּאָה: שֶׁמָּא הִיא אֱמֶת שֶׁמָּא אֵינָהּ, וּפְעָמִים בַּתּוֹרָה: שֶׁמָּא הִיא מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁמָּא אֵינָהּ. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַמִּדּוֹת שֶׁיָּדוּן בָּהֶן עַד שֶׁיֵּדַע הָאֱמֶת עַל בָּרְיוֹ, וְנִמְצָא יוֹצֵא לִידֵי מִינוּת.

עַל עִנְיָן זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה, וְנֶאֱמַר בָּהּ: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם" (במדבר טו,לט). כְּלוֹמַר: לֹא יִמְשֹׁךְ כָּל אֶחָד מִכֶּם אַחַר דַּעְתּוֹ הַקְּצָרָה, וּדְמָיָה שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ מַשֶּׂגֶת הָאֱמֶת. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: "אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" - זוֹ מִינוּת; "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" - זוֹ זְנוּת. וְלָאו זֶה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גּוֹרֵם לָאָדָם לְטָרְדוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין בּוֹ מַלְקוּת.

ד מִצְוַת עֲבוֹדָה זָרָה - כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוות כֻּלָּן הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוות..." (שם טו,כב), וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁבַּעֲבוֹדָה זָרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא לָמַדְתָּ שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה - כְּפַר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל הַנְּבִיאִים וּבְכָל מַה שֶּׁנִּצְטַוּוּ הַנְּבִיאִים מֵאָדָם וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יי וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם" (שם טו,כג); וְכָל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מוֹדֶה בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְהִיא עִקַּר כָּל הַמִּצְוות כֻּלָּן.

ה יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי הוּא כְּגוֹי לְכָל דָּבָר, וְאֵינוֹ כְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַר עַל עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סְקִילָה. וּמְשַׁמֵּד לַעֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּד לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

וְכֵן הַמִּינִים מִיִּשְׂרָאֵל - אֵינָן כְּיִשְׂרָאֵל לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵין מְקַבְּלִים אוֹתָם בִּתְשׁוּבָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן, וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים" (משלי ב,יט). וְהַמִּינִים הֵם הַתָּרִים אַחַר מַחְשָׁבוֹת לִבָּם בְּסִכְלוּת בִּדְבָרִים שֶׁאָמַרְנוּ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ עוֹבְרִים עַל גּוּפֵי תּוֹרָה לְהַכְעִיס בִּשְׁאָט בְּנֶפֶשׁ בְּיָד רָמָה, וְאוֹמְרִים שֶׁאֵין בָּזֶה עָוֹן. וְאָסוּר לְסַפֵּר עִמָּהֶן וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן תְּשׁוּבָה כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ" (שם ה,ח). וּמַחֲשֶׁבֶת מִין - לַעֲבוֹדָה זָרָה.

ו כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִיא אֱמֶת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבַדָה - הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְאֶחָד הַמְּגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר, אֶת יי הוּא מְגַדֵּף" (במדבר טו,ל). לְפִיכָךְ תּוֹלִין עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹ שֶׁתּוֹלִין אֶת הַמְּגַדֵּף, וּשְׁנֵיהֶם נִסְקָלִין.

וּמִפְּנֵי זֶה כָּלַלְתִּי דִּין הַמְגַדֵּף בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה - שְׁשְׁנֵיהֶן כּוֹפְרִין בְּעִקַּר הַן. ז וְאֵלּוּ הֵן דִּינֵי הַמְגַדֵּף:

אֵין הַמְגַדֵּף חַיָּב סְקִילָה עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם הַמְיֻחָד שֶׁלְּאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, שֶׁהוּא אָלֶ"ף דָּלֶ"ת נוּ"ן יוּ"ד, וַיְבָרֵךְ אוֹתוֹ בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֹקֵב שֵׁם יְיָ מוֹת יוּמָת" (ויקרא כד,טז): עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד חַיָּב סְקִילָה, וְעַל שְׁאָר הַכִּנּוּיִים בְּאַזְהָרָה; וְיֵשׁ מִי שֶׁמְּפָרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם יוּ"ד הֵ"א וָא"ו הֵ"א, וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם הוּא נִסְקָל.

ח אַזְהָרָה שֶׁלַּמְגַדֵּף מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל" (שמות כב,כז). בְּכָל יוֹם וְיוֹם דָּנִין אֶת הָעֵדִים בְּכִנּוּי, "כֹּה יוֹסֵי אֶת יוֹסֵי". נִגְמַר הַדִּין - מוֹצִיאִין אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ, וְשׁוֹאֲלִים אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים, וְאוֹמְרִים לוֹ 'אֱמֹר מַה שֶּׁשָּׁמַעְתָּ בְּפֵרוּשׁ', וְהוּא אוֹמֵר. וְהַדַּיָּנִים עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם, וְקוֹרְעִין, וְלֹא מְאַחִין. וְהָעֵד הַשֵּׁנִי אוֹמֵר 'אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ שָׁמַעְתִּי'. וְאִם הָיוּ עֵדִים רַבִּים - צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן לוֹמַר 'כָּזֶה שָׁמַעְתִּי'.

ט מְגַדֵּף שֶׁחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - אֵינוֹ כְּלוּם; אֲבָל כֵּיוָן שֶׁגִּדֵּף בְּעֵדִים - נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדֵּף אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה - קַנָּאִין פּוֹגְעִין בּוֹ וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא הָרָגוּהוּ קַנָּאִים, וּבָא לְבֵית דִּין - אֵינוֹ נִסְקָל, עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִים.

י כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בִּרְכַּת הַשֵּׁם - חַיָּב לִקְרֹעַ, וַאֲפִלּוּ עַל בִּרְכַּת הַכִּנּוּי חַיָּב לִקְרֹעַ; וְהוּא שֶׁיִּשְׁמָעֶנָּה מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ אוֹ הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַשּׁוֹמֵעַ. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַגּוֹי - אֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ. וְלֹא קָרְעוּ אֶלְיָקִים וְשֶׁבְנָא אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁרַבְשָׁקֵה מְשֻׁמָּד הָיָה.

כָּל הָעֵדִים וְהַדַּיָּנִים סוֹמְכִים אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמְגַדֵּף, וְאוֹמְרִין לוֹ 'דָּמְךָ בְּרֹאשֶׁךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ'. וְאֵין בְּכָל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין מִי שֶׁסּוֹמְכִים עָלָיו אֶלָּא מְגַדֵּף בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָמְכוּ כָל הַשֹּׁמְעִים אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ" (ויקרא כד,יד).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א כָּל הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בִּרְצוֹנוֹ בְּזָדוֹן - חַיָּב כָּרֵת; וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה - נִסְקָל; וְאִם עָבַד בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.

ב עֲבוֹדוֹת הָרִבָּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה לְכָל צָלָם וְצָלָם וּלְכָל צוּרָה וְצוּרָה, וַעֲבוֹדָה זֶה אֵינָהּ כַּעֲבוֹדַת זֶה. כְּגוֹן פְּעוֹר, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁיִּפְעֹר אָדָם עַצְמוֹ לוֹ; וּמֶרְקוּלִיס, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁיְּזָרֵק לוֹ אֲבָנִים אוֹ יְסַקֵּל* מִלְּפָנָיו אֲבָנִים. וְהַרִבֵּה עֲבוֹדוֹת כְּגוֹן אֵלּוּ הִקְנוּ לִשְׁאָר צְלָמִים.

לְפִיכָךְ הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְמֶרְקוּלִיס אוֹ שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִפְעוֹר - פָּטוּר, עַד שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם, וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי" (דברים יב,ל). וּמִפְּנֵי זֶה הֶעְנִין צְרִיכִין בֵּית דִּין לְיַדֵּע דַּרְכֵי הָעֲבוֹדוֹת, שֶׁאֵין סוֹקְלִין עוֹבֵד עֲבוֹדָה זוֹ עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁזּוֹ הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ. ג וְאַזְהָרָה שֶׁלַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוּא שֶׁכָּתוּב: "וְלֹא תַעֲבְדֵם" (שמות כ,ד ; כג,כד ; דברים ה,ח).

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָר עֲבוֹדוֹת חוּץ מִמִּשְׁתַּחֲוָיָה וְזוֹבֵחַ וּמְקַטֵּר וּמְנַסֵּךְ. אֲבָל הָעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּסֵּךְ לִפְעוֹר אוֹ שֶׁזָּבַח לְמֶרְקוּלִיס - חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם" (שמות כב,יט).

זְבִיחָה בִּכְלַל עֲבוֹדוֹת הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְאת? לוֹמַר לְךָ: מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁעוֹבְדִין בָּהּ לַשֵּׁם, וְחַיָּב הַזּוֹבֵחַ לְאֵל אַחֵר סְקִילָה עָלֶיהָ, בֵּין הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בִּזְבִיחָה אוֹ אֵינָהּ בִּזְבִיחָה, אַף כָּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת לַשֵּׁם, אִם עָבַד בָּהּ לְאֵל אַחֵר, בֵּין שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ בֵּין שֶׁאֵינָהּ בְּכָךְ - חַיָּב עָלֶיהָ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר" (שם לד,יד) - לְחַיֵּב עַל הַהִשְׁתַּחֲוָיָה אֲפִלּוּ אֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ. וְהוּא הַדִּין לִמְקַטֵּר וּמְנַסֵּךְ. וְזוֹרֵק וּמְנַסֵּךְ - אֶחָד הוּא.

ד סָפֵת לָהּ צוֹאָה אוֹ שֶׁנִּסֵּךְ לָהּ עָבִיט שֶׁלְּמֵימֵי רַגְלַיִם - חַיָּב. שָׁחַט לָהּ חָגָב - פָּטוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ. וְכֵן אִם שָׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מְחֻסֶּרֶת אֵבֶר - פָּטוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ.

עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ בְּמַקֵּל: שָׁבַר מַקֵּל בְּפָנֶיהָ - חַיָּב, וְנֶאֱסֶרֶת; זָרַק מַקֵּל בְּפָנֶיהָ - חַיָּב, וְאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת, שֶׁאֵין זְרִיקַת הַמַּקֵּל כְּעֵין זְרִיקַת הַדָּם, שֶׁהֲרֵי הַמַּקֵּל כְּמוֹת שֶׁהוּא, וְהַדָּם מִתְפַּזֵּר.

הַמְקַבֵּל עָלָיו אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדָה זָרָה בֶּאֱלוֹהַּ - חַיָּב סְקִילָה; אֲפִלּוּ הִגְבִּיהַּ לְבֵנָה וְאָמַר לָהּ 'אֵלַי אָתָּה', וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּדִבּוּר זֶה - חַיָּב; וַאֲפִלּוּ חָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְאָמַר 'אֵין זֶה אֵלַי' - אֵין חֲזִירָתוֹ כְּלוּם, אֶלָּא נִסְקָל.

ה הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כְּדַרְכָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָשָׂה דֶּרֶךְ בְּזָיוֹן - חַיָּב. כֵּיצַד? הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לִפְעוֹר כְּדֵי לְבַזּוֹתוֹ אוֹ זָרַק אֶבֶן לְמֶרְקוּלִיס כְּדֵי לְבַזּוֹתוֹ - הוֹאִיל וַעֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ, חַיָּב, וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ.

ו הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחָשַׁק בְּצוּרָה זוֹ מִפְּנֵי מַלְאכְתָּהּ שֶׁהָיְתָה נָאָה בְּיוֹתֵר, אוֹ שֶׁעֲבָדָהּ מִיִּרְאָתוֹ לָהּ שֶׁמָּא תְּרַע לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מְרַמִּים עוֹבְדֶיהָ שֶׁהִיא מְטִיבָה

ב) יְסַקֵּל. א': יִסְקֹל.

וּמְרֵעָה: אִם קִבְּלָהּ עָלָיו בֶּאֱלוֹהַּ - חַיָּב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת, מֵאֲהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה - פָּטוּר.

הַמְּגַפֵּף עֲבוֹדָה זָרָה וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד וְהַמְרַבִּיץ לְפָנֶיהָ, וְהַמַּרְחִיץ לָהּ וְהַסָּךְ, וְהַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל, וְכָל כֵּיוֹצֵא בְּדִבְרֵי כָּבוֹד הָאֲלוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָעָבְדֵם" (שמות כ,ד; כג,כד; דברים ה,ח), וּדְבָרִים אֵלּוּ בִּכְלַל עֲבוֹדָה הֵן; וְאַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ לוֹקֶה עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּפֵרוּשׁ. וְאִם הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וְעָשָׂהוּ לְעֲבָדָהּ - חַיָּב.

ז יָשַׁב לוֹ קוֹץ בְּרַגְלוֹ בִּפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יָשׁוֹחַ וְיִטְּלֶנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ. נִתְפַּזְּרוּ לוֹ מָעוֹת בְּפָנֶיהָ - לֹא יָשׁוֹחַ וְיִטָּלֵם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ, אֶלָּא יֵשֵׁב וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל. **ח** פַּרְצוּפוֹת הַמְקֻלְקָלוֹת מִים בִּפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה - לֹא יַנִּיחַ פִּיו עַל פִּיהֶן וְיִשְׁתֶּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמְנַשֵּׁק לַעֲבוֹדָה זָרָה.

ט הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה לְעַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ בְּיָדוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבְדָהּ, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה" (שמות כ,ג). וְכֵן הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה בְּיָדוֹ לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ עָשָׂה אוֹתָהּ לְגוֹי - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם" (ויקרא יט,ד). לְפִיכָךְ הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זָרָה בְּיָדוֹ לְעַצְמוֹ - לוֹקֶה שְׁתַּיִם.

י אָסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאי וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב" (שמות כ,יט), כְּלוֹמַר צוּרוֹת שֶׁלְּכֶסֶף וְשֶׁלְּזָהָב שֶׁהֵן לְנוֹאי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָּהֶן הַטּוֹעִים וִידַמּוּ שֶׁהֵם לַעֲבוֹדָה. וְאֵין אָסוּר לָצוּר לְנוֹאי אֶלָּא צוּרַת הָאָדָם בִּלְבַד.

לְפִיכָךְ אֵין צָרִין לֹא בְּעֵץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּאֶבֶן צוּרַת הָאָדָם; וְהוּא שֶׁתְּהֵא הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת, כְּגוֹן הַצִּיּוּר וְהַכִּיּוּר שֶׁבְּטַרְקְלִין וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. וְאִם צָר - לוֹקֶה. אֲבָל אִם הָיְתָה הַצּוּרָה מְשֻׁקַּעַת אוֹ צוּרָה שֶׁלְּסַמְנִין, כְּגוֹן הַצּוּרוֹת שֶׁעַל גַּבֵּי הַלּוּחוֹת וְהַטַּבְלָיוֹת אוֹ צוּרוֹת שֶׁרוֹקְמִין בָּאָרִיג - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת.

יא טַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם שֶׁהוּא צוּרַת אָדָם: אִם הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת - אָסוּר לְהַנִּיחָהּ, וּמֻתָּר לַחְתֹּם בָּהּ; וְאִם הָיְתָה הַצּוּרָה שׁוֹקַעַת - מֻתָּר לְהַנִּיחָהּ, וְאָסוּר לַחְתֹּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַנְּחָתָם תֵּעָשֶׂה בּוֹ הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת.

וְכֵן אָסוּר לָצוּר דְּמוּת חַמָּה וּלְבָנָה, כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וּמַלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" (שם) - לֹא תַעֲשׂוּן כְּדִמּוּת שַׁמָּשִׁין הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי בַּמָּרוֹם, וַאֲפִלּוּ עַל הַלּוּחַ. צוּרוֹת הַבְּהֵמוֹת וּשְׂאָר נֶפֶשׁ חַיָּה חוּץ מִן הָאָדָם, וְצוּרוֹת אִילָנוֹת וּדְשָׁאִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לָצוּר אוֹתָם, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א מַדִּיחֵי עִיר מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא הִדִּיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם עַד שֶׁעָבְדוּ אוֹתָהּ. וְאַנְשֵׁי הָעִיר הַמֻּדָּחִין נֶהֱרָגִין בַּסַּיִף, וְהוּא שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ שֶׁקִּבְּלוּהָ עֲלֵיהֶם בֶּאֱלוֹהַּ. וְאַזְהָרָה לַמַּדִּיחַ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ" (שמות כג,יג).

ב אֵין הָעִיר נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר עַל שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל" (דברים יג,יד), וְיִהְיוּ מַדִּיחֶיהָ מֵאוֹתוֹ שֵׁבֶט וּמֵאוֹתָהּ הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם" (שם), וְעַד שֶׁיַּדִּיחוּ רַבָּה, וְיִהְיוּ הַמֻּדָּחִין מִמֵּאָה וְעַד רַבּוֹ שֶׁלַּשֵּׁבֶט. אֲבָל אִם הֵדַּח רַבּוֹ שֶׁלַּשֵּׁבֶט - דָּנִין אוֹתָהּ כִּיחִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַנְשֵׁי הָעִיר" (שם יג,טז; ושם · ישב), לֹא כְּפָר קָטָן וְלֹא כְּרַךְ גָּדוֹל. וְכָל פָּחוּת מִמֵּאָה - כְּפָר; וְרַבּוֹ שֶׁלַּשֵּׁבֶט - כְּרַךְ גָּדוֹל.

וְכֵן אִם הִדִּיחוּהָ נָשִׁים אוֹ קְטַנִּים, אוֹ שֶׁהִדִּיחָהּ יָחִיד, אוֹ שֶׁהֵדַּח מְעוּטֶהָ, אוֹ שֶׁהֻדְּחוּ מֵאֵילֵיהֶן, אוֹ שֶׁהָיוּ מַדִּיחֶיהָ מְחוּצָה לָהּ - אֵין דָּנִין בָּהּ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּיחִידִים שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה: סוֹקְלִין כָּל מִי שֶׁעָבַד, וּמָמוֹנָן לְיוֹרְשֵׁיהֶן כְּשְׁאָר הֲרוּגֵי בֵּית דִּין.

ג אֵין דָּנִין דִּין עִיר הַנִּדַּחַת אֶלָּא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁלִּשְׁבְעִים וְאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ, אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה, וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ" (שם יז,ה) - יְחִידִים נֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין שֶׁלָּכָל שַׁעַר וְשַׁעַר, וְאֵין הַמַּרְבִּין נֶהֱרָגִין אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל.

ד אֵין אַחַת מֵעָרֵי מִקְלָט נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאַחַת עָרֶיךָ" (שם יט,ה), וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת בַּסָּפָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ גּוֹיִם וְיַחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵין בֵּית דִּין אֶחָד עוֹשֶׂה שֵׁשׁ עֲיָרוֹת הַנִּדָּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ מְרֻחָקוֹת - עוֹשֶׂה.

ה אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת עַד שֶׁיַּדִּיחוּהָ מַדִּיחֶיהָ בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וְיֹאמְרוּ לָהֶן 'נֵלֵךְ וְנַעַבְדֹ' אוֹ 'נֵלֵךְ וְנִזְבַּח' אוֹ 'נֵלֵךְ וְנִקְטַר' אוֹ 'נֵלֵךְ וְנִנַּסֵּךְ' אוֹ 'נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה' אוֹ 'נֵלֵךְ וְנְקַבֵּל בֶּאֱלוֹהַּ', וְהֵם שׁוֹמְעִים, וְעָבְדוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת שֶׁקִּבְּלוּ אוֹתָהּ בֶּאֱלוֹהַּ.

עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ בָּהּ וּבְמַדִּיחֶיהָ כָּל הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ - הֵיאַךְ עוֹשִׂים לָהֶן? מַתְרִין וּמְעִידִין בְּכָל אֶחָד

מקבל הדם לא מוכח מילתא דפלח לה וזורק הא מזריק דבכלל ניסוך הוא :

בנואה לשון סגול כמו לא יספות במלח ויאכל בפ' הפועלים וזריקה ה
בעינן כגון זריקת דם שלפנים שאינה מחוברת אלא מפתכר ונופל

וזורק ומנסך אחד הוא: ד ספת לה צואה או שניסך לה עביט של מי רגלים חייב. *שחט לה חגב °פטור אלא א"כ היתה עבודתה בכך. וכן אם שחט לה בהמה מחוסרת אבר פטור אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך. עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל. שבר מקל בפניה חייב ונאסרת. זרק מקל בפניה חייב ואינה נאסרת. אשאין זריקת המקל בעין זריקת הדם שהרי המקל כמו שהוא

א עי' בטור י"ד סי' קל"ט :

השגת הראב"ד

*שחט לה חגב פטור אלא א"כ סיתה דרך עבודתה בכך. א"א אין הדעת מקבלת כל זה. וכי שחיטת חגב או שחיטת בהמה מחוסרת אבר פחותים הם מספיחת צואה וניסוך מי רגלים. אלא מראין הדברים שהחכמים שפוטרין בשחיטת הגב אין להם תולדות בעבודת כוכבים ומי שפטר במחוסרת אבר ג"כ ס"ל כחכמים. אבל רב יהודה ורב נחמן אליבא דרב סבירא להו כר' יהודה וכתנא דספת וכן הלכתא דכל כעין זביחה וזריקה של פנים כמשתברים חייב אפילו שלא כדרכה. וכשאמר רב יהודה עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל לא שיהא עבודתה לא בשבירה ולא בזריקה אלא בענין אחר ורבותא קאמר דאע"ג דעבודתה במקל זרק מקל לפניה פטור הואיל ואין עבודתה בזריקה ואינה משהכרת :

ד ספת לה צואה וכו'. פ' ר' ישמעאל (דף נ' נ"א) אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב זרק מקל בפניה פטור א"ל אביי לרבא מ"ש שבר דה"ל כעין זביחה זרק נמי ה"ל כעין זריקה א"ל בעינא זריקה משתברת וליכא איתיביה ספת לה צואה או שניסך לפניה עביט של מימי רגלים חייב צואה מאי זריקה משתברת איכא בצואה נחה לימא כהנאי שחט לה חגב רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרים לא דכ"ע לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים בעינן ושאני הגב הואיל ואוארו דומה לבהמה וא"כ מן הראוי היה לרבינו לפסוק דלא כרב דאמר שבר מקל בפניה חייב דהא בעינן עבודה כעין פנים וליכא אלא דבתר הכי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ואסרת זרק מקל בפניה חייב ואינה נאסרת א"ל רבא לר"נ מ"ש שבר וכו' א"ל בעינן זריקה משתברת וליכא אלא מעתה אבני בית מרקולים במה יאסרו אף לדידי קשיא לי ושאלתיה לרבה בר אבוה ורבה בר אבוה לחייא בר רב וחייא בר רב לרב וא"ל נעשה כמגדל לעבודת כוכבים. וכיון דחזינן דכל הני אמוראי שקלי וטרי אליבא דרב בהא שמעתתא ולא פליג חד מנייהו עליה ש"מ כוותיה ס"ל ושפיר מצי רב למיתי כבולי עלמא דהגב מיירי בשאין עובדין אותה בחגב ומשום הכי פטרי רבנן ורב דמחייב בשבר מקל לפניה דוקא היכא דעבודתה במקל והא אפילו רבנן מודו ובדין הוא דכי אמר לימא כתנאי דהוה מצי למימר לא דכ"ע כרב וכמו שכתבתי אלא משום דמאן דאמר לימא כתנאי לא אסיק אדעתיה לאיפלוגי בין דרך עבודתה במקל וחגב או לאין דרך עבודתה בכך ורצה לדחוק לאוקומי לרב הא מיהא כר' יהודה ואהדר ליה לפום מאי דס"ד דכ"ע לא ס"ל כוותיה אבל לפום קושטא דמלתא אתי ככולי עלמא וכדפרישית. וא"ת בשבר מקל לפניה בשאין דרך עבודתה בכך עסקינן ומיחייב משום זובח וא"כ היכי אמרת שעובדין אותה במקל דא"כ תיפוק ליה משום דרך עבודתה בכך כבר נזהר רש"י מזה ופירש שמקשקשין לפניה במקל. ופוסק רבינו בשחיטת חגב כרבנן דפטרי ואיתא נמי התם א"ר אבהו אמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שהוא פטור שנאמר בלתי לה' לבדו לא אסרה תורה אלא כעין פנים ומוקי לה התם דוקא במחוסר

והרמ"ך כתב עבודת כוכבים במקל וכו' ה"ל לפרש והוא בזריקת מקל אבל אי חובטין וזרק לפניה במקל פטור כי ה דרב אדרב ולא נוקי לה כאמורא וכתב הראב"ד א"א אין הדע זה וכו' הואיל ואין עו ואינה משתברת, עכ"ל: וכבר רבינו. ומ"ש שאין הדעת מקבלו וכו' אפשר לומר שיותר נראה צואה וניסוך מי רגלים כיון שאי בפנים משהיבת חגב ובהמה דכיוצא בהם נשחטים בפנים ואו הא ודאי מוכחא מילתא דלאו כו ומ"ש מי שפטר במחוסרת אבר יהודה וכו' וכן הלכתא וכ פסק כר' יהודה הא ודאי דכחט אמאי דהי היא דמחוסרת א יוחנן ופסק כרב יהודה ורב נח הא רב ור' יוחנן הלכה כ ומ"ש וכשאמר רב יהודה כו', דרבותא דרב היינו כשו פטור אבל לדעת רבינו רבותיה

וי"ל דכבר רבינו דעדיף ספי למימר דרבותא ברישא דמלתא דהיינו שבר מ בסיפא דמלתא וכדברי הראב"ד: ומ"ש רבינו זרק מקל לפניה חייב מבואר שהוא כרב נחמן אמר רב והוא ז"ל מפרש דרב יהודה ור"נ בז ה"ל תרי אמוראי ואליבא דרב פסק כרב נחמן משום דאמוראי טובא שקלו ואפשר היה לומר דרבינו סבר דרב יהודה ורב נחמן לא פליגי ורב נחמן מקל לפניה היינו דוקא כשעובדין אותה בזריקת מקל וכדפרישית ואשמעי אינה נאסרת אלא דק"ל דאם כן דלא פליגי נצטרך לפרש שעובדין אותה במק בזריקת מקל ואם איתא ה"ל לכתוב בהדיא שעובדין אותה בזריקת מקל: ספת לה צואה וכו'. תימה היאך פרים לה למילתה כפשטה וה"ל לפרשה בהמה ועכשיו כששחט לה חגב גרעה לעבודה אבל אם עבודתה בנפוף ו הגב חייב דאם בשבר מקל לפניה חייב דחשבינן ליה כעין פנים כ"ש בשח בעלת מום והירך על זה יפה פירש הרב דשחט לה חגב פטור ואדרב

לחם משנה

ד ספת לה צואה וכו'. פרק רבי ישמעאל (דף נ':) אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדים אותה במקל וכו'. (עיין בכ"מ). עוד שם אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב עבודת כוכבים שעובדים אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרה זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת וכו' לפירש"י ז"ל הני תרי מימרא לא פליגי אלא דמימרא קמא מיירי דעובדין אותה בקשקוש ומשום הכי קאמר זרק מקל לפניה פטור. ומימרא תניינא שעובדים אותה כדרכה וקאמר דאפילו הכי אינה נאסרת משום דבעינן כעין פנים. ואם רבינו מפרש כן קשה דאמאי לא קאמר בהא דספת לה צואה שהיא צואה לחה דבעינן זריקה משתברת כדאמר בגמ' למימרא קמא. לכך נראה ודאי דסבירא ליה דפליגי והני תרי מימרי איירי בקשקוש והוו תרי אמוראי אליבא דרב והוא פסק כרב נחמן דלא בעינן זריקה משתברת לענין חיובא אלא לענין איסור דוקא. והשתא ברייתא דצואה דאיירי לענין חיוב הוי אפילו בצואה עבה וכן הא דתנן פ' ר' ישמעאל בסם אחרים עוד אמרו שם אמר ר' אבוה אמר ר' יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום שהוא פטור שנאמר זובח וכו'. ונראה ליישב דעת רבינו דמימרא דר' יוחנן וכן ברייתא דספת לה צואה כלהו אליבא דהלכתא דהיינו אליבא דרבנן וסבירא ליה דרבנן דפטרי בחגב פטרי נמי בעלת מום אבל בספת לה צואה מודו דחייב דעדיף טפי. וא"ת לדעת רבינו עדיף שבר מקל משחט חגב דבשחט

*(נ"ל שבא לפרש דלאו דוקא שוחט דרך עבודה למרקולים דחייב אלא אפילו להכעיס נ"כ עובר כלהו כמו שתירצו בגמרא התם בזובח להכעיס) :

לכדרכה תנהו ענין וכו' * :

חגב כתב דפטור ובשבר מקל חייב. וא"כ קשה דאיך תירצו בגמ' לא דכ כעין זביחה וכו' כלומר ודכולי עלמא דלא כרב דבשבר מקל כ"ע מודו הסברא הוי איפכא וה"ל לאוקמי כולהו כרב וכ"ע מודו דכששבר מקל חייב טפי. וי"ל דס"ל לרבינו דשבר מקל לא עדיף משחט חגב אדרבה גרע משח בגמ' הואיל ואוארו ארוך לענין דינא הם שוין דכי היכי דבשבר מקל כ בקשקוש היכא דשבר מקל בפניה חייב ה"נ בחגב היכא דעובדים אותה בח עובדים אותה בשחיטת חגב ממש חייב והכמים דפטרי בחגב איירי בשאין בחגב כלל. וא"ת א"כ איך אמר לימא כתנאי לימא דכולהו סברי כרב והכמי משום דאין עובדין אותה בחגב כלל אבל הכא דעובדין אותה בקשקוש ל החום' וי"ל דהמקשה היה סבור דהוי כל כך בחגב אע"פ שאין עובדין ב בשבר מקל היכא דעובדים אותה בקשקוש. ומה שמחייב במקל וחגב דאסיק אדעתיה טעמא דהואיל ואוארו ארוך כאומר בהמה ואהני לן קר אפילו שאין עובדים בחגב כלל וכה"ג חייב במקל היכא שעובדין אותה ב תירץ דלאע"ג דר' יהודה מחייב בהגב מ"מ הכא מודה דפטור דאהני דהואיל ואוארו ארוך דאפילו שאין עובדים בחגב כלל חייב טפי משבר בקשקוש. ולפי זה מה שכתב רבינו אא"כ עבודתה בכך אינו ר"ל בשהי אלא עבודתה בחגב בלבד כמו שעובדים אותה במקל דלקמן דעובדין לומר בקשקוש מקל. והשתא לפירושו אתי שפיר הברייתא ור' יוחנן אמ
ד

מגדל עוז

ספת לה צואה כו' עד עבודתה בכך עד והדם מתפזר. פרק ר' ישמעאל (דף נ' ונ"א) : שחט לה הגב פטור אלא א"כ היתה עבודתה בכך. פרק ר' ישמעאל שם : כתב הראב"ד ז"ל אין הדעת מקבלת כל זה כו' הואיל ואין עבודתה בזריקה ואינה משתברת עכ"ל : ואני אומר לא עמדתי על סוף דעתו שאם רצה להכריע מפני מה חייב בספיחת צואה או נכוך מימי רגלים ואע"פ שאין עבודתה בכך ובשחיטת חגב או בהמה מחוסרת אבר פטור אלא א"כ עבודתה בכך זאת הקושיא ש כפיר אבל ר"מ ז"ל לא שינה דרכו מדרך הגמרא שהרי הלכה זו ריש פרק רבי ישמעאל שם נשנית דגרסינן אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל כו' עד אותיבי או שניסך לה עביט של מימי רגלים עד דמוקים לה בצואה לחה אלמא מדאקשי מינה לרב יהודה מכלל דבדרכה בכך עסקינן דומיא דרב יהודה גופיה וכן פירשו רבותינו בעלי התוספות ז"ל ש מפני שרצה ללכת אחר הכרעת הדעת תמה אני וכי מפני שבחיטת הגב ובהמה מחוסרת אבר חשובים מספיחת צואה או נסוך מימי רגלים נניח תלמוד ערוך לפנינו ועוד וכי אנו בעבודות הל נא ונלמד מפעור שאין לך בזיון כמו קינת בחוטמו פ' ארבע מיתות גבי מעשה דסבטאי מאולם ואמרו הכומרים שאין עבודה כמותה אלא ודאי אפילו מטונפות ביותר אפשר שהן חשובות הטומאה שורה יותר עליהן ומקובלות היו להן העבודות של כל גלם וגלם שלהם וכן סקדים ר"מ ז"ל ראש הפרק ואם הוא רצה לפסוק כר' יהודה שהוא יחיד במקום חכמים שהן רבים רבנן ועביד כר' יהודה. ומה שאמר עוד כי רב נחמן ורב יהודה אליבא דרב כר' יהודה סבירא להו א"כ כי בעי תלמודא לימא כתנאי אמאי קא מסיק לא דכ"ע לא אמרינן כעין זביחה אלא כלומר דהיינו זריקה המשתברת דהיינו כרבנן דפטרי וגדולה מזאת בעיקר הסברא שכתב הרי מהוסרת אבר כיון דלא שייכא להו בקרבן כדבסמוך ותגב אע"ג שאוארו דומה לבהמה הואיל ולא כלל דהא באסיפה בעלמא סגי להו לא חייבינן להו כלל ובזה עלו דברי ר"מ ז"ל בסברא נכונה על מתכונתה הדע דאל"כ אמאי נקט חגב ולא נקט עוף קטן מכמה מיני עופות שהן צריכין ש שייכי בעבודה כלל. כן נראה לי בעיקר הפירוש שעובדין אותה בכך שרוצה לומר עובדין אותה במקל כעין זריקה ושבירה ואעפ"כ לא מיחייב אלא כעין זריקה המשתברת או כעין פנים ולא וחייב בשבירה לרב יהודה אמר רב ולרב נחמן אמר רב דמיחייב בתרוייהו משום דעבודתה בכך ואינה נאסרת אלא בשבירה דלא בעי כעין פנים וזריקה משתברת אלא לאוסרה ומשום ש מאבני בית קולים במה יאסרו דהא ליכא כעין פנים ולא זריקה המשתברת ואע"ג דגמירי דעבודתה בכך דאילו כדברי המפרשים שעובדין אותה בכשכוש המקל או בענין אחר אבל לא בו א"כ מאי קא מקשי מאבני בית קולים דילמא שאני התם דעבודתה בכך ונסקא מאיכה יעבדו כד"ן :

הגהות מיימוניות

○ [לשון הטור יו"ד שם שחט לפניה חגב נאסר אפילו אין דרך לעובדו כל דדמי טפי לשחיטה] :

אין דרכה בהשתחויה כלל ולא איצטריך לטעם גרועי גרעה כמו שפירשו המפרשים משום דבגמרא הוה מוקמינן הא דשיבר מקל בפניה כתנאי ומשום הכי אמרינן ומספרי בשחט לה חגב לא ס"ל הא דשיבר מקל לפניה חייב ומשום הכי דחה בגמרא, עכ"ל:

ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה ומיראה פטור ואמרת דמה שכתב דרך עבודתה שפיר. אבל מה שהוסיף ואם עבדה באחת מארבע עבודות וכו', אני אומר אדרבא איפכא הוא דאם כתב באחת מארבע עבודות לא קשיא מידי מפעור ומרקולים דשאני התם דדרך עבודתה בהוהו ביזוי כמו שכתב הוא ז"ל

שהוא והדם מתפזר. המקבל עליו אחד מכל מיני עבודת כוכבים באלוה חייב סקילה ואפילו הגביה לבנה ואמר לה אלי אתה וכן כל כיוצא בדבור זה חייב ואפילו חזר בו בתוך כדי דיבור ואמר אין זה אלי אין חזרתו כלום אלא נסקל: ה העובד עבודת כוכבים כדרכה ואפילו עשה דרך בזיון חייב. כיצד הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו או זרק אבן למרקולים כדי לבזותו הואיל ועבודתו בכך חייב ומביא קרבן על שגגתו: ו [א] העובד עבודת כוכבים [א]מאהבה כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר. או שעבדה [ג] מיראתו לה שמא תריע לו כמו שהן מדמים עובדיה שהיא מטיבה ומריעה. אם קבלה עליו באלוה חייב סקילה *ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או מיראה פטור. [ב]המגפף עבודת כוכבים והמנשק לה והמכבד והמרבץ לפניה והמרחיץ לה והסך והמלביש והמנעיל וכל כיוצא בדברי

א שבת עב: ב סמ"ג לאוין יח:

השגת הראב"ד

* ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה פטור. א"א דומה שהוא השמיט מכאן מיראה ובגמרא שולקין יחד מאהבה ומיראה ואנו מפרשין מאהבת אדם ומיראת אדם ולא מאהבת עבודת כוכבים ולא מיראתה:

כסף משנה

המקבל עליו אחד מכל מיני וכו'. משנה באלו הן הנסקלין (סנהדרין ס') ותני העובד עבודת כוכבים וקאמר אחד ואחד הזובח וכו' והמקבלו עליו באלוה והאומר לו אלי אתה. ומ"ש ואפילו הגביה לבנה: ואפי' חזר בו תוך כדי דבור. הכי אמרינן בפרק יש נוחלין (דף קכ"ט:) ובפ' בתרא (דף פ"ז) דעבודת כוכבים תוך כדי דבור דלא מהני מידי:

העובד עבודת כוכבים כדרכה וכו'. בפ' ארבע מיתות (דף ס') תנן הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו והזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו ובגמרא הפוער עצמו לפעור זו היא עבודתו אף על גב דמכוין לבזויי והזורק אבן למרקולים אע"ג דמכוין לבזויי. ומפרש רבינו למאי' בשוגג ולענין חטאת דאילו במזיד ולענין סקילה א"א פשיטא הוא. ומ"ש ומביא קרבן על שגגתו אע"פ שהוא דבר פשוט כתב כן משום דאמרינן בגמ' (ס"ד) מדאמרינן התם רב מנשה הוה אזיל לבי הורמא אמר ליה עבודת כוכבים היא דקאי הכא שקל פיסא שדא ביה אמרו ליה מרקולים היא א"ל הזורק אבן למרקולים תנן, כלומר הזורק לפניו לכבדו ... לבכות בגופו והאה שאיל בי מדרשא אמרו ליה הזורק אבן למרקולים תנן אע"ג ... מרגמים. וכיון דרב מנשה שוגג הוה דתנן הזורק אבן למרקולים ודאי לענין חיוב חטאת קבעי:

העובד עבודת כוכבים מאהבה וכו'. שם (סנהדרין ס"א) אתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה אביי אמר חייב ורבא אמר פטור אביי אמר ... פלחה ורבא אמר כסור אי קבליה עליה באלוה אין ואי לא לא. וידוע דהלכה כרבא ... אמר ואפילו הכי בקבליה עליה באלוה אפילו מאהבה ומיראה חייב דהא מודה ... וכדקאמר בהדיא אי קבליה עליה באלוה אין: וכתב הראב"ד א"א דומה ... ולא מאהבת עבודת כוכבים ולא מיראתה עכ"ל. איני מבין דבריו דהא רבינו לא ... מיראה שהרי כתב או שעבדה מיראתו לה. ומה שכתב ואנו מפרשים מאהבת ... רבינו נראה לו שלא לפרש כן משום דמיראת אדם היינו באונס ואונס רחמנא ... היכי אמר אביי חייב אפילו לא קבלו עליו באלוה אלא מאהבה ומיראה היינו ... עבודת כוכבים ומיראתו ממנה וכמו שכתב רבינו. כתב הרמ"ך תימה שהוא ... שאם זרק אבן למרקולים חייב אע"ג דלא קבליה עליה עכ"ל. ואין זו השגה ... זרק אבן למרקולים לבזותו לענין חיוב חטאת קאמר ולא לענין חיוב סקילה ... וכתב עוד הרמ"ך גבי הפירוש שפירש בעבודת כוכבים מאהבה ומיראה לא ... ריב"ש כתב השגת הרמ"ך וכתב עוד ומה שהוקשה לך על מה שהוסיף הרמב"ם ואם

הואיל ועבודתה בכך חייב אבל בארבע עבודות שלא כדרכה כיון שאינו עובד אלא מאהבה ומיראה פטור אבל עתה שכתב הרב ואם עבדה דרך עבודתה או בארבע עבודות קשה מפעור ומרקולים מדבריו לדבריו. ומה שנראה לי בזה לדעת הרמב"ם דפלוגתא דאביי ורבא לאו במי שרואה צורה שאינה נעבדת והוא חושק בה ליופיה או שירא ממנה שמא תרע לו ומתחיל עתה לעבדה באחת מארבע עבודות דבהא לכ"ע פטור כיון דלא קבליה עליה באלוה ואפילו לאביי כדאמרינן בסוגיא (דף סא סב) אלא דהוא אדרבא וסגיד לה אי קבלה עליה מזיד הוא ואי דלא קבלה עליה לאו כלום הוא אלא מאהבה ויראה הניחא לאביי וכו' אלמא דלכ"ע אפילו בארבע עבודות כגון השתחואה לאו כלום הוא אלא פלוגתייהו במי שעובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה דומיא דהמן ובהא ס"ל לרבא דפטור כיון דלא קבלה עליה אפילו עבדה בארבע עבודות כגון המן שהיו משתחוים לו והשתחואה היא מארבע עבודות וה"ה אם היו עובדים אותה בעבודה אחרת מאהבה ומיראה וזה עבדה ג"כ בכאותה עבודה, ומעתה אין קושיא מפעור ומרקולים שהיתה עבודתה באותו בזוי והיתה עבודת כוכבים גמורה שעובדיה היו עובדים אותה בקבלת אלהות אפילו אם היא עבודה בזויה חייב לרבא עכ"ל: וכתב עוד וז"ל עוד אפשר לדחוק לדעת הרמב"ם דיוהר יש לפטור עובד מאהבה ומיראה בלא קבלת אלהות משום דדמי לאנוס אע"פ שעבדה דרך עבודתה ממי שעובד ומכוין לבזות כיון שעובד ברצון במה שדרך עבודתה בהוהו ביזוי אלא שעובדיה חושבים שהעבודת כוכבים ההיא הושקת באותו ביזוי וזה טועה בזה ומכוין לבזויי ולזה כתב הרב חייב ומביא קרבן על שגגתו ור"ל שאינו מזיד ואינו בר סקילה וכרת אלא חייב חטאת בשוגג עכ"ל, ודרך האחרון הוא הנכון בעיני לדעת רבינו: וכתב עוד הריב"ש ומ"מ כבר הסכימו האחרונים שאין פירוש הרמב"ם במאהבה ומיראה נכון שאם עובדה מפני שחושב שיש בה כח להרע או להטיב אע"פ שאינו מקבלה באלוה חייב ובהא לא הוה פליג רבא דרוב עובדי כוכבים שבעולם כך הם שגם הם חושבים שיש אלוה למעלה מהם אלא בהם חושבים שיש כח להם להרע או להטיב או שרצון הבורא בכך ומתוך כך עובדים אותה ועל זה הזהירה תורה כי פליג רבא כגון שהוא מודה שאין בה ממש אלא שמאהבת אדם או מיראתו הוא עובדה ולא מיראתה שמא יהרגנו דבהא לא הוה מחייב אביי אלא מיראת אדם שיזיקהו קאמר ובכי הא אמר אביי שהוא חייב שהרי הוא כאילו עובדה ברצונו ורבא אמר פטור דכל שאינו מודה בה שיש בה כח לעשות כלום ואינו עובדה מרצונו אלא מאהבת אדם או מיראתו פטור, עכ"ל: המגפף וכו'. משנה שם (סנהדרין ס"ג) אבל המגפף והמנשק וכו' המלביש והמנעיל

לחם משנה

היה קשה מאד דס"ל דנספח חייב שפי מפחיתות הגנב דנספח חייב אע"פ שאין אותה כלל מפא"כ בהגנב. והראב"ד ז"ל בהשגות יש לו דרך אחרת והוא ... ובהמה בעלת מום וספח דינם שוה ור' יוחנן דפטר בבעלת מום ס"ל ... בנספח ובהגנב נמי פטר וכן בשבר מקל ור' יהודה דמחייב בהגנב ס"ל דבכלהו ... ובשבר מקל ובהמה בעלת מום ולדידיה ר' יוחנן ורב פליגי דר' יוחנן ... ורב כרבי יהודה ופסק כרב ולדידיה כל כעין זביחה וזריקת פנים ... חייב והכי מימרי דרב נחמן ורב יהודה לא פליגי כדפירש"י ז"ל ואפילו שלא כדרכה חייב. ומ"ש שעובדין אותה במקל דהיינו אפילו בקשקוש כדפירש"י ... כונה דבהגי דוקא חייב היכא דשבר אבל היכא דאין עובדים אותה בקשקוש ... מאי דנקט קשקוש משום סיפא נקטיה דאע"ג דעובדים אותה בקשקוש פטור ... מקל אבל לעולם הוא חייב בכל גוונא אפילו שאין עובדים אותה בקשקוש ... נ"ל על כרחין דפליגי רב ורבי יוחנן משום דלא מצית לאוקמי לר' יוחנן ... עובדין אותה כלל דאפילו בכי האי גוונא מחייב רב וקלא מדברי אלה ... דברי הר"ן ז"ל בפ' רבי ישמעאל: המקבל עליו אחד מכל מיני עבודת ... לוה חייב סקילה וכו'. בפרק ארבע מיתות (דף ס') אמר במשנה ואחד המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה, ומפרש רבינו דמקבלו באלוה ר"ל שהיה כבר עובד עבודת כוכבים ועתה קבלו עליו באלוה, והאומר לו אלי אתה ר"ל שלא היה מתחלה עובד עבודת כוכבים אלא שהוא עשה אותה עתה עבודת כוכבים ומהני' זו אף זו קתני. ומדנקט רבינו הגביה לבנה לכאורה משמע דבעי דליעביד מעשה ואינו נראה דכי אמרו בגמרא פרק כל הצלמים דבעי דליעביד מעשה גבי זקף לבנה להשתחוות לה וכו' דהיינו זקף דהוא מעשה היינו דוקא לענין ליאסר עליו אבל לענין חיוב באמירה בעלמא סגי כדאמרו בגמרא בפרק ארבע מיתות בפסקא אר"נ וכו' כיון שאמר לו אלי אתה חייב ואמרינן אמאי כו' והקשו והתניא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה ע"כ. משמע דמתני' איירי בדליכא מעשה דאל"כ מאי קושיא הא עשה מעשה דזקף לבנה אלא ודאי נראה דלא בעינן זקף. ורבינו דנקט הגביה לאו דוקא אלא אפילו בלא הגביה נמי:

ו המגפף וכו'. כל אלו במשנה. ומה שכתב רבינו ועשהו לעבדה קשה דהא אמרינן בפעור מרקולים דאע"ג דקא מכוין לבזוהה חייב כדאמרינן בפרק ארבע מיתות (דף ס"ד) ואם כן למה לי לעבדה, וי"ל דרבינו סובר ומפרש כפירוש התוספות דמכוין לעובדה בביזוי:

והעושה

הגהות מיימוניות

א"מ שצריך אדם ליזהר כשהולך בעסקו ונזדמנו לו עובדי כוכבים הולכים על ...ם עבודת כוכבים שלהן שלא ילך עמהן ואע"פ שאין בדעתו לכך שהליכתו זו ... עיין בספר התרומה בסימן רכ"ד: [ג] כרבא לגבי אביי דאמר חייב ופירש ... שלא נעשה מעולם לשם עבודה אלא מאהבת אדם ומיראת אדם כגון אנדרטי כגון המן וכן משמע התם שמביאו בענין זו השמועה וכן עיקר כוונת העובד ... פי' עבודת כוכבים ממש שנתעבדה לשם אלהות אך זה העובדה עתה אין ... להכי פטר רבא. ופירוש זה אינו מכמה תשובות הא דתנן הפוער עצמו לפעור

מגדל עוז

המקבל עליו אחד מכל מיני עד ומביא קרבן על שגגתו. הכל פ' ארבע מיתות. וענין החזרה ב"ב (דף קכ"ט) וסוף נדרים (דף פ"ז): העובד מאהבה כו' עד פטור: כתב הראב"ד ז"ל דומה שהוא השמיט מכאן וכו'. ולא מאהבת עבודת כוכבים ולא מיראתה עכ"ל. ואני אומר בזה אין לחפש על שניסם ואין להאשים אלא הסופר שהשמיטו ושבדקתי בנוסח המוגה מכתיבת ידו כן מצאתים ביחד כמו שנסחתי ומן הפירושים אין לי להשיב כי גם אנחנו יש לנו פירושים בזה פרק ד' מיתות (דף ס"א) ופ"א דכריתות וכולן דברי אלהים חיים הן: המגפף כו' עד חייב. פרק ארבע מיתות (דף ס"ג): כתב הראב"ד ז"ל קשיא לי אמאי לוקה וכו' וכל המודה בעבודת כוכבים אחת הוא עכ"ל

בדברי ככוד האלו עובר בלא תעשה שנאמר ולא תעבדם ודברים אלו בכלל עבודה הן. ואף על פי כן אינו לוקה על אחת מהן לפי שאינן בפירוש. ואם היתה דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו ועשהו לעבדה חייב: ז "וישב לו קוץ ברגלו לפני עבודת כוכבים לא ישוח ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לה. נתפזרו לו מעות בפניה לא ישוח ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לה אלא ישב ואחר כך יטול: ח °פרצופות המקלחות מים בפני עבודת כוכבים לא יניח פיו על פיהם °וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים:

השגת הראב"ד

* כשהוא עובדה כוכבים לעצמו מע"ם שלא מפאת בידיו ופע"ם שלא עבדה לוקה. ג"מ קשיא לי ממתי לוקה ולגלי לאו בכללות הוא מי לא ממרינן במנחף ומנסך אימו לוקה שליסה משום דסוה ליה לאו בכללות שכלל עבודות סרכה בלא תעבדם וכבא ומי כל המחוונים בלאו אחד. ומו קשיא לי מתי דממרינן במנחף ומנסך וכו' דלא לקי עליהו ובתוספתא דמכות דקא תניא סלוקים קא תניא סכל והמקנה במנחף וכמגדד מלמא לקי. ובקושיא דרחשונה מצאתי לתלמי דמתני מלו כיון דאינם עבודה פניה דמלגיגו מוציהה דכתיב זובח לאלהים יחרם ובלאו אחר עבודות כללינהו ככל לאסור בלא תעבדם הוי לאו שבכללות אבל ענין עשיית פסל וכל תמונה בעבודת כוכבים אחד הוא:

ט *°ה ע ו ש ה עבודת כוכבים לעצמו אע"פ שלא עשאה בידו ולא עבדה לוקה שנא' לא תעשה לך פסל וכל תמונה. י °כן ה ע ו ש ה עבודת כוכבים בידו לאחרים אפילו עשאה לעובד כוכבים לוקה שנאמר ואלהי מסכה לא תעשו לכם. לפיכך העושה עבודת כוכבים בידו לעצמו לוקה שתים: י אסור לעשות צורות לנוי ואע"פ שאינה עבודת כוכבים שנאמר °לא תעשון אתי כלומר צורות של כסף וזהב שאינם אלא לנוי כדי שלא יעשו בהן המועים וידמו שהם לעבודת כוכבים. ואין אסור לצור לנוי אלא צורת °האדם בלבד. לפיכך אין מציירין לא בעץ ולא בסיד ולא באבן צורת האדם. יהוא שתהיה הצורה בולטת כגון הציור והכיור שבטרקלין וכיוצא בהן ואם צר לוקה. אבל אם היתה הצורה [ג] מושקעת או צורה של סמנין כגון הצורות שעל גבי הלוחות והטבליות [ד] או צורות שרוקמין באריגין מותרות: יא טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם אם היתה הצורה בולטת אסור להניחה ומותר לחתום בה מפני שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת. י*ובן אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים מזלות ומלאכים שנאמר לא תעשון אתי לא

השגת הראב"ד

*יכן אסור לצור צורת חמה וכו'. ג"מ דומה שהוא ממלך כין צורת אדם לצורת ממנה ממנין אפילו אם אינם לה בולטים ולא מקיעים אבוריים ולורת אדם אם אינו בולט למה ומאין לו. ופ"ם משום דקתני מותמה בולט אסור להניחה אף שאינו בולט ומותה שהוא מוקע מותר להניחה אף שהוא בולט ואף דכר לעשותה יכרמל כל עני כוכבים עצו לו בולט אסור להניחה בידו ומותר שיחתה לו עובד כוכבים ואותר שהוא בולט להחתם לו עובד כוכבים ואותר אדם ולורת ממנין שבאריגים דינם אינו

א ממ"ג לאוין יט. עור יו"ד קו: ב ממ"ג לאוין כ. יו"ד סי' קמח: ג ממ"ג לאוין כא: ד ממ"ג לאוין כב. עור יו"ד סס: ה שי כעור סס: ו ממ"ג לאוין כג. טור יו"ד סם:

לחם משנה

ט והעושה עבודת כוכבים לעצמו וכו'. קשה היכא דעשאוה לחביה לו ממתי לוקה והא לאו שלין הוא ואין לוקין עליו כמו שפסק רבינו בפרק ט"ז מהלכות סנהדרין. ויש לומר דכיון דהתחר עושה מעשה בשלימותו הוי כאלו עשאו הוא ומייב:

י אסור לעשות צורות וכו'. כל זה פ' כל הגלמים (דף מ"ג) ומיין שם הרכב:

מגדל עוז

יכול שתי מרכב המנחף והמנסך כו' עד ת"ל זובח זבחים בכלל היתה ולמה יצתה כו' תלמוד יצאו מנחף ותכיריו מכלל התחרה לומר שתין עליהן: ישב לו קוץ עד כמנסך לעבודת כוכבים. פרק נפני מידיהן (דף י"ב): העושה עבודת כוכבים לעצמו עד לוקה סתים. ס' כל הגלמים (דף מ"ג) הכסיתו כן רבותינו בעלי התוס', ול' גבי דמות תרבע פנים דעובר עליו בשתים:

אסור לעשות צורות לנוי וכו' עד הצורה בולטת. ס' כל הגלמים (שם) והלזהכות במכילתא: וכן לאסור לצור דמות חמה כו' עד ותפילו על הלוח. ס' כל הגלמים (דף מ"ב): כתב הרמב"ד ז"ל דומה שהוא ממלך כין צורת אדם לצורת ממנה ממנין דינן שוה וכן עיקר עכ"ל:

ואני אומר כי רבותינו בעלי התוספות ז"ל הסכימו כן לפי שאין אדם יכול לעייר הצורה שלימה לגמרי אם אינה בולטת כגון מעשה רוקם ואורג ועוטב על הלוח וכן אני רואה מפורש ג' כל הגלמים (דף מ"ג) גמרא מהניחין דהמוצה כלים שהרי דבר פשוט כי לשון פלוף בכל הפלכה היא בולטת ואם צורה אינה בולטת ואין נרסינן בהאומר דמנסיס כך שבת כל המזלות מוחרין חוץ ממזל חמה ולבנה כל הפלוסופים מוחרים חוץ מפלוף אדם וטיילינן על ריצת במתי שעסקינן מילחמה בעושה כל המזלות מי שרי והכתיב לא תעשון אתי לא תעשון כדומות שתי שתמרוס לפני אתרוס תלמוד לומר לא תעשון אתי אינה דבשעשה צורת כל המזלות אסור ותע"ם שאין בולטין ובמזלא דכולה כוליא דאין אתרוס נמי לא בלטין ומכדרינן הו ואי במזלא אימא מלינא כל הפלוסופים וכו' ואי במזלא פלוף אדם מי שרי והתנן המזלא כלים וכו' עד דתסיק אלא פשיטא בעשה ובדבר הוצא נריס דר' יהושע בלומר

הגהות מיימוניות

המצות משמו: °[לשון הגמרא מעין המושך מים לפני עבודת כוכבים לא מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים. פרצופות המקלחין מים לכרכים סיהם וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים וזה הלשון עצמו העתיק ר"ן אמנם הסמ"ג כתב כלישון המחבר עיי"ש]: °[בגמרא אפילו אי מיית כתב השור]: °[לשון הגמרא והא דאמרינן בצורת אדם ודרקון דיוקא בצורת איבריה אבל צורת ראש או גוף בלא ראש אין בה שום איסור לא בחמה ע"כ]: [ג] אבל במכילתין תניא לא תעשה לך פסל וכו' עד לא יעשה גל לו אכומה ת"ל וכל תמונה וכו' עד אפילו בחמה חיה ועוף ודגים והגבי רבינו שמחה מהא דאמרינן פרק חזקת הבתים רבא לא קני לגינתא דבי פירוש רשב"ם צורת חיה או עוף, משם דקדק מורי רבינו דלא אסרת אלא החוק בששר וגלופה היינו צורה בולטת אכומה שוקעת אבל בם אפילו לישראל עצמו לצור אבל חותם בולט או שוקע ודאי אסור לישתי אם אחרים עשו מותר להניחו היכא דרבים שכיחי גבית דליכא למיחש לפרק כל הצלמים שאני ר"ג דאחרים עשו לו ע"כ, אמנם דעת רבינו הם מותר חוץ מצורת אדם בעמוד: [ד] מפרש בנמרא הא דאמר רשב"ג מותרים היינו שעל מפפרות וסדינים. ר"ח גריס ספבעות ואינו גורס

בכך. כיצד. הרי שניסך לפעור או שזבח למרקוליס חייב שנ׳ זובח לאלהים יחרם בלתי לי״י לבדו: זביחה בכלל עבודות היתה ולמה יצאת לומר לך מה זביחה מיוחדת שעובדין בה לשם וחייב הזובח לאל אחר סקילה עליה, בין היתה דרך עבודתו בזביחה או אינה בזביחה, אף כל עבודה שהיא מיוחדת לשם אם עבד בה לאל אחר בין שהיתה דרך עבודתו בכך בין שאינה בכך חייב עליה: לכך נאמר לא תשתחוה לאל אחר, לחייב על ההשתחויה אפילו אין דרך עבודתו בכך. והוא הדין למקטיר ומנסך. וזורק ומנסך אחד הוא: ד ספת לה צואה או שנסך לה עביט של מימי רגלים חייב.

כסף משנה

כבוד כגון אלו חייב, ת״ל זובח ואם השתחואה ללמד על הכלל באת למה פרט לך זביחה הלא דרך כבוד היא ומהשתחואה נפקא אלא זביחה באת ללמד על כל הנכללות עמה ומה זביחה מיוחדת עבודת פנים [אף כל שהיא עבודת פנים] ומשום דהשתחואה לא נפקא לן מהכא לחיובא הוצרכה השתחואה לחזור ולצאת כדי לדון בעצמה לבדה שיתחייבו עליה ואע״פ שאין חייבים על כיוצא בה. וביאור לשון רבינו כך הוא הרי שנסך לפעור וכו׳ חייב שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי לה׳ וכו׳ משמע דאכל עבודה הראויה לה׳ מחייב אם עבד בה לע״ז אע״פ שאינה מיוחדת לה ואין אנו דורשין מבלתי לה׳ לחייב על כל עבודה שהיא דרך כבוד מדלא כתב עובד לאלהים יחרם וכתב זובח לומר דוקא דומיא דזביחה שהיא עבודת פנים. נמצא דממלת זובח מרבינן שאר עבודות פנים וממעטינן שאינן עבודת פנים אע״פ שהם דרך כבוד, וה״ק מכיון שלא נתרבו זובח לאלהים אלא עבודות שהם מיוחדין לשי״ת מנין לרבות השתחואה שאינה מעבודת פנים לכך נאמר לא תשתחוה להם וכו׳. וגמר מלכתוב זביחה והשתחואה היוצאות מהכלל, זביחה ללמד על כל הכלל והשתחואה ללמד על עצמה. יחזור ופירש הכלל הלמד מזביחה וז״ש וה״ה למקטיר ומנסך. ולא תקשה לך למה אינו מונה גם זורק, דבכלל מנסך הוא. זה יישוב לשון רבינו וכבר נתבאר כן בגמרא שכתבתי. ודע שיש טעות בנוסחאותינו שכתוב בהם וזורק ומזבח אחד הוא וטעות הוא שנפל בספרים אלא כך צריך לגרוס יזורק ומנסך אחד הוא כמו שאמרו בגמרא וכן מצאתי בנוסחא מדוייקת. וא״ת אמאי לא מני נמי מקבל ומולק שהם עבודות פנים, נ״ל דמולק היינו זובח ומקבל לאו עבודה היא אלא אם זרק דכי מקבל הדם לא מוכח מילתא דפלח לה יזורק הא אמרינן דבכלל ניסוך הוא:

ד ספת לה צואה וכו׳. פרק ר׳ ישמעאל (נ: נא.) אמר רב יהודה אמר רב ע״ז שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב זרק מקל בפניה פטור א״ל אביי לרבא מאי שנא שבר דה״ל כעין זביחה זרק נמי ה״ל כעין זריקה א״ל בעינא זריקה משתברת וליכא איתיביה ספת לה צואה או שנסך לפניה עביט של מימי רגלים חייב צואה מאי זריקה משתברת איכא בנואה לחה לימא כתנאי שחט לה חגב ר׳ יהודה מחייב וחכמים פוט... לא דכ״ע לא אמרינן [כעין] זביחה אלא כעין פנים בעינן ושאני ... הואיל וצוארו דומה לבהמה. ואם כן מן הראוי היה לרבינו לפסוק ... כרב דאמר שבר מקל בפניה חייב דהא בעינן עבודה כעין פנים ול... אלא דבתר הכי אמר רב נחמן ... רבה בר אבוה אמר רב ע״ז שעו... אותה במקל שבר מקל בפניה ... ונאסרת זרק מקל בפניה חייב ו... נאסרת א״ל רבא לרב נחמן מאי ... שבר וכו׳ א״ל בעינן זריקה משת... וליכא אלא מעתה אבני בית מרקו... במה יאסרו [א״ל] אף לדידי קשי... ושאלתיה לרבה בר אבוה ורבה ... אבוה לחייא בר רב וחייא בר רב ... וא״ל נעשה כמגדל לע״ז, וכיון ד... דכל הני אמוראי שקלי וטרו א... דרב בהא שמעתתא ולא פליג ... מנייהו עליה ש״מ כוותיה סבירא ... ושפיר מלי רב למיתי ככולי ע... דההיא דחגב מיירי בשאין שו... אותה בחגב ומשום הכי פטרי ... ורב דמחייב בשבר מקל לפניה ... היכא דעבודתה במקל ובהא א... רבנן מודו, ובדין הוא דכי אמר ... כתנאי דהוה מצי למימר לא ד... כרב וכמו שכתבתי אלא משום דמאן דאמר לימא כתנאי לא אסיק אדעת... לאיפלוגי בין דרך עבודתה במקל וחגב או לאין דרך עבודתה בהן ו... לדחוק לאוקומי לרב הא מיהא כר׳ יהודה ואהדר ליה לפום מאי ד... דכולי עלמא לא ס״ל כוותיה אבל לפום קושטא דמלתא אתי ככולי ע... וכדפרש״י. וא״ת בשבר מקל לפניה בשאין דרך עבודתה בכך ע... ומחייב משום זובח וא״כ היכי אמרת שעובדין אותה במקל דאם כן מ... ליה משום דלדרך עבודתה בכך, כבר נזהר רש״י מזה ופירש שמקפ... לפניה במקל. ופוסק רבינו בשחיטת חגב כרבנן דפטרי. ואיתא ... התם (נא.) א״ר אבהו א״ר יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לע״ז ש... פטור שנא׳ בלתי לה׳ לבדי לא אסרה תורה אלא כעין פנים ומוקי ... התם דוקא במחוסר אבר. וספת לה צואה פרש״י האכילה צואה, מ... מי ספו לך מאליה (פסחים ג:). וצריך לומר לדעתו שזרקה לתוך פיה ד... לא היכי מדמה לה לזריקה. והתוספות פירשו דהיינו שליכלכה בנ... לשון טבול כמו לא יספות במלה ויאכל בפרק הפועלים (פט:). וזריק...

לחם משנה

[או שזבח למרקוליס חייב]. *פרק ארבע מיתות דף ס״א אמרו אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין וכו׳:

ד ספת לה צואה או שניסך לה עביט של מי רגלים חייב שחט לה חגב פטור אלא אם כן היתה עבודתה בכך וכו׳. פרק רבי ישמעאל (דף (נא) [נ]) אמר רב יהודה אמר רב ע״ז שעובדים אותה במקל שבר מקל בפניה חייב זרק מקל בפניה פטור איתיביה ספת לה צואה או שנסך לה עביט של מי רגלים חייב ומשני בצואה לחה. עוד שם (נא.) אמר רב נחמן אמר רב ע״ז שעובדים אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרת זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת וכו׳. ופרש״י ז״ל הני תרי לא פליגי אלא למימרא קמא מיירי דעובדין אותה בקשקוש ומשום הכי קאמר זרק מקל בפניה פטור. ומימרא תניינא שעובדים אותה כדרכה וקאמר דאפילו הכי אינה נאסרת משום דבעינן כמין פנים. ואם רבינו מפרש כן קשה דאמאי לא קאמר בהא דספת לה צואה שהוא צואה לחה דבעינן זריקה משתברת כדאמ׳ בגמרא למימרא קמאי. לכך נראה ודאי דסבירא ליה דפליגי והני תרי מימרי איירי בקשקוש והוו תרי אמוראי אליבא דרב והוא פסק כרב נחמן דלא בעינן זריקה משתברת לענין חיובא אלא לענין איסור דוקא, והשתא ברייתא דצואה דאיירי לענין חיוב הוי אפילו בצואה עבה **וכן הא דתנן פרק רבי ישמעאל בשם אחרים. עוד אמרו שם אמר רבי יוחנן מנין לזובח בעלת מום לע״ז שהוא פטור שנאמר זובח וכו׳. ונראה ליישב דעת רבינו למימרא דרבי יוחנן וכן ברייתא דספת לה צואה כלהו אליבא דהלכתא דהיינו אליבא דרבנן וסבירא ליה דרבנן דפטרי בחגב פטרי נמי בעלת מום אבל בספת לה צואה מודו דחייב דעדיף טפי. וא״ת לדעת רבינו עדיף שבר מקל משחט חגב דבשחט חגב כתב דפטור ובשבר מקל חייב, ואם כן קשה דאיך תירצו בגמרא לא דכולי עלמא לא אמרינן כעין זביחה וכו׳, כלומר ודכולי עלמא דלא כרב דבשבר מקל כ״ע מודו דפטור, אדרבה הסברא הוי איפכא והוה ליה לאוקמי כולהו כרב וכ״ע מודו דבשבר מקל חייב משום דעדיף טפי. וי״ל דס״ל לרבינו דשבר מקל לא עדיף משחט חגב אדרבה גרע משחט חגב כדאמ׳ בגמ׳ הואיל וצוארי ארוך, לענין דינא הם שוין, דכי היכי דבשבר מקל כשעובדים אותה בקשקוש היכא דשבר מקל בפניה חייב ה״נ בחגב היכא דעובדים אותה בחגב אעפ״י שאין עובדים אותה בשחיטת חגב ממש חייב, וחכמים דפטרי בחגב איירו בשאין עובדים אותה בחגב כלל. וא״ת א״כ איך אמ׳ לימא כתנאי לימא דכולהו סברי כרב וחכמים דפטרי התם משום דאין עובדין אותה בחגב כלל ... הכא דעובדין אותה בקשקוש לא וכמו שהקשו התוספות, וי״ל דהמק... היה סבור דהוי כל כך בחגב אעפ״י שאין עובדין אותה כלל כמו ב... מקל היכא דעובדים אותה בקשקוש. ומה שמחייב במקל (וחייב) [... התם משום דאסיק אדעתיה טעמא דהואיל וצוארו ארוך כצואר ב... ואהני לן הך טעמא לחייב אפילו שאין עובדין בחגב כלל וכה״ג ... במקל היכא שעובדים אותה בקשקוש. והמתרץ תרץ דאע״ג דרבי יהו... מחייב בחגב מ״מ הכא מודה דפטור דאהני לו כל כך טעמא דהוא... וצוארו ארוך דאפילו שאין עובדים בחגב כלל חייב טפי משבר דעובד... אותה בקשקוש. ולפי זה מה שכתב רבינו אא״כ עבודתה בכך אינו ר... לומר בשחיטת חגב ממש אלא עבודתה בחגב לבד כמו שעובדים או... במקל דלקמן דעובדין אותה דרוצה לומר בקשקוש מקל. והשתא לפירו... אתי שפיר הברייתא ורבי יוחנן אתי כרבנן אע״ג דהסברא היה קשה מ... דסבירא ליה דבספת חייב טפי משחיטת חגב דבספת חייב אעפ״י ש... עודין אותה כלל משא״כ בחגב. והראב״ד ז״ל בהשגות יש לו ד... אחרת והוא סבר דבחגב ובהמה בעלת מום וספת דינם שוה ורבי יו... דפטר בבעלת מום סבירא ליה כרבנן ולכך בספת ובחגב נמי פטור ו... בשבר מקל ורבי יהודה דמחייב בחגב ס״ל דבכלהו חייב בספת ונ... מקל ובהמה בעלת מום, ולדידיה רבי יוחנן ורב פליגי דרבי יוחנן ס... כרבנן ורב כרבי יהודה ופסק כרב, ולדידיה כל כעין זביחה וזריקת פ... המשתברים חייב, ותרי מימרי דרב נחמן ורב יהודה לא פליגי כדפרש... ז״ל ואפילו שיהיה שלא כדרכה חייב. ומ״ש שעובדין אותה במקל אפ... דהיינו בקשקוש כדפרש״י ז״ל אין הכונה דבהני דוקא חייב היכא ד... אבל היכא דאין עובדים אותה בקשקוש פטור אלא מאי דנקט קשק... משום סיפא נקטיה דאע״ג דעובדים אותה בקשקוש פטור היכא ד... מקל אבל לעולם הוא חייב בכל גונא אפילו שאין עובדים אותה בקשק... ומשום הכי צ״ל על כרחין דפליגי רב ורבי יוחנן משום דלא מ... לאוקומי לר׳ יוחנן היכא דאין עובדין אותה כלל דאפילו בכי האי גו... מחייב רב. וקצת מדברי אלה מבוארים בדברי הרב רבינו ניסים ז״ל ... רבי ישמעאל:

* פיסקה זו בלי דיבור המתחיל הו׳ בדפו״ר לפני הדיבור הקודם. עי׳ בס׳ הליקוטים.
** צ״ע כונתו.

מגדל עוז

ד. ספת לה צואה כו׳ עד עבודתה בכך עד והדם מתפזר. פרק ישמעאל (נ: נא.):

מקורות וציונים

שנ׳ זובח וכו׳, משפטים כב יט, ועי׳ סה״מ שם שהביא גם מקרא ולא יזבחו עוד וכו׳ [ויקרא יז ז]. זביחה בכלל עבודות וכו׳, עי׳ מכילתא דרשב״י שם, ועי׳ בסה״מ הנ״ל. לכך נאמר לא תשתחוה וכו׳, כי תשא לד יד. לחייב על ההשתחויה עלה״מ לקמן פ״ו ה״א בסופו:

*שחט לה חגב °פטור אלא אם כן היתה עבודתה בכך. וכן אם שחט לה בהמה מחוסרת אבר פטור אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך : עבודה זרה שעובדין אותה במקל. שבר מקל בפניה חייב ונאסרת, זרק מקל בפניה חייב ואינה נאסרת. שאין זריקת המקל כעין זריקת הדם שהרי המקל כמות שהוא והדם מתפזר :

השגת הראב"ד

ה"ד. שחט לה חגב פטור אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך. א"א אין הדעת מקבלת כל זה כי שחיטת חגב או שחיטת בהמה מחוסרת אבר פחותים הם מספיקת צואה וניסוך מי רגלים, אלא מראין הדברים שהחכמים שפוטרין בשחיטת חגב אין להם תולדות בע"ז ומי שפטר במחוסרת אבר גם כן סבירא ליה כחכמים, אבל רב יהודה ורב נחמן אליבא דרב סבירא להו כר' יהודה וכתנא דספת וכן הלכתא דכל כעין זביחה וזריקה של פנים המשתברים חייב ואפילו שלא כדרכה, וכשאמר רב יהודה ע"ז שעובדין אותה במקל לא שיהא עבודתה לא בשבירה ולא בזריקה אלא בענין אחר ורבותא קאמר דאע"ג דעבודתה במקל זרק מקל לפניה פטור הואיל ואין עבודתה בזריקה ואינה משתברת.

כסף משנה

המשתברת היינו דבעינן כגון זריקת דם שלפנים שאינה מתוברת אלא מתבר ונופל טיפין טיפין : והרמ"ך כתב ע"ז שעובדין אותה במקל וכו' ה"ל לפרש והוא שעובדין אותה בזריקת מקל אבל אי חובטין לפניה מקל וזרק לפניה מקל פטור כי היכי דלא תקשי דרב אדרב ולא נוקי לה כאמוראי אליבא דרב : וכתב הראב"ד א"א אין הדעת מקבלת כל זה כי שחיטת חגב או בהמה מחוסרת פחותים הם מספיקת צואה וניסוך מי רגלים אלא מראים הדברים שהחכמים שפוטרים בשחיטת חגב אין להם תולדות בע"ז ומי שפטר במחוסרת אבר ג"כ ס"ל כחכמים אבל רב יהודה ורב נחמן אליבא דרב ס"ל כר' יהודה וכתנא דספת וכן הלכתא דכל כעין זביחה וזריקה שלפנים המשתברים חייב אפילו שלא כדרכה וכשאמר רב יהודה ע"ז שעובדין אותה במקל לא שיהא עבודתה לא בשבירה ולא בזריקה אלא בענין אחר ורבותא קאמר דאע"ג דעבודתה במקל זרק מקל לפניה פטור הואיל ואין עבודתה בזריקה ואינה משתברת עכ"ל. וכבר ביארתי דעת רבינו. ומ"ש שאין הדעת מקבלת ששחיטת חגב וכו', אפשר לומר שיותר נראה עבודה מספיקת צואה וניסוך מי רגלים כיון שאינו דבר הנזרק בפנים משחיטת חגב ובהמה מחוסרת אבר דכיוצא בהם נשחטים בפנים ואלו מוחלקים מהן הא ודאי מוכחא מילתא דלאו כעין פנים הוא. ומ"ש ומי שפטר במחוסרת אבר וכו' אבל רב יהודה וכו' וכן הלכתא וכו', תימה אמאי פסק כר' יהודה הא ודאי דכחכמים קי"ל. ועוד אמאי דחי ההיא דמחוסרת אבר דא"ר יוחנן ופסק כרב יהודה ורב נחמן אליבא דרב הא רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן [ביצה ד.:]. ומ"ש וכשאמר רב יהודה כו', נתכוין לומר דרבותא דרב קאי כשזורק מקל לפניה פטור אבל לדעת רבינו רבותיה בשבר דחייב. וי"ל דסבר רבינו דעדיף טפי למימר דרבותא ברישא דמלתא דהיינו שבר מלמימר דרבותא בסיפא דמלתיה וכדברי הראב"ד :

ומ"ש רבינו זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת מבואר שהוא כרב נחמן אמר רב והוא ז"ל מפרש דרב יהודה ורב נחמן בזורק מקל לפניה ה"ל תרי אמוראי ואליבא דרב ופסק כרב נחמן משום דאמוראי טובא שקלי וטרו אליביה. ואפשר היה לומר דרבינו סבר דרב יהודה ורב נחמן לא פליגי ורב נחמן דמחייב בזרק מקל לפניה היינו דוקא בשעובדין אותה בזריקת מקל וכדפרישית ואשמועינן דאפילו הכי אינה נאסרת, אלא דק"ל דאם כן דלא פליגי נצטרך לפרש שעובדין אותה במקל שכתב רבינו בזריקת מקל ואם איתא ה"ל לכתוב בהדיא שעובדין אותה בזריקת מקל :

כתב הרמ"ך ספת לה צואה וכו', תימה היאך פריש לה למילת' כפשטה וה"ל לפרשה כששוחטין לפניה בהמה ועכשיו כששחט לה חגב גרעה לעבודתה אבל אם עבודתה בגפוף ונישוק ושחט לה חגב חייב דאם בשיבר מקל לפניה חייב דחשבינן ליה כעין פנים כל שכן בשחט חגב ובהמה בעלת מום. ותירץ על זה יפה פי' הרב דשחט לה חגב פטור ואדרבה כל שכן דפטור היכא דאין דרכה בשחיטה כלל ולא אצטריך לטעם גרועי גרעה כמו שפירשוהו המפרשים אלא משום דבגמרא הוה מוקמינן הא דשיבר מקל בפניה כתנאי ומשום הכי אמרינן דרבנן דפטרי בשחט לה חגב לא ס"ל הא דשיבר מקל לפניה חייב ומשום הכי דחה בגמרא עכ"ל :

מקורות וציונים

ה"ד. שחט לה חגב פטור עי' פיהמ"ש סנהדרין פ"ז מ"ו, בטוש"ע יו"ד סי' קלט ס"ד פסקו כר' יהודה דנאסר ועש"ך שם סק"ו [שתמה על שלא הזכיר ד' רבינו שאין דרכו בכך] וכת' דאף רבינו פסק כר"י דלא כמ"ש מג"ע וכס"מ, ועי' עבוה"מ דרבינו גרס כתוס' רי"ד שם. שחט וכו' מחוסרת אבר פטור עי' שו"ת חיים שאל ח"ב סי' מג אות טו. זרק מקל וכו', עי' לקמן פ"ז הט"ז וברמ"ך שם והל' יבום פ"ד ה"כ ובמ"מ שם ועי' דברי אמת בקונ' דברי סופרים סי"א (קטז-א).

ראב"ד, אין הדעת מקבלת וכו', וכן הק' בחי' הר"ן [ע"ז נא. ד"ה ולענין] ושו"ת מהרלב"ח סי' כב ועי' שו"ת מהרש"ך ח"א אחר סי' כ [לו-לז].

שם, אין להם תולדות בע"ז עי' ספרי שהו' בנ"פ.

שם, ורבותא קאמר וכ"ה בפי' הראב"ד לע"ז נ ב ד"ה זרק, ועי' חי' הריטב"א ומאירי ע"ז שם.

כס"מ (ד"ה וכ' הראב"ד, בפיסקה ומ"ש ומי שפטר), הא רב ור"י הלכה כר"י כן הקשה הר"ן בע"ז שם ע"ש מה שתירץ.

הגהות מיימוניות

°[לשון הטור יו"ד שם (סי' קלט) שחט לפניה חגב נאסר אפילו אין דרך לעובדו כלל בחגב משום דדמי טפי לשחיטה] :

מגדל עוז

שחט לה חגב פטור אלא אם כן היתה עבודתה בכך. פרק ר' ישמעאל (שם) : כתב הראב"ד ז"ל אין הדעת מקבלת כל זה כי שחיטת חגב או שחיטת בהמה מחוסרת אבר פחותים הם מספיקת צואה או נסוך מימי רגלים אלא מראין הדברים שהחכמים שפוטרין בשחיטת חגב אין להם תולדות בע"ז ומי שפטר במחוסרת אבר גם כן סבירא ליה כחכמים אבל רב יהודה ורב נחמן אליבא דרב סבירא להו כרבי יהודה וכתנא דספת וכן הלכתא דכל כעין זביחה וזריקת של פנים המשתברים חייב ואפילו שלא כדרכה וכשאמר רב יהודה עבודה זרה שעובדין אותה במקל לא שיהא עבודתה לא בשבירתה ולא בזריקת' אלא בענין אחר ורבותא קאמר דאע"ג דעבודתה במקל זרק מקל לפניה פטור הואיל ואין עבודתה בזריקה ואינה משתברת עכ"ל : ואני אומר לא עמדתי על סוף דעתו שאם רצה להקשות אמאי מה חייב בספיקת צואה או נסוך מימי רגלים ואע"פ שאין עבודתה בכך בשחיטת חגב או בהמה מחוסרת אבר פטור אלא א"כ עבודתה בכך זאת הקושיא על התלמוד שייכא שפיר אבל ר"מ ז"ל לא שינה דרכו מדרך הגמרא שהרי הלכה היא פרק רבי ישמעאל (שם) נשנית דגרסינן אמר רב יהודה אמר רב ע"ז שעובדין אותה במקל כו' עד איתיביה ספת לה צואה או שניסך לה עביט של מימי רגלים עד דמוקים לה בצואה לאה אלמא מדמקשי מינה לרב יהודה מכלל דעבודה בכך עסיקינן דומיא דרב יהודה גופיה, וכן פי' רבותי' בעלי התוספות ז"ל דומיא דמקל. ואם מפני שרצה ללכת אחר הכרע הדעת תמה אני וכי מפני ששחיטת חגב ובהמה מחוסרת אבר חשובים מספיקת צואה או נסוך מימי רגלים נניח תלמוד ערוך לפנינו. ועוד וכי אנו בעבודות הולכים אחר הסברא לא ולמד מפעור שאין לך בזיון כמו קינת בפועמו פ' ד' מיתות (סד.) גבי מעשה דסבטאי מאולס ואמרו הכומרים שאין עבוד' כמותה אלא ודאי אפילו מטונפות ביותר אפשר שהן חשובות אצלם לפי שרות הטומאה שורה יותר עליהן ומקובלות היו להן העבודות של כל נלס ונלס של ע"ז, וכן הקדים ר"מ ז"ל ראש הפרק, ואם הוא רצה לפסוק כר' יהודה שהוא יחיד במקום חכמים שהן רבים אתמהה וכי שביק רבנן ועביד כר' יהודה. ומה שאמר עוד כי רב נחמן ורב יהודה אליבא דרב כר' יהודה סבירא להו, א"כ כי בעי תלמודא לימא כתנאי אמאי קא מסיק לא דכולי עלמא לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים בעינן כלומר דהיינו זריקה המשתברת דהיינו כרבנן דפטרי. וגדולה מזאת בעיקר הסברא שכתב הרי מחוסרת אבר כיון דלא שייכא להו בקרבן כדבסמוך וחגב אע"ג דלואדו דומה לבהמה הואיל ולא שייכי בשחיטה כלל דהא באסיפה בעלמא סגי להו לא חיישינן להו כלל. וזהו עלו דברי ר"מ ז"ל בסברא נכונה על מתכונתם. תדע דאם לא כן אמאי נקט חגב ולא נקט עוף קטן מכמה מיני עופות שהן צריכין שחיטה לחולין ולא שייכי בעבודה כלל. וכן נראה לי בעיקר הפירוש שעובדין אותה בכך שרוצה לומר עובדין אותה במקל כעין זריקה ושבירה ואעפ"כ לא מחייב אלא כעין זריקה המשתברת או כעין פנים ולפיכך פטור בזריקה וחייב בשבירה לרב יהודה אמר רב, ולרב נחמן אמר רב דמחייב בתרוייהו משום דעבודתה בכך ואינה נאסרת אלא בשבירה דלא בעי כעין פנים וזריקה משתברת אלא לאוסרה ומשום הכי קא מקשי ליה מאבני בית קולים במה יאסרו דהא ליכא כעין פנים ולא זריקה המשתברת ואע"ג דגמירי דעבודתה בכך, דאלו כדברי המפרשים (עי' רש"י) שעובדין אותה בכשכוש המקל או בענין אחר אבל לא בזריקה ולא שבירה אם כן מאי מקשה מאבני בית קולים דילמא שאני התם דעבודתה בכך ונפקא מאיכה יעבדו. כד"ן :

הגהות הרמ"ך

ה"ד. שחט לה חגב פטור. תימה היאך פריש לה למילתא כפשטה והיה לו לפרשה כשהיו שוחטין לפניה בהמה ועכשיו כששחט לה חגב גרעה לעבודתה אבל אם עבודתה בגיפוף וניסוק ושחט לה חגב חייב, דאם בשבר מקל לפניה חייב דחשבינן לה כעין פנים [ע"ז נא.] כ"ש בשוחט לה חגב ובהמה בעלת מום דהוי כעין פנים חייב : יפה פירש הרב דשחט לה חגב פטור בכל ענין, ואדרבא כ"ש דפטור היכא דאין דרכה בשחיטה כלל, ולא אצטריכין לטעם גרועי גרעא כמו שפרשוה המפרשים אלא משום דבגמ' הוה מוקמינן הא דשבר מקל לפניה כתנאי והו' אמרינן דרבנן דפטרי בשחט לה חגב לא סבירא להו הא דשבר מקל לפניה חייב, ועל זה דחה בגמרא, ופירשו המפרשים דאפילו לרבנן איכא לאוקומא דכי פטרי רבנן שחט לה חגב אע"פ שהיא כעין עבודתה והיא כעין שחיטה משום דגרועי גרעא דהא דרכה בשחיטת בהמה והשתא שחט לה חגב, אבל שבר מקל לפניה מודו דחייב משום שהיא כעין עבודתה שדרכה היה בקישקוש מקל ועכשיו עבדה בשבירת מקל שהיא זריקה משתברת ודמיא לעבודת פנים, אבל אם דרכה בגיפוף וניסוק ושבר מקל לפניה פטור אע"פ שהיא זריקה משתברת דלא מהני זריקה משתברת אלא במי שהיא כעין עבודתה אבל כשאינה כעין עבודתה לא מחייב כעין פנים אלא באחת מד' עבודות ממש כדאיתא בסנהדרין [ס:] וכן פירשוה כל המפרשים וכן נראה מעיקר הגמרא : ה"מ.

ע"ז שעובדין אותה במקל וכו' [זרק מקל בפניה חייב]. היה לו לפרש והוא שעובדין אותה בזריקת מקל דהוי כדרכה, אבל אם חובטין מקל לפניה וזרק מקל לפניה פטור, כי היכי דלא תקשי דרב אדרב [ע"ז נ: נא.] ולא נוקים לה באמוראי אליבא דרב :

הגר"א

ה"ד. שחט לה חגב פטור כו'. [עי' ראב"ד. ובשו"ע: שחט לפניה חגב נאסר אפי' אין דרך לעובדה בחגב כלל]. טור ופ' כר"י וכשיטת הראב"ד שכתב דרב יהודה ור"נ ס"ל כר"י וכתנא דספת ולא כדיחוייא דגמ' דתנא דספת לא כמאן ור' יוחנן דאמר אין לוקה כו' ס"ל כחכמים והלכה כר' יהודה דר"נ ור"י ס"ל כוותיה ופי' אפילו אין דרך כו' כמש"ו וכפירש"י ד"ה שחט כו' אלא שפי' דאף במקל א"נ שעובדין במקל אלא רבותא קמ"ל אע"ג דעובדין אותה במקל אפ"ה זרק פטור וזהו מתורץ קושית תוס' שם ד"ה חייב. אבל דברי הטור קשה כקושית תוס' על רש"י. והרמב"ם פסק כתנא דספת ופסק כחכמים וכר' יוחנן ופ' כרב נחמן והשמיט דר"י דס"ל דר"י ור"נ פליגי. והרמב"ן ס"ל דרב ור' יוחנן פליגי אבל פסק כר' יוחנן וכאוקימתא דגמ' לא דכ"ע כו' וליתיה דרב. ועבר"ן שהאריך שם : (יו"ד סי' קלט ס"ק כא).

שנויי נוסחאות

ה"ד. בדיבור זה. נכמה כת"י בדבר.

הגמ"י

ה"ה. [א], עיין בספר התרומה. נכתה"י בספרו. עי' ילקוט שנו"ס.

מקורות וציונים

המקבל עליו וכו' חייב סקילה ר"ה כד ב לענין איסור לאו (מנ"ח מ' כו), לקמן ה"ו ופ"ד ה"א ובכס"מ שם ושגגות פ"א ה"ב. אפי' הגביה לבנה עי' לקמן פ"ח ה"ג (בני בנימין) ועי' כנה"ג בס' הליקוטים. ואמר לה אלי אתה עי' נקוה"כ יו"ד סי' קמה על הט"ז סק"ג. ואפי' חזר בו וכו', עי' פיהמ"ש תמורה פ"ה מ"ג ובחזון נחום שם, ועי' רדב"ז הל' שבועות פ"ב הי"ז. בתוך כדי דיבור עי' לעיל פ"ב ה"ט וש"נ:

ה"ה. הגמ"י [א], שצריך אדם וכו', עי' מדרש שהו' בריטב"א ע"ז לב ב.

כס"מ (ד"ה העובד), ומפרש רבינו למתני' בשוגג כ"ה בפיהמ"ש לרבינו שם, עריב"ש בכס"מ לקמן ה"ו, ועי' מהרש"א סנהדרין סד., והמאירי פי' מתני' לענין סקילה, ועי' בס' המפתח די"מ כך גם בד' רבינו כאן.

שם, דהא מוטעה הוא עכס"מ יסוה"ת פ"ה ה"ד ד"ה כתב הרמ"ך.

שם (ד"ה ומ"ש ומביא), אע"פ שהוא דבר פשוט עי' פר"ח וקובץ וד' טורי אבן בס' הליקוטים:

ה"ו. מאהבה כגון שחשק בצורה וכו' מיראתו לה וכו', כפי' הר"ח בשבת עב ב ע"ש ובערוך ע' אהב בשם רה"ג, ועי' עבוה"מ. פטור עי' בחי' המיוחסים לר"ן סנהדרין שם.

ראב"ד, ואנו מפרשין מאהבת אדם כפרש"י שבת עב ב ועי' רמב"ן שם שב' הפירושים עולין לטעם אחד.

רמ"ך, תימה וכו', עי' יד רמ"ה סנהדרין סא ב (סדר משנה יסוה"ת שם ד"ה בכ"מ).

כס"מ (ד"ה העובד), ואנוס רחמנא פטריה עי' יסוה"ת פ"ה ה"ד.

שם (ד"ה והריב"ש), הניחא לאביי וכו', הריב"ש גרס בסנהדרין כבגמ' דידן בשבת (עב:) ובכריתות (ג.).

שם (ד"ה וכ' עוד הריב"ש), כבר הסכימו האחרונים עי' מאירי סנהדרין שם.

המקבל עליו אחד מכל מיני עבודה זרה באלוה חייב סקילה. אפילו הגביה לבנה ואמר לה אלי אתה וכל כיוצא בדיבור זה חייב. ואפילו חזר בו בתוך כדי דיבור ואמר אין זה אלי אין חזירתו כלום אלא נסקל: **ה** העובד עבודה זרה כדרכה ואפילו עשה דרך בזיון חייב. כיצד. הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו או זרק אבן למרקוליס כדי לבזותו, הואיל ועבודתו בכך [א] חייב ומביא קרבן על שגגתו: **ו** העובד עבודה זרה מאהבה, כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה [ב] מיראתו לה שמא תריע לו כמו שהן מדמין עובדיה שהיא מטיבה ומריעה, אם קבלה עליו באלוה חייב סקילה. *ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או מיראה פטור:

השגת הראב"ד

ה"ו. ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה פטור. א"א דומה שהוא השמיט מכאן מיראה ובגמרא (סנהדרין סא:) הולכין יחד מאהבה ומיראה ואנו מפרשין מאהבת אדם ומיראת אדם ולא מאהבת ע"ז ולא מיראתה.

כסף משנה

המקבל עליו אחד מכל מיני ע"ז וכו'. משנה פרק [ארבע מיתות] (נג.) אלו הן הנסקלין ומני בהדייהו העובד ע"ז וקאמר [ס:] אחד העובד ואחד הזובח וכו' והמקבלו עליו לאלוה והאומר אלי אתה: ומ"ש ואפילו הגביה לבנה: ומ"ש ואפילו חזר בו תוך כדי דבור הכי אמרינן בבתרא פרק יש נוחלין (קכט:) ובפרק בתרא דנדרים (פז.) דעבודה זרה תוך כדי דבור דלא מהני מידי:

ה העובד ע"ז כדרכה וכו'. בפרק ארבע מיתות (ס:) תנן הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו והזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו, ובגמרא (סד.) הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו אע"ג דמכוין לבזויה והזורק אבן למרקולים אע"ג דמכוין לתרגמיה. ומפרש רבינו למתניתין בשוגג ולענין חיוב חטאת דאילו במזיד ולענין סקילה א"א דהא מוטעה הוא: ומ"ש ומביא קרבן על שגגתו אע"פ שהוא דבר פשוט כתב כן משום דהוזכר כן בגמרא מדאמרינן התם רב מנשה הוה קא אזיל לבי תורתא אמרו ליה ע"ז [היא] דקאי הכא שקל פיסא שדא ביה אמרו ליה מרקולים היא אמר להו הזורק אבן למרקולים תנן, כלומר הזורק לפניו לכבדו ואני זרקתי להכות בגופו, אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה הזורק אבן למרקולים תנן אע"ג דמכוין לתרגמיה. וכיון דרב מנשה שוגג הוה ומייתי מדתנן הזורק אבן למרקולים ודאי לענין חיוב חטאת קבעי:

ו העובד ע"ז מאהבה וכו'. שם (סא:) אתמר העובד ע"ז מאהבה ומיראה אביי אמר חייב ורבא אמר פטור אביי אמר חייב דהא פלחה ורבא אמר פטור אי קבלה עליה באלוה אין ואי לא לא. וידוע [ב"מ כב: וש"נ] דהלכה כרבא דפטר, ואפילו הכי בקבלה עליה באלוה אפילו מאהבה ומיראה חייב דהא מודה רבא בהא וכדקאמר בהדיא אי קבליה עליה באלוה אין. וכתב הראב"ד א"א דומה שהוא השמיט מכאן מיראה ובגמרא הולכי' יחד מאהבה ומיראה ואנו מפרשי' מאהבת אדם ומיראת אדם ולא מאהבת ע"ז ולא מיראתה עכ"ל. ואיני מבין דבריו דהא רבינו לא השמיט מיראה שהרי כתב או שעבדה מיראתו לה. ומה שכתב ואנו מפרשים מאהבת אדם וכו', רבינו נראה לו שלא לפרש כן משום דמיראת אדם היינו באונס ואונס רחמנא פטריה והיכי אמר אביי חייב אפילו לא קבלו עליו באלוה אלא מאהבה ומיראה היינו מאהבת ע"ז ומיראתו ממנה וכמו שכתב רבינו: כתב הרמ"ך תימה שהוא כתב בסמוך שאם זרק אבן למרקולים חייב אע"ג דלא קבליה עליה עכ"ל. ואין זו השגה שרבינו בזורק אבן למרקולים לבזותו לענין חיוב חטאת קאמר ולא לענין חיוב סקילה כמו שכתבתי. וכתב עוד הרמ"ך (גבי) [גם] הפירוש שפירש בע"ז מאהבה ומיראה לא נהיר. והריב"ש (סי' קי) כתב השגת הרמ"ך, וכתב עוד ומה שהוקשה לך על מה שהוסיף הרמב"ם ואם עבדה דרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה ומיראה פטור ואמרת דמה שכתב דרך עבוד[תה] שפיר אבל מה שהוסיף ואם עבדה בא' מארבע עבודות וכו', אני א... אדרבה איפכא הוא. דאם כתב באחת מארבע עבודות לא קשיא מ... מפעור ומרקולים דשאני התם דדרך עבודתה באותו ביזוי כמו שכתב ה... ז"ל (סה"ה) הואיל ועבודתה בכך חי... אבל בארבע עבודות שלא כדרכה ... שאינו עובד אלא מאהבה ומיר... פטור, אבל עתה שכתב הרב ו... עבדה דרך עבודתה או באח... עבודות קשה מפעור ומרקולי... מדבריו לדבריו. ומה שנראה לי ... לדעת הרמב"ם דפלוגתא דאביי ור... לאו במי שראה צורה שאינה נעב... והוא חושק בה ליפיה או שי... ממנה שמא תרע לו ומתחיל עו... לעבדה באחת מארבע עבודות דנ... לכ"ע פטור כיון דלא קבליה על... באלוה ואפילו לאביי כדאמרי... בסוגיא (סא: סב.) אלא דחזא אנדרט... וסגיד לה אי קבלה עליה מזיד הו... ואי דלא קבלה עליה לאו כלום הו... אלא מאהבה ויראה היתא לאביי ור... אלמא דלכ"ע אפילו בארבע עבוד... כגון השתחואה לאו כלום הוא א... פלוגתייהו במי שעובד ע"ז מאהב... ומיראה [וגם העובדים אותה אינ... עובדים אותה אלא מאהבה ומיראה... דומיא דהמן ובהא ס"ל לרבא דפט... כיון דלא קבלה עליה אפילו עב... בארבע עבודות כגון המן שה... משתחוים לו והשתחואה היא מארב... עבודות וה"ה אם היו עובדים אות... בעבודה אחרת מאהבה ומיראה ו... עבדה גם כן באותה עבודה. ומעתה אין קושיא מפעור ומרקולים שהיא... עבודת' באותו בזוי והיתה ע"ז גמורה שעובדיה היו עובדים אות... בקבלת אלהות [ואע"פ שזה לא קבלה באלוה כיון שעבדה באותה עבוד... שעובדיה עובדין אותה בקבלת אלהות] אפילו היא עבודה בזויה חיי... [אפילו] לרבא עכ"ל. וכתב עוד וז"ל עוד אפשר לדחוק לדעת... הרמב"ם דיותר יש לפטור עובד מאהבה ומיראה בלא קבלת אלהו... משום דלמי לאנוס אע"פ שעבדה דרך עבודתה ממי שעובד ומכוין לבזו... כיון שעובד ברצון במה שדרך עבודתה באותו ביזוי אלא שעובדיה חושבי... שהע"ז ההיא חושקת באותו ביזוי וזה טועה בזה ומכוין לבזוייה ולזה כת... הרב חייב ומביא קרבן על שגגתו ור"ל שאינו מזיד ואינו בר סקילה וכת... אלא חייב חטאת כשוגג עכ"ל. ודרך אחרון הוא הנכון בעיני לדעת... רבינו: וכתב עוד הריב"ש ומ"מ כבר הסכימו האחרונים שאין פירו... הרמב"ם במאהבה ומיראה נכון, שאם עובדה מפני שחושב שיש בה כ... להרע או להטיב אע"פ שאינו מקבלה באלוה חייב, ובהא לא הוה פלי... רבא, דרוב עובדי ע"ז שבעולם כך הם שגם הם חושבים שיש אלו... למעלה מהם אלא שהם חושבים שיש [לה] כח (להם) להרע או להטיב ... שרצון הבורא בכך ומתוך כך עובדים אותה ועל זה הזהירה תורה, ... פליג רבא כגון שהוא מודה שאין בה ממש אלא שמאהבת אדם או...

לחם משנה

המקבל עליו אחד מכל מיני ע"ז באלוה חייב סקילה וכו'. בפרק ארבע מיתות (דף ס) אמ' במשנה ואחד המקבלו באלוה והאומר לו אלי אתה, ומפרש רבינו דמקבלו באלוה ר"ל שהיה כבר ע"ז ועתה קבלו עליו באלוה, והומר לו אלי אתה ר"ל שלא היה מתחלה ע"ז אלא שהוא עשה אותה עתה ע"ז, ומתני' זו אף זו קתני. ומדנקט רבינו הגביה לבנה לכאורה משמע דבעי לעביד מעשה, ואינו נראה דכי אמרו בגמרא פרק כל הצלמים (מו.) דבעי לעביד מעשה גבי זקף בילה להשתחות לה וכו' דהיינו זקף דהוא מעשה, היינו דוקא לענין ליאסר עליו אבל לענין חיוב באמירה בעלמא סגי כדאמרו בגמרא בפרק ארבע מיתות (סג.) בפסקא אמר רב נחמן וכו' כיון שאמר לו אלי אתה חיי... ואמרינן אמאי כו' והקשו והתניא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעש... ע"כ, משמע דמתני' איירי בדליכא מעשה דאל"כ מאי קושיא הא עש... מעשה דזקף לבנה אלא ודאי נראה דלא בעינן זקף. ורבינו דנקט הגבי... לאו דוקא אלא אפילו בלא הגביה נמי:

ו העובד ע"ז מאהבה [וכו'] חייב סקילה. שם בפרק ארב... מיתות (דף סא) ופירש רבינו מאהבת ע"ז ומיראת ע"ז...

הגהות מיימוניות

[א] וכתב רא"מ (יראים השלם סי' ער) שצריך אדם ליזהר כשהולך בעסקו ונזדמנו לו גוים הולכים על אותו דרך עם ע"ז שלהן שלא ילך עמהן ואע"פ שאין בדעתו לע"ז שהליכתו זו היא עבודתו. עיין בספר התרומה בסימן רכ"ד: [ב] כרבא לגבי אביי דאמר חייב (סנהדרין סא:) ופירש רא"מ (שם) דמיירי שלא נעשה מעולם לשם ע"ז אלא מאהבת אדם ומיראת אדם כגון אנדרטי של מלך וכגון המן וכן משמע התם שמכילו בענין זו השמועה וכן עיקר כוונת העובד הזה ורבותי' פי' ע"ז ממש שנעבדה לשם אלהות אך זה העובדה עתה א... בלבו אלהות להכי פטר רבא ופירוש זה אינו מכמה תשובות ח... דתנן (שם ס:) הפוער עצמו לפעור והזורק אבן למרקולים חיי... ואע"ג דמכוין לבזויה ולמרגמה כדאיתא בגמרא (סד:) ועוד דאמרינ... בע"ז (שם עד.) יהרג ואל יעבור ואין לך מיראה גדול מזה ועוד דמיית... עלה בסנהדרין (סא:) ההיא דהמן והא המן מיראה הוה ואין להכה... כי פירוש זה עיקר עד כאן. וכן כתב בספר המצות (ל' יז) משמו...

מגדל עוז

ד-ה. המקבל עליו אחד מכל מיני ע"ז עד ומביא קרבן על שגגתו. הכל פ' ד' מיתות (ס: סד.). וענין המזרה ב"ב (קכט:) וסוף נדרים (פז.):

ו. העובד ע"ז מאהבה עד מאהבה או מיראה פטור: כתב הראב"ד ז"ל דומה שהוא השמיט מכאן מיראה ובגמרא הולכין יחד מאהבה ומיראה ואנו מפרשי'

הגהות הרמ"ך

ה"ו. העובד ע"ז מאהבה וכו' [אם קבלה עליו באלוה וכו']. תימה הו... זה שהוא עצמו כתב בסמוך [לעיל ה"ה] שאם זרק אבן למרקולים לבזותו או פ... עצמו לפעור לבזותו חייב אע"ג דלא קבליה עילויה אע"פ שלא עשה לה כ... גם הפירוש שפירש בע"ז מאהבה ומיראה לא נהיר ולא פירש כן אחד ...

המגפף עבודה זרה והמנשק לה והמכבד והמרבץ לפניה והמרחיץ לה והסך והמלביש והמנעיל וכל כיוצא בדברי כבוד האלו עובר בלא תעשה, שנ' ולא תעבדם, ודברים אלו בכלל עבודה הן. ואף על פי כן אינו לוקה על אחת מהן לפי שאינן בפירוש. ואם היתה דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו ועשהו לעבדה חייב: **ז** ישב לו קוץ ברגלו בפני עבודה זרה לא ישוח ויטלנו מפני שנראה כמשתחוה לה, נתפזרו לו מעות בפניה לא ישוח ויטלם מפני שנראה כמשתחוה לה, אלא ישב ואחר כך יטול: **ח** °פרצופות המקלחות מים בפני עבודה זרה לא יניח פיו על פיהם °וישתה מפני שנראה כמנשק לעבודה זרה: **ט** *העושה עבודה זרה לעצמו אע"פ שלא עשאה בידו ואע"פ שלא עבדה לוקה, שנ' לא תעשה לך פסל וכל תמונה. וכן העושה עבודה זרה בידו לאחרים אפילו עשה אותה לגוי לוקה, שנ' ואלהי מסכה לא תעשו לכם. לפיכך העושה עבודה זרה בידו לעצמו לוקה שתים:

כסף משנה

מירלאתו הוא עובדה, ולא מירלאתו שמא יהרגנו דבהא לא הוה מחייב אביי, אלא מירלאת אדם שיזיקהו קאמר, ובכי הא אמר אביי שהוא חייב שהרי הוא כאילו עובדה מרלונו ורבא אמר פטור דכל שאינו מודה בה יש נה כח לעשות כלום ואינו עובדה מרלונו אלא מאהבת אדם או מירלאתו פטור עכ"ל:

המגפף ע"ז וכו'. משנה שם (ס:) אבל המגפף והמנשק וכו' המלביש והמנעיל עובר בל"ת ומפרש בגמ' דהיינו לא תעבדם וכן פרש"י: ומ"ש אעפ"כ אינו לוקה על אחת מהן לפי שאינן בפירוש כלומר דלא כתיב בהדיא לא תגפף ולא תנשק וכך אמרו (סג.) דעל כל אלו אינו לוקה משום דהוי לאו שבכללות כלומר דכלהו משתמעי מחד קרא: ומ"ש ואם היתה דרך עבודתה וכו' פשוט וכבר נתבאר:

ז-ח ישב לו קוץ ברגלו לפני וכו' עד מפני שנראה מנשק לע"ז. ברייתא פ"ק דע"ז (יב.) בלשון רבינו. ובנוסחאות שלנו כתוב עוד מעין המושך לפני ע"ז לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לע"ז, ולא כתבה רבינו וגם הרי"ף. ונראה שלא היה בנוסחאות שלהם. ודע דכישב לו קוץ ונתפזרו לו מעות קתני בגמרא ואם אינו נראה, כלומר שאינו נראה כמשתחוה כגון שפנה אחוריו או נדו לע"ז, מותר. ולא חשש רבינו לכתבו דמילתא דפשיטא היא:

ט העושה ע"ז לעצמו וכו'. כתב הראב"ד א"א קשה לי אמאי לוקה והא לאו שבכללות הוא מי לא אמרי' דמגפף ומנשק אינו לוקה עליהם משום דהוי לאו שבכללות שכלל עבודות הרבה בלא תעבדם והכי נמי כל התמונות בלאו אחד ותו קשה לי מאי דאמרי' במגפף ומנשק וכו' דלא לקי עליהו ובתוספתא דמכות קא חשיב הלוקין חשיב הסך והמקנח המגפף והמגרד אלמא לקי והקושיא הראשונה אפשר לתרלה דשאני עבודות כיון דאינם עבודת פנים דאפליגו משאר עבודות לעונש דילפינן להו מזביחה דכתיב זובח לאלהים יחרם וכלהו שאר עבודות כלליהו הכא לאסור בלא תעבדם הוי לאו שבכללות אבל ענין עשיית פסל וכל תמונה ע"ז אחת היא עכ"ל. והתירוץ שכתב לראשונה מבואר. ומה שכתב ותו קש' לי וכו', יש לתמוה שמאחר שאותה תוספתא לא הוזכרה בתלמוד משמע דלאו דסמכא היא ולישנא דמתניתין הכי דייקא אבל המגפף וכו' עובר בל"ת, ואם איתא הל"ל אבל המגפף וכו' לוקה. ועוד י"ל דלוקין דקתני בתוספתא היינו מכת מרדות:

השגת הראב"ד

ה"ט. העושה ע"ז לעצמו אע"פ שלא עשאה בידו ואע"פ שלא עבדה לוקה. א"א קשיא לי אמאי לוקה והלא לאו שבכללות הוא מי לא אמרינן (סנהדרין סג.) במגפף ומנשק אינו לוקה עליהם משום דהוה ליה לאו שבכללות שכלל עבודות הרבה בלא תעבדם והכא נמי כל התמונות בלאו אחד, ותו קשיא לי מאי דאמרינן במגפף ומנשק וכו' דלא לקי עליהו ובתוספת מכות (תוספתא פ"ד) דקא חשיב הלוקים קא חשיב (ה"ה) הסך והמקנח והמגרד אלמא לקי. והקושיא הראשונה אפשר לתרלה דשאני עבודות הרבה כיון דאיכא עבודת פנים דאפליגו מאשר עבודות לעונש דילפינן להו מזביחה דכתיב זובח לאלהים יחרם וכלהו שאר עבודות כלליהו הכא לאסור בלא תעבדם הוי לאו שבכללות אבל ענין עשיית פסל וכל תמונה ע"ז אחת היא.

לחם משנה

המגפף ע"ז וכו'. כל אלו שם במשנה (ס:). ומה שכתב רבינו ועשהו לעבדה קשה דהא אמרינן בפעור ומרקולים דאע"ג דקא מכוין לבזותה חייב כדאמרינן בפרק ארבע מיתות (דף סד) ואם כן למה לי לעבדה, וי"ל דרבינו סובר ומפרש כפירוש התוספות דמכוין לעובדה בבזוי: **ז** ישב לו קוץ ברגלו וכו'. שם בע"ז פ' לפני אידיהן של גוים (יב.): **ט** העושה ע"ז לעצמו וכו'. קשה היכא דעשאוה אחרים לו אמאי לוקה

הגהות מיימוניות

°לשון הגמרא (ע"ז יב.) מעין המושך מים לפני ע"ז לא ישחה וישתה מפני שנראה כמשתחוה לע"ז, פרצופות המקלחין מים לכרכים לא יניח פיו על פיהם וישתה מפני שנראה כמנשק לע"ז. וזה הלשון עצמו העתיק הטור יו"ד סי' ק"ן. אמנם הסמ"ג (ל' יט) כתב כלשון המחבר עיי"ש]: °[בגמרא (שם) אפילו אי מאית אי לא שתי. כן כתב הטור (שם)]:

מגדל עוז

מאהבת אדם ומיראת אדם ולא מאהבת עבודה זרה ולא מיראתה עכ"ל: ואני אומר בזה אין לתפוש על שניהם ואין להאשים אלא הסופר שהשמיטו וכשבדקתי נוסח המוגה מכתיבת ידו כן מצאתים ביחד כמו שנסחתי ומן הפירושים אין לי להשיב כי גם אנחנו יש לנו פירושים בזה פרק ארבע מיתות (סא:) ופרק א' דמיתות (ג.) וכולן דברי אלהים חיים הן: המגפף עבודה זרה כו' עד ועשהו לעבודה זרה חייב. פרק ארבע מיתות (ס: סג.): כתב הראב"ד ז"ל קשיא לי אמאי לוקה והלא לאו שבכללות הוא מי לא אמרינן במגפף ומנשק אינו לוקה עליהם משום דהוה ליה לאו שבכללות שכלל עבודות הרבה בלא תעבדם והכא נמי כל התמונות בלאו אחד ותו קשיא לי מאי דאמרינן במגפף ומנשק וכו' דלא לקי עליהו ובתוספתא דמכות דקא חשיב הלוקים קא חשיב הסך והמקנח והמגרד אלמא לקי והקושיא הראשונה איפשר לתרלה דשני עבודות כיון דאיכא עבודת פנים דאיפליגו משאר עבודות לעונש דילפינן להו מזביחה דכתיב זובח לאלהים יחרם וכולהו שאר עבודות כלליהו הכא לאסור לאו שבכללות אבל ענין עשיית פסל וכל תמונה ע"ז אחת היא עכ"ל: ואני אומר דאי דווקא הואי ההיא תוספתא הוה מסדרי לה בתלמודא רבינא ורב אשי או רבי יוחנן בירושלמי, ועוד דהא בפרק ארבע מיתות (נו:) בשמעתין דבני נח תניא כל עבודה זרה שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח מוזהר עליהן ואסיקנא למעוטי גפוף ונשוק, ועוד פרק ארבע מיתות (ס:) גמרא מתניתין דאחד העובד גרסינן להדיא יכול שאני מרבה המגפף והמנשק כו' עד מ"ל זובח זביחה בכלל היתה ולמה יצתה כו' אלמא יצא המגפף וחביריו מכלל האזהרה לומר שאין לוקין עליהן:

ז-ח. ישב לו קוץ עד כמנשק לעבודה זרה. פרק לפני אידיהן (יב.):

ט. העושה עבודה זרה לעצמו עד לוקה שתים. פרק כל הצלמים (מג.) הסכימו כן רבותינו בעלי התוספות ז"ל גבי דמות ד' פנים דעובר עליו בשתים:

הגהות הרמ"ך

המפרשים. ועיקר הפירוש כמו שפירשו רבני לרפת העובד ע"ז שהיא מאהבה ומיראה כמו המן וכמו צלמו של נבוכדנצר, ולהאי פירוש לא קשיא מתכוין לבזויי אמאי חייב. וצ"ע:

הגר"א

ה"ח, ל' הטור (בגליון הגמ"י), בגמ' אפי' אי מאית אי לא שתי. [ל' רמ"א: י"א דכל שאינו אסור אלא מפני מראית העין כגון בדין זה אם יש סכנה בדבר כגון שימות אם לא ישתה מותר לשתות ואין בזה משום יהרג ואל יעבור]. לשון הר"ן [ע"ז יב.] מדאמרינן אבל מעיין כו' משמע דאפילו במקום סכנה אסור ואפילו אין אדם רואהו וה"ז בכלל בכל מתרפאין כו' [פסחים כה.], מיהו עיר שיש בה ע"ז אסור לילך לשם מפני שנראה כהולך לעבודה זרה ומסתברא דבמקום סכנה מותר, ואפשר עוד דאף במעין מותר במקום סכנה והא דאמרינן מאית ל"ד אלא שאפשר לבא לידי סכנה שאם לא ישתה עכשיו שמא ימות בצמא קודם שימצא מים. ודבריו מוקים, וכ"כ הטור כאן בהדיא ואפילו אי מאית אי לא שתי, וכ"כ הרשב"א הביאו אחר בסי' קמ"ט וכ' הרשב"א ומשום הך טעמא דהשדלה כו' ואפילו על פ"כ אסור לילך לשם כדאמרינן גבי מעיין כו', וכ"ז שלא כדברי הר"ן, וכן אמרינן בסנהדרין ע"ה א' בצלמא כו' ואע"ג דסיפור עמה מדרבנן בצלמא לדעת הרמב"ן וש"פ:

(ליקוט) ע' במדרש אסתר על פסוק אחר הדברים האלה גדל כו' ופסוק וכל עבדי המלך כו' מה עשה המן כו' וכל מי שהיה משתחוה להמן משתחוה לעבודה זרה וכל עבדי המלך כו' ריב"ח פתח טמנו גאים כו' רבש"ע מגודה כו' (ע"כ): (יו"ד סי' קנ ס"ק ד).

מקורות וציונים

לפיכך העושה וכו' לוקה שתים תו"כ הנ"ל, ובמכילתא דרשב"י פ' יתרו לא תעשה לך וכו' עובר משום שתים משום לא תעשה ומשום לך, ועי' מדרש הגדול קדושים שם, ועי' רמב"ן בסה"מ שרש ט, ועלה"מ סנהדרין פי"ט ריש ה"ד.

ראב"ד, כל התמונות בלאו אחד עי' תוס' מכות יח א ד"ה וליליקי (ב) דבכה"ג לא חשיב לאו שבכללות (או"ש ע"ש).

שנויי נוסחאות

ראב"ד

ה"ט. והמקנח והמגרד כ"ה בכתה"י ובמגד"ע ובדפו"י וכ"ה לשון התוספתא. בד"ו של"ד ומשם בדפו"א והמקנח המגפף והמגרד, ועי' ילקוט שנו"ס.

דשאני **עבודות** כיון **דאיבא** עבודת פנים דאפליגו משאר עבודות לעונש דילפינן להו מזביחה כ"ה בכתה"י ובמגד"ע ובדפו"י ובד"ו של"ד (במגד"ע ובדפו"י ובד"ו של"ד **דאינה** במקום **דאיבא**, ובדפו"א **דאינם**). בדפו"א ליתא **משאר עבודות לעונש דילפינן להו**. (בדפ' ז"ו תיקנו **עבודות אלו**).

וכלהו **שאר** עבודות. הספר"ח [הו' בס' הליקוטים] כ' דמי' **שאר** טס"ה. בכל המקורות שלפנינו איתא.

מקורות וציונים

שנ' [בעשה"ד] ולא תעבדם עי' מכילתא דרשב"י שם, ועי' בהשגות הרמב"ן בסה"מ ל"ת ה.

לפי שאינן בפירוש [עכס"מ דהוי לאו שבכללות ועי' ראב"ד וכס"מ לקמן ה"ט] עי' הל' סנהדרין פי"ח ה"ג וש"נ במקו"ל.

דרך עבודתה וכו' חייב עי' הל' מלכים פ"ט ה"ב ובנו"כ שם.

כס"מ (ד"ה ומ"ש אעפ"כ), דהוי לאו שבכללות עמקו"ל שחיטה פ"א ה"ב:

ה"ז. סמ"ג לאוין יט, טושו"ע יו"ד סי' קנ ס"ב.

כס"מ, ולא כתבה רבינו וגם הרי"ף [עי' הגהות הב"ח שם] ונר' שלא הי' בנוסחאות שלהם וכן בה"ג לא העתיקה ואיתא בתוספתא שם ובפי' ר"ח ע"ז שם, ועי' בן אריה בס' הליקוטים ועבוה"מ.

שם, ואם אינו נראה וכו' כגון וכו' ולא חשש רבי' וכו', רבי' מפ' ואם אינו נראה היינו שישב ואח"כ יטול (כנה"ג) ובסמ"ג משמע ככס"מ.

שם, כגון שפנה אחוריו וכו', עי' רש"י שם, וכן בתוספתא הופך לאחוריו ומלקט:

ה"ח. סמ"ג שם, טו"ע שם ס"ג. בפני ע"ז כ"ה בה"ג סוף הל' ע"ז ובריי"ף ע"ז יב א, [עי' רשב"ם שהו' בחי' מהר"א שטיין ומהרש"ל שעל הסמ"ג שם], ועי' הגהות הב"ח שם וב"ח יו"ד סי' קנ:

ה"ט. **העושה ע"ז וכו'**, סה"מ ל"ת ג-ג [שם כ' ע"ז הנעבדת], ועי' סמ"ג לאוין כ-כא וחינוך מ' כז ומ' ריד, ועי' מדרש תנאים דברים עמ' כ. **אע"פ שלא עשאה** וכו', עי' תוס' יומא נד ב ד"ה כרובים וטו"ת מהרי"ט יו"ד סי' לה. **אע"פ שלא עשאה בידו** כיון שקנאה ונעשית שלו (סה"מ ל"ת ג ע"ש) עי' מגילת ספר על הסמ"ג ל' כ. **לוקה** תוספתא דמכות שבראב"ד וירושלמי ע"ז פ"ד ה"ד המולג לגס וכו' לוקה (או"ש ע"ש). **לאחרים** לק' פ"ז ה"ה. **שנ' ואלהי מסכה** קדושים יט, ד, תו"כ שם הו' בסה"מ שם, ועי' ב"י יו"ד סי' קמא והעמק שאלה ריש ס' נו.

ג א מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה י סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף יב :
ד ב מיי' שם ופ"א מהל' שמיטין הלכה ה סמג שם ועשין קמח טוש"ע שם סעיף יא :
ה ג מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה י סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תקלז סעיף יב :
ו ד מיי' פ"ג מהל' שמיטין הל' ט :
ז ה מיי' שם פ"א הלכה ס :
ח ו מיי' שם הל' ז :
ט ז מיי' שם פ"ג הלכ' יג :
י ח מיי' שם פ"א הל' ס :
יא ט מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הל' ד:

מותרות ישראל שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וסרטיאות אסורות ולית *נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רב ששת אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ופריקנא ליה מאי קושיא ליה דרב גידל בעינא כעין פנים וליכא אמר רב יוסף בר אבא איקלע רבה בר ירמיה לאתרין ואתא ואייתי מתניתא בידיה מתליעין ומזהמין בשביעית *ואין מתליעין ומזהמין במועד כאן וכאן אין מגזמין וסכין שמן לגזום בין במועד בין בשביעית ולית נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רבינא אנא לא נגר אנא ולא בר נגר אנא ומפרקינא לה מאי קא קשיא ליה אילימא מועד אשביעית קא קשיא ליה מאי שנא שביעית דשרי ומ"ש מועד דאסור מי דמי שביעית מלאכה אסר רחמנא טירחא שרי מועד אפי' טירחא נמי אסור ואלא זיהום אגיזום קא קשיא ליה מ"ש זיהום דשרי ומ"ש גיזום דאסור מי דמי זיהום אוקומי אילנא ושרי גיזום אברויי אילנא ואסור ואלא זיהום אזיהום קא קשיא ליה דקתני מתליעין ומזהמין בשביעית ורמינהי *מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן עד ר"ה אין בשביעית לא ודלמא כדרב עוקבא בר חמא *דאמר רב עוקבא בר חמא הרי קשקושי הוו חד לאברויי אילנא ואסור וחד לסתומי פילי ושרי ה"נ תרי זיהומי הוי חד לאוקומי אילני ושרי וחד לאברויי אילני ואסור ואלא סיכה אסיכה קא קשיא ליה דקתני סכין שמן לגזום בין במועד ובין בשביעית ורמינהי *סכין את הפגין ומנקבין ומפטמין אותן עד ר"ה אין בשביעית לא מי דמי הכא אוקומי אילנא ושרי התם פטומי פירא ואסור א"ל רב סמא בריה דרב אשי לרבינא *בר ירמיה סיכה דמועד אזיהום דמועד קא קשיא ליה מכדי האי אוקומי והאי אוקומי מאי שנא האי דשרי ומאי שנא האי דאסור היינו דקא"ל לית נגר ולא בר נגר דיפרקינה אמר רב יהודה אמר רב עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב זרק מקל בפניה פטור א"ל אביי לרבא מאי שנא שבר דהוה ליה כעין זביחה זרק נמי הוה ליה כעין זריקה אמר ליה בעינא זריקה משתברת וליכא איתיביה *ספת לה צואה או שנסך לפניה עביט של מימי רגלים חייב

[שביעית פ"ב מ"ד] [מ"ק ג.] [סוכה מד:] [ב"ק פ.] [סנהדרין ס:]

רש"י

מותרות. דבטלינהו עובד כוכבים: נגר בן נגר. חכם בן חכם: דיפרקינה. שיוכל לתרצה. ולקמן מפרש מאי קא קשיא ליה: דרב גידל. דאין ביטול לתקרובת והכא קתני מותרות: מתליעין. נוטלין תולעת שבאילן: ומזהמין. כשיש מכה באילן ונשרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל וקושרין שלא ימות ולא דמי האי לאין מזבלין דמועד קטן (דף ג.) דהתם זבול דקרקע והויא עבודה שבשדה ושבכרם: כאן וכאן. שביעית ומועד אין מגזמין קוטע את הענף כדי שיוציא נופות הרבה סביבות הגיזום: אבל סכין שמן לגיזום. כדי שלא ימות האילן אם נגזם קודם לכן. מלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא ימות ואין משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא: אלא זיהום. דשביעית אגיזום דשביעית קשיא ליה דקתני כאן וכאן אין מגזמין: אוקומי. שלא יתקלקל מכמות שהוא אבל אינו משביחו: אברויי. מחזקו ומשביחו: ועושין להם בתים. גדר אמה גובה סביבותיו וממלאין אותו עפר: עד ראש השנה. של[1] ערב שביעית אע"פ שעבודת האילן אסור שלשים יום לפני ראש השנה הכא שרי שלא ימותו הנטיעות דהנך שלשים יום מדרבנן הן והכא לא גזור: דרב עוקבא במסכת סוכה בפ' לולב וערבה: קישקושי. חפירה תחת הזיתים: סתומי פילי. אם נתגלו שרשי האילן שרי דאוקומי הוא: את הפגין. פגי תאינה סכין אותן בשמן כשהן סונטין כדי שיהו שמינות: מפטמין אותן. ממלאין את הנקבין שמן. פגין הוא פירי עצמו כשגדל מעט: האי אוקומי והאי אוקומי. זיהום נמי אוקומי הוא מדשרי ליה בשביעית כדשנין לעיל מאי שנא סיכה דשרי דקתני סכין שמן לגיזום כו': עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל. שמקשקשין לפניה במקל: שבר מקל בפניה חייב. כדאמרינן בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף ס:) דכל עבודות שבפנים שעבד בהן עבודת כוכבים בין דרכה בכך בין שאין דרכה בכך חייב דכתיב* זובח לאלהים וגו' אלא[2] מידי דחזי לשם אסור לכל עבודת כוכבים ודבר שאינו כעין פנים דרכה בכך חייב דנפקא לן מאיכה יעבדו הגוים האלה וגו'* אין דרכה בכך פטור הוו אם לא היו עובדין אותה במקל לא מחייב בשבר מקל דלא שייכא בפנים ואם היו עובדין אותה בזריקת מקל לא מאי למידק* זרק מקל בפניה פטור ואם בשבירת מקל פלחי לה פשיטא דחייב ואפי' לא דמי לפנים אלא כגון שהיו עובדין אותה בקשקוש מקל או בענין אחר הלכך שבר מקל בפניה חייב ואע"פ שאין עבודתה בכך דכיון דדמי שבירה לזביחת בהמה של פנים ששובר מפרקתה הרי זבח לפניה דבר שרגילה בו אבל זרק פטור הואיל ואין עבודתה בכך והא לא דמיא לעבודת פנים כדמפרש לקמן [נא.]: זריקה המשתברת. כגון זריקת דם (א)של פנים שאינה מחוברת אלא משתבר ונופל טיפים טיפים: ספת לה צואה. האכילה צואה:

1 בס"א: כל. 2 בס"א: אלמא.

תוספות

ביטול לא צריך ומותר בלא ביטול דלא דמי לתקרובת מזבח ובתקרובת שאינו כעין פנים לא בעי ביטול ואי טי של עבודת כוכבים היו ולגוי מדליקים אותן וצייך להו ביטול כעבודת כוכבים עצמה מכל מקום מכיון שכיבן הכומר אין לך ביטול גדול מזה דשוב אינו רוצה להדליקן לפני עבודת כוכבים אלא ליהנות הוא מהן ולצורכו נוטלן וחתיכות של שעוה שנותנין נמי לעבודת כוכבים מותרות דאפילו טי ליכא ותקרובת כעין פנים ליכא ואין הקדש לעבודת כוכבים ולא צריכי ביטול וככרות שמביאין דורון מותרין שהרי אין מביאין לעבודת כוכבים כי אם לשמשים ולכומרים ותקרובת עבודת כוכבים לא הוו שאין דרכן להאכיל לעבודת כוכבים ככרות ראשונים כך נראה לר"י והכך מלבושי כומרים טי שלהם הוא ולא של עבודת כוכבים ומותרין בלא ביטול וכן כלי שקורין קניל"א אין משמשין בו לעבודת כוכבים אבל אותן כלי מחתה שמקטרין בו אסור משום משמשי עבודת כוכבים וצריך ביטול משום שמקטרין בו לעבודת כוכבים ומכירתו לאו היינו ביטולו דקיימא לן כרבנן דפליגי אדרבי במתני' (דף נג.) במכרה או כשמשכנה ואמרי לא ביטל והוא הדין למשמשי עבודת כוכבים שאינן בטלים בכך וכן כל כלי טי של עבודת כוכבים כך פסק רבינו שמואל בשם רבינו שלמה משמע מתוך פירושו שהתיר הככרות לפי שאין עושין אותן תקרובת הא אם היו מביאין אותם לשם עבודת כוכבים היו אסורין דכעין פנים הוא שהוא ראוי להקריב לפנים דדמיא למנחת מאפה תנור ואע"ג דליכא זריקה המשתברת וכן משמע מתוך פרש"י ומה שפירש כעין פנים (ב) זהו כעין זבחים שבמקדש דהוו תקרובת כדכתיב (שמות כב) זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו אלמא דאפילו זריקה שאינה משתברת כיון דהוי דומיא דלפנים קרי זבח עבודת כוכבים ואבנים אין עובדין בהם בפנים ואין נראה לר"י דהא בכולה שמעתין משמע דאפילו בכעין פנים בעינן זריקה המשתברת וכן משמע בסמוך ואפי' בעבודת כוכבים שדרכה לעובדה במקל לכן נראה לפרש כעין פנים כעין זביחה וזריקה דבר המשתבר: **ואין** מתליעין ומזהמין במועד · ומיירי כגון שאינו אבד בהמתנה עד לאחר המועד דאל"כ שרי כיון דאוקומי אילנא הוא מדשרי ליה בשביעית דהא דבר האבד מותר במועד אי נמי אפי' הוא אבד ממש היכא למימר דאסור במועד משום טירחא יתירא כדאמרי' בפ"ק דמועד קטן (דף ד.) דאסור להשקות זרעים במי קילון משום טירחא יתירא אע"פ שמותר להשקות במי גשמים משום דבר האבד: **ומשקין** אותן עד ראש השנה · פירש הקונט' אע"פ שעבודת האילן אסורה שלשים יום לפני ראש השנה הכא שרי שלא ימותו הנטיעות דהנך ל' יום דרבנן והכא לא גזור וקשה כמאן אי כר"ע האמר תוספת שביעית דאורייתא מבחריש ובקציר תשבות ואי כר' ישמעאל הלכה למשה מסיני היא אלא יש לפרש בשביעית בזמן הזה דרבנן ורבי היא כדאמר אביי בפ"ק דמועד קטן (דף ג:) ולרבא השקאה תולדה היא ואבות אסר רחמנא תולדות לא עי"ל דדוקא מלאכות של חרישה וזריעה הוו דאורייתא אבל שאר מלאכות אינן אלא מדרבנן: **שבר** מקל לפניה חייב · וה"ה שבר אבנים לפני מרקולים שדרכו בזריקה: **ספת** לה צואה · פי' בקונט' האכילה צואה לשון מי ספו לך מאליה בריש פסחים (דף ג.) ולשון ספת קשה שהיה לומר ספה ועוד דבלשון משנה לא מצינו אכילה בלשון ספייה לכך נראה לפרש ליכלכה בצואה לשון טיבול כמו לא יספות במלח ויאכל דפרק הפועלים (ב"מ דף פט:) :

1 בס"א: עגלים.

רבינו חננאל

וסטרטיות מותרות · ישראל שהביא אבנים מן המרקולים וחיפה בהן דרכים וסטרטיות אסורות · ולית נגר בר נגר דיפרקינה' פי' למה עובד כוכבים שחיפה באבני מרקולים הדרכים מותרות · והלא קשיא עלה הא דאמר תקרובת עבודת כוכבים אין לה בטילה עולמית ואין חרש בר חרש כלומר אין חכם בן חכם יכול לפרק זו הקושיא : אמר רב ששת אנא לא חכם ולא בן חכם · והנני מפרקה: האי תנא דמתיר סבר בעינן תקרובת בהמה כעין תקרובת פנים כקדש · אבל תקרובת אבנים לאו תקרובת היא · וכן עוד אייתי רבה מתניתא מתליעין ומזהמין בשביעית ואין מתליעין ומזהמין במועד א) ובין בשביעית ולית נגר בר נגר דיפרקינה · פי' מתליעין עוקרין התולעין מן האילן בהרמש או בקרדום · מזהמין משקין את האילנות סים וזבל · ומגזמין קוצצין בדי האילן וסכין מקום הקציצה שמן כדי שלא יכהו הקור וימות האילן' אמר רבינא אנא לא נגר ולא בר נגר ומפרקינה לה מאי קושיא ליה אילימא אמאי קא שרי בשביעית ואסור במועד' שביעית דמלאכה קא אסר רחמנא הני לאו מלאכה נינהו מועד דאפילו טרחא נמי אסיר · הני נמי טרחא נינהו : ואי זיהום אגיזום קשיא ליה אמאי זיהום בשביעית שרי · וגיזום אסור · זיהום אוקומי אילנא שהוא זיבול להאכיל וזהמא את האילן שלא ימות שרי' גיזום שהוא היהוך הזמורות להחליף אחרים תחתיהן להברות האילן ולהפריהו הוא ואסור · אלא האקשיא ליה ועלה אמר לית נגר ובר נגר דיפרקינה · איני דזיהום בשביעית שרי · והא תנינן מזהמין הנטיעות וכורכין אותם' וקוטמין אותם ·

פי' מפני הצנה שלא יומתו שעדיין נטיעות קטנות הן' ועושין להם בתים · פי' חופרין להן נקעין בעקריהן שיתקבצו בהן המים ומשקין אותם עד ראש השנה · עד ר"ה אין בשביעית לא · ופרקינן כדאמר מר עוקבא בר חמא במסכת סוכה תרי קישקושי הוו' פי' קישקוש כדכתיב לקושש קש חד לאברויי אילנות כגון קשקוש ב) יבישין בדין ועלין ופסולת וחד לסתומי פילי' לסתום הסדקין שבאילן' הכא נמי תרי זיהום הוו חד לאברויי אילני שעושין בו הרכה ואסיר · וחד לאוקומי אילני ושרי : פי' סיכה סכין שמן לגיזום שלא יכהו הברד · וסיכה לפגין כדי שיתבשלו בשמש ויוכשרו מהרה לאכילה · וסיכת הפגין הוא פטומי פירא · לפיכך אסור בשביעית וסיכת שמן לגיזום לאוקומי · ואסיק' מכדי זיהום דתני בשביעית שרי ובמועד אסור לאוקומי הוא · וסיכת שמן לאוקומי הוא · וכיון דתרווייהו לאוקומי נינהו אמאי סיכה במועד שרי וזיהום אסור · קשיא : פי' שבר מקל בפניה · השבירה היא מעשה עבודה כגון התיכה אבל זריקה אינה מעין עבודה · ספת לה צואה או ניסך לה עביט של מימי רגלים חייב · אוקימנא

א) חסר כאן וצ"ל אבל אין מגזמין בין במועד ובין בשביעית לית נגר וכו'. ב) אולי צ"ל כגון קישקוש של בדין יבשים ועלין וכו'.

מסורת הש"ס

[במלכים ב כד פסוק יד מתרגם של החרש והמסגר תרש נגר ערוון]

שביעית פ"ב מ"ב ע"ש

רבה בר ירמיה כצ"ל

[דברים יב]

מוסף רש"י

מותרות. שהרי ביטלו הפכו"ס שסתר לגל (לעיל מב.). לאברויי אילנא. כמו (יחזקאל כג) וברא אותהן בחרבותם, לנקוב העפר שבין השרשים ולהזיז שיהא רך ... (סוכה מד:) ... (מו"ק ג.) ... לסתומי פילי. ... (סוכה מד:) ... ושרי. ... לאוקמי אילנא. שלא ימות ... (סוכה מד:).

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זריקה וכו' דם שבפנים שאינה מחוברת: (ב) תוד"ה בעין וכו' כעין פנים בעין (בעמוד א) כעין פנים כעין זבחים שבמקדש הוא דהוי כצ"ל והיבת זהו נמחק:

חייב. מפילו מין עבודתה נכך: לימא. מילתיה דרב כתנאי: שחט לה חגב. לכל עבודות כוכבים שבעולם נין דרכה נין מין דרכה נכך: מר סבר. רבי יהודה סבר מחרינן כעין זביחה ומע"פ דלאו זביחה ממש היא להכי אין מחיטת חגבים מיהגת והיא כזביחת מקל *דתנינא והאל ומיכא למימר כעין זביחה וה"ה שבירת מקל דהיא שבירה ומיתוך מדלא מחמינן מוח ומרגגול דשיכא ביה שחיטה ממש: ורבנן סברי לא מחרינן בשבירה כעין זביחה: לא דב"ע לא אמרינן כעין זביחה. וכמקל מפילו לרבי יהודה פטר ולימא לרב דכעין פרט בעין מידי דלמי לזביחה כגון חיה ועוף ובהמה תורה אור

[נדפו"י חייב]

חייב בשלמא עביט של מימי רגלים איכא זריקה משתברת אלא צואה מאי זריקה משתברת איכא בצואה לחה לימא כתנאי שחט לה חגב ר' יהודה *מחייב וחכמים פוטרים מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אמרינן [ב]כעין זביחה ומר סבר לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים לא דב"ע לא אמרינן כעין זביחה אלא כעין פנים בעינן ושאני חגב הואיל וצואתו דומה לצואר בהמה אמר ר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב [ג]עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרת זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת א"ל רבא לר"נ מאי שנא שבר דהויא ליה כעין זביחה זרק נמי הויא ליה כעין זריקה א"ל [ד]בעינן זריקה משתברת וליכא אלא מעתה אבני בית מרקולים במה יאסרו א"ל אף לדידי קשיא לי ושאלתיה לרבה בר אבוה ורבה בר אבוה לחייא בר רב וחייא בר רב לרב ואי"ל נעשה כמגדל עבודת כוכבים הניחא *למ"ד עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד אלא למ"ד עד שתעבד תישתרי דהא לא פלחה א"ל כל אחת ואחת נעשית עבודת כוכבים ותקרובת לחברתה א"ה בתרייתא מיהא תשתרי אמר ליה אי ידעת לה זיל שקלה רב אשי אמר כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעצמה ותקרובת לחברתה תנן מצא בראשו כסות ומעות או כלים הרי אלו מותרין פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות שמנים וסלתות וכל דבר שביוצא בו קרב לגבי מזבח אסור בשלמא יינות שמנים וסלתות איכא כעין פנים ואיכא כעין זריקה פרכילי ענבים ועטרות של שבלים לא כעין פנים איכא ולא כעין זריקה משתברת איכא אמר רבא אמר עולא כגון שבצרן מתחלה לכך א"ר אבהו א"ר יוחנן *מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שהוא פטור שנאמר °זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו לא אסרה תורה אלא כעין פנים הוי בה רבא במאי אילימא ברוקן שבעין השתא לבני נח חזיא לגבוה בבמה דירדהו לעבודת כוכבים מיבעיא אלא [ה]במחוסר אבר ובדדבי אלעזר *דאמר ר' אלעזר מנין למחוסר אבר שהוא אסור לבני נח שנאמר °ומכל החי מכל בשר שנים מכל אמרה תורה הבא בהמה שחין ראשי אברין שלה האי ומכל החי מיבעי ליה למעוטי טריפה *°מלהחיות זרע נפקא הניחא למ"ד טריפה אינה יולדת אלא למ"ד טריפה יולדת מאי איכא למימר אמר קרא אתך אתך בדומין לך ודלמא נח גופיה טריפה הוה תמים כתיב ביה דלמא תמים בדרכיו צדיק כתיב ביה דלמא תמים בדרכיו וצדיק במעשיו לא מציתי אמרת דנח גופיה טריפה הוה ראי ס"ד נח טריפה הוה א"ל רחמנא דכוותך עייל שלמין לא תעייל השתא דנפקא מאתך *להחיות זרע למה לי אי מאתך ה"א לצוותא בעלמא ואפי' זקן ואפי' סרים קמ"ל *להחיות זרע: א"ר אלעזר *[ו]מנין לשוחט בהמה למרקולים שהוא חייב שנאמר °ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אם אינו ענין לכדרכה דכתיב °איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם תנהו ענין לשלא כדרכה והא להכי הוא דאתא מיבעי ליה לכדתניא

*) סנהדרין סא. זבחים קו.

עד

[דמים יג]

חפי' מין לחורין לקרבן: ושאני חגב הואיל וצוארו דומה לבהמה. דס"ל לה לזאר כבהמה ולהכי מחייב רבי יהודה לכעין שחיטת פנים הוא: שבר מקל לפניה חייב ונאסרת. המקל אין שבעבודתה בשבירה אין שמין עבודתה בשבירה הויא עבודה להתחייב והיא מקרונת ליאסר כלחמרן לכעין זביחה היא: זרק מקל בפניה חייב. וכגון שעבודתה בזריקת מקל מחיכה יעבדו*: ואינה נאסרת. המקל ללא הוי מקרונת אלא מידי לכעין פנים: אלא מעתה. לכעין כעין פנים לחמים המזרקות למרקולים במה יאסרו: כמגדל עבודת כוכבים. התוספת על המרקולים קטן ליעשות מרקולים גדול ואיקורו משום עבודת כוכבים עלמה ולא משום מקרונת אבל מקל לא מיתעביד עבודת כוכבים דעיקרה של עבודת כוכבים לאו מקל *ניחה: הא לא פלחה. דהא כולה גידול עבודת כוכבים ניחה: ותקרובת לחבירתה. לעניו שהחה מבירתה נעבדה ממנה ונאסרה ממנה מבירתה משום עבודת כוכבים ויתרת בביטול אבל מקרונת למהוי זמני מתים* שמין בטלין עולמית לא הוי דכעין פנים בעינן ומקל לא מתעביד עבודת כוכבים ומרי לגמרי: בתרייתא תשתרי. שהרי עבודת כוכבים נעשית אבל לא נעבדה עדיין: אי ידעת לה. אם אתה מכירה למקרונה זיל שקלה לעומר שמין לה היכר לפיכך כולה למורה: תקרובת לעצמה. שהרי אין לה עבודה אחרת אלא זריקה וזריקה נעשית עבודת כוכבים ונעבדת ולפילו אחרונה נאסרת משום עבודת כוכבים עלמה: הרי אלו מותרין. בגמרא מפרש טעמא לקמן (עמוד ב): שבצרן מתחלה. לעורך עבודת כוכבים ובגילולתן עבדה לעבודת כוכבים שהרי כשבר מקל לפניה דמי להי: בלתי לה'. כלומר שלא זבחו לשם הכתוב עדיין: דוקיון. טיל"ת: לבני נח. כל זמן שלא ניתנה תורה אף ישראל נקראו בני נח: חזיא לגבוה בבמה דירדהו. דלפיכך לקמן דמחוסר אבר נאסר להן ולא משום אחר: אלא במחוסר אבר. דלא מצכתן ליאחזי לגבוה: הבא בהמה שחין ראשי אברים שלה. שגלו וידוע לפניו שעתיד להקריב גם כלכתיו ויקח מכל הבהמה הטהורה ויקרב וגו': מלהחיות זרע נפקא. דכל שטוחה פירות וטריפה שניקב קרום של מוח או שחסרו רגליה שוב אינה יולדת: אלא למ"ד טריפה יולדת. לאטריך מכל החי למעוטה דלא נפקא מלהחיות זרע: בדומין לך. ולא טריפה הלכך מכל החי למחוסר אבר אחת: ודלמא נח גופיה טריפה הוה. ואע"ג דמי כמה שיש לאחת טריפה היה ס"ל הלכך לא נפקא מאחך למעוטי טריפה ואחת מכל החי למעוטה ולא ממשמעותא דהחי להא טריפה היה אלא מדיוקא ומפרשים להחי שין בריאות וטריפה הוא לחיחעיט אבל מחוסר אבר לא: להחיות זרע למה לי. הא לאיחעיט טריפה: אי מאחך. טריפה הוא לחיחעיט אבל זקן וסרים מחמת חולי אלחא לחיחא בעלמא אחר רחמנא לעילוהו וטריפה לא מיעוט שחמות בהיכה אבל לעשות פירות לא מיכפא ואפילו זקן וסרים ליעול קחמנא לן: למרקולים. אף על פי שמין עבודתו בזיכחה: לבדרכה. לעבודת כוכבים שבעולתה בזביחה להא נפקא לן מחיכה יעבדו:

[דמים יג]

[חולין מו.]

[לקמן פ"ב]

[מכלים קו]

לעיל רש"י ד"ה טיל"א. תבלול (כתם בעין המצמצם את הראיה).

זבחים קטן. לעיל ה:

[ל"ל מלהחיות]

[ל"ל לחיות]

[ל"ל להחיות]

[נדה מ]

שאסור לבני נח שנאמר ומכל החי מכל בשר תנ' אמרה תורה הבא בהמה שחיין ראשי אבריה ' ומקשינן האי להכי הוא דאתא כו' ופשוטה היא כו' א"ר אלעזר מנין השוחט בהמה למרקולים שהיא ת"ל ולא

רש"י שהוא אסור לבני נח. להקריב לגבוה (לעיל ה: זבחים קטן). ומכל החי. על מס שהיא עתיד נח להקריב מהן, דכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (לעיל ה:). שחיין ראשי אברין שלה. ומה לי לאחוהי מיהו מי לאו מטום הקרבה שהקריב מהן בלאחו מן החיבה (זבחים סט). בדומין לך. למעוטי טריפה (סט). ביו. מניו ומכלו (סט) מניו ומכל רוח (לעיל ו.). רצריך במעשיו. בלא חמם (סט). לצוותא בעלמא. אחך לא לחדרכו בדומין לך אלא להודיעו שאחה עושה אלא לצוותא בעלמא (זבחים קטן). לעמוד עמני ר"י מדאיצ יהו טריפה לא חמיכל, אלא חמות ונטל הנוחת, אבל זקן וסרים שפיר דמי, קמ"ל (לעיל ו.). קמ"ל לחיות זרע. לאו לנוחת נמי לחו, ומהשחת על כחתך אחך יפיחת הוא למיהרס היה בדומין לך (זבחים סט). לשוחטו בהמה למרקולים. אע"פ שעבודתו דרך ניון לקלבים בזבחים וחה עובדו דרך כעוד, ולא קריבת היה אלא יעבדו ואעפ"כ בן ואע"פ מנין שהוא מיה (זבחים קו).

רבינו חננאל

אוקימנא בצואה לחה שמחחכחת והיא כעין חחיכת אבר אבר: שחט לה חגב לעבודת כוכבים ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרים. אוקימנא טלי עלמא כעין פנים בעינן ושאני חגב הואיל וצוארו דומה לצואר בהמה וכאילו בהמה שחט לעבודת כוכבים. ורבנן. לאו בהמה היא: אמר רב עבודת כוכבים שעבורהה כמקל שיבר מקל בפניה חייב ונאסרת דשבירהה כעין זביחה היא. זרק מקל בפניה חייב שהרי רך עבודתה בטקל. ואינה נאסרת אותה המקל. דבעינן זריקה משחברת. כגון זריקת דם ולילא: ומקשינן אי הכי אבני מרקולים אמאי אסורות הלא עבורתו בזריקת אבן היא והאבן אינה משחברת בעת זריקתה כזריקת דם. ופרקינן אבני מרקולים אינן נאסרות אלא משני שעושה אותן עבודת כוכבים ובבל יום מוסיף ומגדלה ומקשינן הניחא לר"ע דאמר עבודת בוכבים של עובר כוכבים אסורה מיד. אלא לר' ישמעאל דאמר עד שחעבר אבחי לא פלחה ואמאי אסורות. ופרקינן כל אחת ואחת נעשית עבודת כוכבים ותקרובת לחברתה. בתרייתא תשתרי דעיין לא נעבדה. ופריק רב אשי כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעלמה ותקרובת לחברתה. הגה נם היא כאלו נעבדה. ומקשינן עליה דרב מהא דתנן פרכילי ענבים ועטרות של שבלים אסורות משום תקרובת עבודת כוכבים והא הני לא בעין פנים איכא. דהא אין נקרבין בעזרה בתורת קרבן כויצא באלו ונם אינה כדרכה משחברת במאי נאסרין. ופרקינן כגון שבצרן וקצרן מתחלה לכך שנאסרו בשעת חחיכה שהיא כעין זביחה: א"ר יוחנן מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שפטור שנאמר זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו כל הראוי לשם חייב בו לעבודת כוכבים ואוקימנא האי בעלת מום מחוסרת אבר היא אבל בעלת מום ברוקן שבעין חייב. והא חויא לגבוה לבני נח בבמה דירדהו. שנאמר וכל החי מכל בשר ונו' אמרה תורה הבא בשר שחיין ראשי אברין שבה. ומצאנו שהעלה מהן נח קרבן וכו"א דאמר מנין למחוסר אבר

עד כאן. האי ולא יזבחו בפרשת שחוטי חוץ כתיב ועד פסוק זה הענין מדבר בקדשים שהקדישם בשעת איסור הבמות לאחר שהוקם המשכן והקריבן בשעת איסור הבמות: שהרי עונשן אמור. שגילה לך הענין את עונשן שהן בכרת: מכאן ואילך. האי ולא יזבחו עוד: בשעת היתר. קודם שהוקם המשכן והזהיר הכתוב שאע"פ שהיו מוקדשין לשם הקרבת במה לא יקריבום עוד בבמה לגבוה שנאמר את זבחיהם זבחים העומדים קודם לכן שהתרתי בבמה לגבוה בשעת איסור הבמות כזובח על פני השדה לעבודת כוכבים: זו מצות עשה. כאלו שהוקדשו קודם הקמת המשכן והקריבן אחרי כן בבמה שעובר בעשה: יכול יהא ענוש כרת. כאילו הקדישן בשעת איסור והקריבן דענוש בהן כרת לעיל: זאת להם. עשה ולא תעשה: ואין אחרת להם. כרת. אלא לאזהרת שוחטי חוץ קדשים שהוקדשו בשעת היתר הבמות אתא ואזהרת מרקולים מנלן: קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד. (ב)והאי עוד לא איצטריך שדי אזהרה אתרוייהו ותתשביה תרי לאוי: מתני' מצא בראשו. של מרקוליס מעות כסות וכלים מותרין שאין של נוי כדמפרש בגמרא: גמ' עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם. משמע שהיו מקריבין עץ ואבן וכסף וזהב וקרי ליה קרא שקוצים אלמא כל מה דמקריבין קמיה מיתסר: וכתוב אחד אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם. אבל עץ ואבן לא כתיב: הא כיצד עמהן דומיא דעליהן מה עליהן דבר של נוי אסור. דהא כסף וזהב הוא אף עמהן דכתיב עץ ואבן אם של נוי הוא אסור ואם לאו מותר. ולקמן פריך הא מעות דבר של נוי הוא: כל(ג) שעמהם. דהא כתיב נמי עץ ואבן וסתם עץ ואבן לאו דנוי נינהו: א"כ לא יאמר עליהם. כוליה קרא לא איצטריך דהשתא מה שעמהן דאינו עליו ממש אשמועינן קרא דשקוצים נינהו ואסירי שעליהן מיבעיא לך. לשון אחר כל שעמהן לאסר ריבוא הוא: מעות דבר של נוי הוא. ואמאי קתני מתני' דמותר: מקופלת. מכופלת פליי"א בלע"ז: דסחיפא לה משכילתא ארישיה. כפויה לו גביע ארישיה ואינה עשויה כמין כובע אלא כלי ארוך ובלשון כנען אקדו"ן ונותנין בו מים כדאמרינן (שבת דף עז:) משיכלא משי כולה שמכבסין בו בגדים ורוחצין בו ידיהן: קלקלין. מחיצה היא פרוסה לפני עבודת כוכבים וקלקלין הוא כינוי של קלעים: אפי' מים ומלח. דלא לנוי הוא כיון דבעין פנים נינהו הוה תקרובת: חוץ לקלקלין. לאו משום תקרובת אתיא: הלכך של נוי אסור. דנפקא מאסר עמהן: שאינו של נוי מותר. ואפי' הוא כעין פנים דהא חוץ לקלקלין לא מנחי תקרובת: אין קלקלין. אין תורת קלקלין לא לפעור ולא למרקולים: למאי. הלכתא אין לו קלקלין: אי נימא. דלא מיתסר דבר שאין של נוי לפנים מקלקלין דידיה כשאר עבודת כוכבים: השתא פעורי מפערין קמיה. מתרידין לפניו: אפי' חוץ כפנים דמי ומיתסר. שהרי כל עבודתו דרך בזיון וקלקלין הוי לנויות ולכבוד הלכך לא שייכי ביה ולא מפסקי: מתני' נהנין ממנה שלא בטובה. שלא יעלו שכר לכומרים דאין הקדש לעבודת כוכבים כדאמרן בפ' כל הצלמים (לעיל דף מד:): גמ' עובדיה. עובדי כוכבים העובדין אותה לא איכפת לן אי יהבינן להו (ד)שאר טובת הנאה פורתא: כ"ש ארישא. דכיון דכולה דעבודת כוכבים אסור לתת שכר: בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר. ולקמן פריך הא מקומות כתיב: מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים. ולקמן [נג.] פריך הא בכלים אוקימתה עבודת כוכבים מנלן דעד שתיעבד: חילוף הדברים. ולקמן [שם] מפרש טעמא: את אלהיהם. את אלהיהם בההוא קרא כתיב: מקים

תורה אור

עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות שהרי עונשן אמור שנאמר ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל פן תעלה עולותיך וכדר' אבין א"ר אילא *דאמר ר' אבין א"ר אילא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה מכאן ואילך הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות שנאמר למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים שהתרתי לך כבר על פני השדה מלמד שכל הזובח בבמה בשעת איסור הבמות מעלה עליו הכתוב כאילו הוא זובח על פני השדה והביאום לה' זו מצות עשה ומצות לא תעשה מנין ת"ל ולא יזבחו עוד את זבחיהם יכול יהא ענוש כרת ת"ל חקת עולם תהיה זאת להם זאת להם ולא אחרת להם אמר רבא קרי ביה ולא יזבחו וקרי ביה ולא עוד: **מתני'** מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב ע"ג המזבח אסור: **גמ'** מנהני מילי א"ר חייא בר יוסף א"ר אושעיא כתוב אחד אומר ותראו את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם וכתוב אחד אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם הא כיצד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר של נוי אסור שאינו של נוי מותר אף עמהם דבר של נוי אסור ושאינו של נוי מותר ואימא עליהם דומיא דעמהם מה עמהם כל מה שעמהם אף עליהם כל (א) שעליהם א"כ לא יאמר עליהם מעות דבר של נוי הוא אמרי דבי ר' ינאי בכיס קשור ותלוי לו בצוארו כסות דבר של נוי הוא אמרי דבי ר' ינאי בכסות מקופלת ומונחת לו על ראשו כלי דבר של נוי הוא אמר רב פפא דסחיפא ליה משכילתא ארישיה אמר רב אסי בר חייא כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור חוץ לקלקלין דבר של נוי אסור שאינו של נוי מותר א"ר יוסי בר חנינא *נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקולים למאי אילימא דאפי' פנים כחוץ דמי ושרי השתא פעורי מפערין קמיה מים ומלח לא מקרבינן ליה אלא אפי' חוץ כבפנים דמי ואסור: **מתני'** *עבודת כוכבים שהיה לה גינה או מרחץ נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה היה שלה ושל אחרים נהנין מהן (בין*) בטובה (ובין*) שלא בטובה עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ושל ישראל אין אסורה עד שתיעבד: **גמ'** אמר אביי בטובה בטובת כומרין שלא בטובה שלא בטובת כומרין לאפוקי טובת עובדיה דשרי איכא דמתני לה אסיפא היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בטובה ושלא בטובה אמר אביי בטובת אחרים שלא בטובת כומרין מאן דמתני אסיפא כ"ש ארישא ומאן דמתני ארישא אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפי' בטובת כומרין נמי שפיר דמי: עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד: מתני' מני ר"ע היא דתניא אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר יכול עשאום ולא גמרום גמרום ולא הביאום הביאום ולא נשתמשו בהן יכול יהו אסורים ת"ל אשר עבדו שם הגוים *שאין אסורין עד שיעבדו מכאן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתיעבד ושל ישראל אסורה מיד דברי ר' ישמעאל *ר"ע אומר חילוף הדברים עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד ושל ישראל עד שתיעבד אמר מר בכלים שנשתמשו בהן לעבודת כוכבים הכתוב מדבר הא מקומות כתיב אם אינו ענין למקומות דלא מיתסרי דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם תנהו

אפילו מים ומלח אסור · פירוש ואפילו שאין עבודתה בכך דאי עבודתה בכך אפי' בכלי (ה) נוהג נמי והטעם שלפנים מן הקלקלין מקריבין כל דבר אע"פ שאינו נוי וטעם האיסור מטעם תקרובת חוץ לקלקלין דבר של נוי אסור מטעם תקרובת שאינו של נוי מותר כי אין מקריבין שם אלא דבר של נוי ולא כפ"ה שפירש דחוץ לקלקלין אין שם תקרובת ודבר של נוי אסור משום (ו)ולא תחמוד כסף וזהב א"כ גבי פעור קאמר חוץ כפנים דמיתסר ואמאי כיון שאין מביאין חוץ לקלקלין דבר של תקרובת ומים ומלח אינו לנוי:

טז א מיי' פ"ח מהל' מעשה קרבנות הל' ג סמג עשין קפט :
יז ב מיי' פ"ז מהל' עבודת כוכבים הל' טו סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף ז :
יח ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג :
יט ד ה ו ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז :
[נ"ל אילעא]
כ ח ט מיי' שם הלכ' טו טוש"ע שם סעיף ה :
כא י מיי' שם הלכ' יז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ג :
כב כ מיי' שם הלכ' ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' קלט סעיף ח :
כג ל מיי' שם הלכ' יז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קמג סעיף ג :

רבינו חננאל

ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים וגו' עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות בחוץ (שנאמר) שהרי כתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו וכתיב ונכרת · עונש שמענו · אזהרה מנין שנאמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה כי אם במקום · וקיי"ל רכ"מ שנא' בו [השמר פן ואל] אינו אלא בלא תעשה · מיכן והילך הכתוב מדבר בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בחוץ בשעת איסור הבמות שנאמר למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם שהיו מותרין להן · על פני השדה · מלמד שכל הזובח בבמה כאילו זובח לשדה · והביאום לה' זו מצות עשה · מצות לא תעשה מנין ת"ל ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים ואין שעירים אלא שדים כדכתיב ושעירים ירקדו שם · אשר הם זונים אחריהם לרבות שאר עבודת כוכבים · חקת עולם · לבית עולמים · תהיה בזמן הזה · זאת להם ואין חייבין עליהן כרת · לדורותם שנוהג הדבר לדורות : ופריק רבא קרי ביה ולא יזבחו אזהרה כמו שאמרנו · וקרי ביה ולא עוד לרבות אפילו שלא כדרכן : מתני' מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. מנא לן דכתיב בהאי קרא ותראו את שקוציהם [וגו'] כסף וזהב אשר עמהם וכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם.(וכתיב ולקחת לך) · הא כיצד עליהם דומיא דעמהם(א)' מה עמהם של נוי הוא דאסור · אף עליהם דבר של נוי הוא דאסור' ורחינן ארובה עמהם

מכות יג. זבחים קז. מנחות לו: לעיל: עירובין צו. ר"ה ... שבועות די לו.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל מה שעליהם א"כ : (ב) רש"י ד"ה קרי ביה וכו' דהאי עוד : (ג) ד"ה כל מה שעמהם : (ד) ד"ה העובדים וכו' יהבינן להו שכר טובת : (ה) תוס' ד"ה אפילו וכו' אפילו בכלי אחד לא כאו"ד : (ו) בא"ד משום לא תחמוד כסף וזהב גבי פעור דקאמר חוץ :

[עי' פירוש ברש"י דעירובין ה' ד"ה והא"ל נתקן]
[לעיל מד:]
רש"א מ"ז וה"ל והנין מהן בו ושלא בטובה
לעזי רש"י פליד"א. מקופלת. אקדו"ן [אוקרי"ן]. גיגית.
[לעיל יט:]
[שם חולין ח:]

דומיא דעליהם מה עליהם כל מה שעליהם אף עמהם כל מה שעמהם · ופרקינן אם כן לא יאמר עמהם למה נאמר עמהם · לומר דבר שהוא עמו לנוי הוא שאסור · ואוקימנא למתני' דקתני מעות. בכיס קשור ותלוי לה בצוארה של עבודת כוכבים. כסות בטלית מקופלת ומונחת לה על ראשה · כלים כגון ספל ומשיכלה וכיוצא בהן שבראשה · שאלו כולן אינם עושים לנוי · ואוקימנא כל דבר שהוא עם עבודת כוכבים לפנים מן הקלקלין · פירוש החדר שהיא נתונה בו אפילו מים ומלח אסורין הן · חוץ מן הקלקלין דבר שהוא לנוי עבודת כוכבים אסור בהנאה · ושאינו לנוי עבודת כוכבים מותר : אמר ר' יוסי בר' חנינא נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקולים אלא אפילו הוצה לו כלפנים דמי והכל אסור · פרכילי ענבים ועטרות של שבולים · פי' קריבין לביכורים ויינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור : עבודת כוכבים שיש לה מרחץ או גינה נהנין מהן שלא בטובה · ואוקמה אביי שלא בטובת כומרים · היה לעבודת כוכבים גינה ושל אחרים נהנין מהן בטובת הכומרים ושלא בטובת הכומרים · פירוש בטובה הכומרים שהיתה לכומרים טובה בהנאה : פיסקא עבודת כוכבים של עובד כוכבים אסורה מיד · ושל ישראל עד שתעבד · מתניתין מני ר' עקיבא היא · דתניא אבד תאבדון את כל המקומות אשר עברו שם מיכן אמרו עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה אלא עד שתעבד שנאמר אשר עבדו שם · ושל ישראל מיד · דברי ר' ישמעאל מדכתיב ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל · משעת עשיה נאסרה עלי כתיב

א) מדברי רבינו נראה דגרס לכיסך מגי' דידן ואולי דע"ס נפל בכאן וצ"ע

מוסף רש"י נקטינן. מסורת מאבותינו, מנהג מרבותינו (ערובין ה.). שלא בטובה. שלא יחזיק טובה לכומרים, ובהנאה לא מיתסר כדאמרינן אין הקדש לעבודת כוכבים עד שיקריב לפניו בתקרובת (עד שיעבדו. עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים (לעיל יט: חולין ח:). ושל ישראל. שעשה ישראל לצרכו למוכרה לעובד כוכבים (לעיל יט:).

מאי קרא. למזבח הוי מצנים הרבה ומיקורו עד שימתן רוכו: גיר. כפור גרוסל"ש: לא יקומו. סוג לא יקריבו עליו: ואי לאו. ללא ניתנו יקומו: נעבד. נבעלי חיים הנמשך לגבוהה: אם שלו. היה כשהשתחוה לו חשוך שם נלאו שיעו נמשך לגבוה: מזיד ולעון מדלא הוה אלא תנא קמא. תורה אור

אמר חזקיה מאי קרא °בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו וחמנים אי איכא כאבני גיר מנופצות לא יקומון אשרים וחמנים (ו) אי לאו יקומו תנא נעבד שלו אסור ושל חבירו מותר ורמינהי *איזהו נעבד *כל שעובדים אותו בין בשוגג ובין במזיד בין באונס *ובין ברצון האי אונס היכי דמי לאו כגון דאנס בהמת חבירו והשתחוה לה אמר רמי בר חמא לא כגון שאנסוהו עובדי כוכבים והשתחוה לבהמתו דידיה מתקיף לה רבי זירא *אונס רחמנא °פטריה דכתיב °ולנערה לא תעשה דבר °אלא אמר רבא הכל היו בכלל לא תעבדם °וכשפרט לך הכתוב °יחו בהם *ולא שימות בהם יצא אונס והדר כתב רחמנא° ולא תחללו את שם קדשי דאפילו באונס הא כיצד °הא בצנעא והא בפרהסיא אמרו ליה רבנן לרבא תניא דמסייעא לך בימוסיאות של עובדי כוכבים בשעת הגזרה °אף על פי שהגזרה בטלה אותן בימוסיאות לא בטלו אמר להו אי משום הא לא תסיין אימר ישראל מומר° הוה ופלח להו ברצון רב אשי אמר לא תימא אימר אלא ודאי ישראל מומר הוה ופלח להו ברצון חזקיה אמר כגון שניסך לעבודת כוכבים יין (ז)על קרניה מתקיף לה רב אדא בר אהבה האי נעבד הוא האי בימים בעלמא היא (ח)ושרייה אלא אמר רב אדא בר אהבה כגון שניסך לה יין בין קרניה דעבד בה מעשה וכי הא דאתא עולא *אמר רבי יוחנן אף על פי שאמרו °השתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה אמר להו רב נחמן פוקו ואמרו ליה לעולא כבר תרגמה רב הונא לשמעתיך בבבל *דאמר רב הונא °היתה בהמת חבירו רבוצה בפני עבודת כוכבים כיון ששחט בה סימן אחד אסרה מנא לן דאסרה אילימא מכהנים ודלמא שאני כהנים *דבני דעה נינהו ואלא מאבני מזבח ודלמא °כדר"פ ואלא

1 כש"ס: שמא. 2 כש"ס: משומד.

*) [כש"ס: השמד, וכן בשמוד] [כש"ס: משומד, וכן להלן]

אמר חזקיה מאי קרא · כ"ל דחזקיה מכרייתא קאי ולא על דברי רבי יוחנן שהרי חזקיה רבו של רבי יוחנן ומימו פרק ד' לחים ביבמות (דף נ"ח:) שמשה לחבי תירון על מה שהקשה החלמוד על רב חסי תלת ולחי גם לחבי ידע דרב חסי והולכך לו לתרץ והחלמוד סידר כן לפי שהוא מחייב:

יחסר כיוצ לחר הסוגיא:

בגון שהשתחוה שובדי כוכבים והשתחוה לבהמתו דידיה ·

פי' חשהוה שחמרו להרגו חס לח ישתחוה מחליו לכל חין לפרש שכשפטו קומחו בעל כרחו דח"כ הוח לח היה עושה כלום חלח חס עצו מעשה בגופו וחין לדחש חוסר דבר שליט שלו:

מתקיף לה רבי זירא חומם רחמנא פטריים · תימה מלי קפריך נהי דפטור ממיתה בדיעבד מכל מקום לכתחלה הוה חייב למסור עלמו למיתה וחם כן למה לח יהסר מעשה נעבד להם פרהסיח דכשמוך נרחה קרי ליה נעבד מעשה דחייב למסור עלמו ותע"ג דבדיעבד פטור הכל חומם פטור וחין לומר לרבי זירא חומם רחמנא פטריה מכל וכל וחפי' לכתחלה חין למסור עלמו על כך ד"ק מלי ריהיה מייתי מולנערה לח תעשה לחבירה מיהו ילפינן (ה)דחייב למסור עלמו בשלשי בן סורר ומורה (סנהד' דף פד.) "חפילו במקום קלה דקחמר הכי זה בח נלמד ונמנח למד מה לרוצח יהרג ואל יעבור לף נעריה המאורסה יהרג ואל יעבור ולחרניה קרא דומי דהם הוה ליה לאיתויי למיימי חמנח להוליח חומם כדחמר רבח ועוד קשיח מלי קח מסייעי ליה לרבח בסמוך מבימוסיחות בסעם הגזרה דלחסורות ילפינן ר' זירא נמי יודע בזה כיון דבסעם הגזרה הוח חייבין למסור עלמן כדלחמרינן בשילשי בן סורר ומורה לחפילו מלוה קלה ולחעבור לח פליני לפרש דבין ר' זירא ורבח לח פליגי דהח לכתחלה חייב למסור עלמו ורבי זירא הכי קחמר כיון דבדיעבד דכתיב ולנערה לח תעשה דבר חע"ג שים לו למסור עלמו ולח יעבור ולח יהרגנו חבל היכח דלח חיכח עלין הערוה לחבל חם חמרו לה חו מניחי שיבעלוך חו חבלו חין לה למסור עלמה דמדוחה יהפין ושם חין (ו)לו בסעם למסור עלמו חלח שלח יהרוג בידים חבל היכח דלח עביד מעשה כגון שמשליכין לתוכו של חיטוק ומחמשך ודלי חין למסור עלמו": **דא** בגמרח הח בפרהסיח · לכחורה מסמע דרבח ס"ל דחומם לנמרח חין לו למסור עלמו ומחוך כך היה נרחה לפסוק כרבי שמעלח דשרי נמי עבודת כוכבים בנמרח וקטיל רחם ושלום שפסוק(ז) עבודת כוכבים יעבור ולח יהרג ועוד בשלשות דרב לחחי פרקח ורבח (סימן מב) פוסק כר' יוחנן דלמר בשילשי בן סורר ומורה (סנהדרין דף פד. ע"ש) מסום ר"ש בן יהודח כל מלות שבחורה יעבור ולח יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים וכחם נמי בנמרח מייתי לחין דרך שילחם לחומם בפני ר' ומחרי דוד הרב ר' משה מקוני בספר המלות שחבר(ח) כתב בשוף פרק בן סורר ומורה ו"ל רבח דף ר' שמעלח לח פליג עליה לר' יוחנן ללח ס"ם לחמר רבח הכל היו בכלל לח תעבדם בין למחיה בין למיתה כשהוח נלמנע מכל וכל בין מחזהרה בין ממיתה חבל כח מודי רבח לדיקח עשה בכל שים למסור עלמו חפילו בכל חומכח כדחמר ר"ש בבריימח כשהוח לומר לו לחחלל לחלהיך בכללים ויהיו לחם בפרהסיח בין למיתה והוחיל ורבח שהוח בחרח לח פליג עליה דרבי יוחנן קרייה וקיים פסק השלשות, שים ללמד למסור עלמו למיתה וחפילו בחומם ונלמנעה ע"ל: **דיקח** בהמת חבירו רבוצה לפני עבודת כוכבים · פירש בקונטרס (ט)לח מיבעיח דרבילה דהנידה וקנחה ועשיח שלו ולח נהירח דמדפריך החם (חולין דף מח.) ממכמך למ"ד חין לדם לומר דבר שהיו שלו מחי קח פריך מלחבהיה לנמך קנייה והיח דלח חין הנחתה מועלח רק להחחייב בחומרין לכך נרחה לפרש דדבילה נקט לרבותח לח"ם שלח הרבילה ולח עשה בה מעשה גדול לחסרה במעשה זוטח וסימן ח' ללו דוקח דה"ה כל דהו שהרי סימן לחד נבהמה חינו נמר דבר ומיהו כבר תרגמה לח"ג דרב הונא מיירי לחסרה להדיוט ועבד שלו לחסר מיירי בלחסרה לגבוה כדי לכיכי למעשה בגופו קחשיה מהי לחסרה להדיוט ה"ה נמי למעשיו דידיה כגון ניסך לה בין קרניה מהני לחסרה לגבוה:

אילימא מכהנים · מעשה ונחסרו לח"ם אחין ז' רחיה גמורה דממה עשו מעשה בשלהם מכל מקום הכי קחמר לפילו היו דומים זה ולח עשו מעשה רק בכל לחריס לח רחיה היה כדחמי מקום דבני דעה ניהו:

1 כש"ס: השמד, וכן בשמוד.

רבינו חננאל

כרכתיב בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות וגו' אי איכא כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשרים וחמנים ואי לא יקומו וקיימא לן כיחידאי: תנא נעבד שלו אסור ושל חבירו מותר · פירוש אין נעבד נאסר אלא אם הוא קנייני של עובר ב ב ל קנייני של אחר לא · פירוש איזהו נעבד כל שעובדין אותו בין שוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון האי אונס היכי דמי לאו כגון שאנס חבירו וגזל בהמתו והשתחוה לה הנח אדם אחר דבר שאינו שלו · ודחי רמי בר חמא לאו הכי הוא אלא אנס כגון שאנסוהו עובדי כוכבים וכפאוהו והשתחוה לבהמתו שלו דנמצא אסור בהמתו · מתקיפלה ר' זירא והא כי האי גונא הוא פשור וכיון דהוא פשור בהמתו לאו נעבד היא ומנא לן דבי האי גונא הוא פשור דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וגו' וזבח רבא ופריק האי אונס דפרהסיא דחסנא כעבודת כוכבים בצנעא אבל בפרהסיא לא ואסר הכל היו האפילו אנס בכלל לא תעבדם וכשפרש הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם הרי יצא אנס הדר כתב רחמנא ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי דאפילו אנס מיחזי שלא יחלל קשיין אהדדי ואמרינן לא קשיא בצנעא חי בהם ולא שימות בהם · בפרהסיא אפילו אנס ולא תחללו אסורו ליה לרבא תניא דמסייעא לך בימוסאות של עובדי כוכבים שהתפיזו בשעת הגזרה אע"פ שהגזרה בטלה אותן בימוסאות לא בטלו ה ב א הגזרה אונס הוא ואפ"ה כיון דבפרהסיא הוה אסור ואמר רבא הוא לא מסייעי החם דלמא דקיל בימוסאות משום דקיל בימוסאות דשרי לישראל סומר הוה ופלח להו לרצון · ועבודת כוכבים דפלח ישראל אינה בטילה עלמית·הוקיה אמר הא דתנא אזהו נעבד כל שעובדין אותו בין באונס בין ברצון דמשמע דאפילו בכהאי גוונא אנס חבירו ועבד לבהמתו ונאמרה כגון שניסך יין לחמה בין קרני בהמת חבירו ומקשינן ה א י בימום עשאה פי' מזבח כ ם ו מצבה ע ש ה לעבודת כוכבים אחורת ובימום הוא א"ר יוחנן בימום שנפנם סותר ואפילו כהאחרו שלו לא נאסרה דהא אי בעי פנים לה ופרקינן אלא כגון שניסך לה יין לאותה בהמה עצמה כגון קרניה שעשאוה עבודת כוכבים

עין משפט
נר מצוה

קלג א מיי' פ"ה מהל' עבודת כוכבים הלכה ה:
קלד ב מיי' שם פ"ג הלכה ו:
קלה ג ד מיי' פט"ז מהל' שגגות הלכה ג:
קלו ה מיי' שם הלכה ו:

מסורת הש"ס

תורה אור

מ"ש איהו מינן דידן ואין דקאמרי אחוכי עליה ומתני' כאן ביחיד הניסת כאן ברבים הניסתים יחיד לא מימלך וטעי בתריה רבים מימלכי ולא טעו בתריה אמר רב יוסף מנא אמינא לה דכתיב °לא תאבה לו ולא תשמע אליו ^אהא אבה ושמע חייב איתיביה אביי מי שאני בין ניסת דרבים לניסת יחיד והתניא °כי יסיתך אחיך בן אמך אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים ורבים מכלל יחיד יחיד מכלל רבים להחמיר על גופו ולהקל על ממונו רבים מכלל יחיד להקל על גופם ולהחמיר על ממונם בהא מילתא הוא דשאני אבל בכל מילי כי הדדי נינהו אלא אמר אביי כאן בניסת מפי עצמו כאן בניסת מפי אחרים מפי עצמו מימלך מפי אחרים גריר בתרייהו אמר אביי מנא אמינא לה דכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב רבא אמר אידי ואידי בניסת מפי אחרים הא דא"ל כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה הא דלא א"ל כך אוכלת כך שותה כו' אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב °מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך וגו' מה לי קרובים ומה לי רחוקים הכי קא"ל מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים מאי לאו דאמר ליה כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה ש"מ רב אשי אמר סיפא בישראל מומר* רבינא אמר לא זו אף זו קתני *איתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה אביי אמר חייב רבא אמר פטור אביי אמר חייב דהא פלחה רבא אמר ^בפטור אי קבליה עליה באלוה אין אי לא לא: סימן עב"ד ישתחו"ה למשי"ח: ואמר אביי מנא אמינא לה דתנן העובד עבודת כוכבים אחד העובד כו' מאי לאו אחד העובד מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא כרמתרץ רבי ירמיה אמר* אביי מנא אמינא לה דתניא °לא תשתחוה להם להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם במותך יכול אפילו נעבד כהמן ת"ל °ולא תעבדם והא המן מיראה הוה נעבד ורבא כהמן ולא כהמן כהמן דאיהו גופיה עבודת כוכבים ולא כהמן דאילו המן מיראה והכא לאו מיראה ואמר אביי מנא אמינא לה דתניא *כהן משיח בעבודת כוכבים רבי אומר בשגגת מעשה וחכמים אומרים ^גבהעלם דבר ^דושוין שבשעירה ביחיד ^הושוין שאין מביא אשם תלוי *האי שגגת מעשה דעבודת כוכבים ה"ד אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא והשתחוה לו אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי

*) [בס"א: משומד]

מאי שנא איהו. להיות אלוה יותר ממני ואין דקאמר ליה אחוכי עליה: ומתניתין. דקשיין אהדדי הכי מתוקמא רישא דקתני עובד אין אומר לא: ברבים הניסתים. דאפילו נתרצו מימלכי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע וסיפא דמחייב באבה ושמע ביחיד הניסת דכיון דנתרצה לאו דעתיה למהדר והוא אבה ושמע ורחמנא חייביה: והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים. וילך ויעבוד וגו' וסקלתם (דברים יז): ורבים מכלל יחיד. לדון בסייף הכה תכה (שם יג) דעיר הנדחת: להחמיר על ממונם. ושרפת באש וגו' (שם) אבל יחיד הקל בממונו שלא גזר עליו לאבדו: מפי עצמו. שאין אחר מסיתו: מנא אמינא לה. דבדבורא ניסת מפי אחרים הוא דמחייב: הא אבה ושמע. למסיתו חייב: אידי ואידי בניסת מפי אחרים. ומשכחת לה דלא נתחייב ניסת משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה מסית שבחיה דעבודת כוכבים כך אוכלת וכך שותה דכיון דלא ידע ביה מילתא דשבחיה מהדר קא הדר ביה ולא אבה ושמע: מנא אמינא לה. דכי כתוב אבה ושמע בדאמר ליה כך אוכלת וכך שותה משתעי: דכתיב. בפרשת מסית מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך או הרחוקים ממך מה לי קרובים ומה לי רחוקים ולמה הזכיר קרוב ורחוק אלא מפני שדרכו של מסית לדבר על עבודת כוכבים רחוקה שאינו מכיר בה ומוליא בפיו השקר ואומר כך אוכלת וכך שותה לפיכך אני אומר לך הסתכל בעבודת כוכבים הקרובות לך ותראה שאין בהם ממש ומהן אתה למד טיבן של רחוקים. אלמא קרא בדאמר ליה כך אוכלת כתוב: רב אשי אמר סיפא. דמחייב באמירה בישראל מומר' דכיון דקבל עליה תו לא הדר ביה שהרי הופקר בכך: רבינא אמר. לעולם בישראל גמור וכולה מתני' בחד טעמא ותנא רישא עובד וסיפא אומר ולא זו אף זו קתני כלומר ולא עובד בלבד אמרו אלא אף אומר חייב: מאהבה ומיראה. מאהבת אדם ומיראת אדם ולא חשבה בלבו באלהות: חייב. במזיד בהתראה במיתה ובשוגג דכסבור מותר לעשות כן חייב בחטאת: פטור. בין במזיד בין בשוגג דלאו כלום עבד: אחד העובד. והלא המזבח והמקטיר עובדין הן אלא הכי קאמר אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה ואחד המזבח לשם אלהות דתנא סיפא לגלויי עליה דרישא דמאהבה ומיראה הוא ואפילו הכי חייב: כדתירץ ר' ירמיה. אחד העובד כל עבודה שהיא דרכה בכך ואחד המזבח שלא כדרכה ולעולם רישא וסיפא לשם אלהות: ולא תעבדם. יתירא הוא: נעבד כהמן. שעשה עצמו עבודת כוכבים כדאמר במגילה (דף יט.) דאי לאו הכי לא הוה מרדכי מתגרה בו והיה כורע ומשתחוה לו: והא המן. מיראת המלך הוו פלחי ליה כדכתיב (אסתר ג) כי כן צוה לו המלך וקתני דלא: ודלא כהמן. דקתני* יכול אפילו נעבד כהמן לאו למיסר מיראה אלא למיסר אדם הנעבד לשם עבודת כוכבים שלא מיראה למסגד ליה בסתמא והאי דנקט המן משום דעשה עצמו עבודת כוכבים הוא: כהן משוח. בקרבן עבודת כוכבים: ר' אומר בשגגת מעשה. אפילו לא נעלם ממנו איסור עבודת כוכבים אלא ששגג במעשה חייב. ואע"ג דבשאר מצות אין מביא קרבן האמור בו אלא א"כ נעלמה ממנו הלכה דכתיב גבי חטאת צבור (ויקרא ד) ונעלם דבר כגון הורו ב"ד שחלב מותר ועשו ע"י העלמתן דבפר כהן משוח כתוב (שם) לאשמת העם הרי משוח כצבור אפילו הכי בעבודת כוכבים שקרבנו שוה לשאר יחידים כדקתני ואזיל מחייב בשגגת מעשה בלא העלם דבר. ולקמן מפרש האי שגגת מעשה היכי דמי: וחכ"א. אף כאן אינו חייב אלא בהעלם דבר. ובהוריות בפ"ב (דף ז:) ילפינן טעמא מקרא: ושוין שבשעירה ביחיד. ואפילו לרבנן דלא משוו ליה כשאר יחיד לענין להתחייב בלא העלם דבר מודים הן שאין קרבנו בעבודת כוכבים חלוק משאר יחיד שמביא שעירה דכתיב גבי קרבן עבודת כוכבים בפרשת שלח לך [במדבר טו] ואם נפש אחת אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משוח ^(א)משמע ואע"פ שנשיא ומשוח חלוקין מן היחידים בשאר מצות שהנשיא מביא שעיר זכר ונאכל וכהן משוח פר ונשרף והיחיד מביא כשבה או שעירה בעבודת כוכבים שוין הן: ושוין שאינו מביא אשם תלוי. על שום לא הודע שבתורה משום דגבי אשם תלוי כתיב (ויקרא ה) על שגגתו אשר שגג משמע מי שמביא חטאת על הודע דשגגת מעשה מביא אשם תלוי על לא הודע יצא משוח שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר ואשמעינן הכא אפילו לרבי דאמר שיש לך קרבן שהמשוח חייב בשגגת מעשה מודה הוא שאין מביא אשם תלוי. ובמס' הוריות (ז:) יליף מקרא מדכתיב באשם תלוי [ויקרא ה] שגגתו שגגתו* תרי זימני מי שכל חטאו בשגגה יצא משוח שאין כל חטאו בשגגה שהרי בשאר מצות צריך העלם דבר: שגגת מעשה. בלא העלם דבר ה"ד: הרי לבו לשמים. ולא השתחוה זה לעבודת כוכבים לא מזיד ולא שוגג הוא[2] אלא לשמים שהרי לשמים נתכוון ואפילו היה יודע שזה הבית עבודת כוכבים הוא והוא משתחוה בתוכו לשמים אין כאן עונש שהרי אף משתחוה לבית הכנסת לא לבית הוא משתחוה אלא למי ששכן שמו עליה: אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה. שראה דמות[3] שהיו רגילין לעשות בדמות המלך והרואה אותו משתחוה לו לכבוד המלך ופעמים שעובדין אותו וזה ראה אחד שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד והשתחוה לו: אי דקבליה עליה באלוה. שהשתחוה לו לשם עבודת כוכבים מזיד הוא: ואי

1 בס"א: משומד. 2 בס"א ליתא הוא. 3 בס"א: צלם.

רבא אמר פטור. אע"ג דבפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר בעבודת כוכבים יהרג ואל יעבור י"ל נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מיחייב מיתה ואין לומר דרבא לטעמיה דאמר בפ' ר' ישמעאל (ע"ז דף נד. ושם) אפי' עבודת כוכבים בצינעא נאמר וחי בהן ולא שימות בהן דא"כ הני (*כריתות) דמייתי לימא דאתיא כמ"ד בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) יהרג ואל יעבור דפלוגתא דתנאי היא °וי"מ הא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם עבודת כוכבים והכא איירי בעבודת כוכבים שהכל עובדים מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמייתי ומתני' דאחד העובד משמע ליה דאיירי כה"ג דאי בסתם עבודת כוכבים לא איצטריך דשמעינן ממתני' דהפוער עצמו לפעור °אע"ג דמכוין לבזויי חייב מיהו הא דכהן משיח הוה מצי לאוקומי בסתם עבודת כוכבים אלא דמשני שפיר וא"ת לרבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן וי"ל כדאמר במדרש שהיו צלמים על לבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרינן בירושלמי דשביעית (פ"ד) כגון פפוס ולולייניס אחים שנתן להם מים בזכוכית, נבועה ולא קיבלו*: ורבא

[נ"ל כרייתות]

[עי' תוס' שבת עב:]

מוסף רש"י
מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים. כשם שאין ממש בקרובים, כן אין ממש ברחוקים (דברים יג ח).
רבי אומר בשגגת מעשה. לחייב. וחכמים אומרים בהעלם דבר. כלומר עם שגגת מעשה כשאר מצות (הוריות ז:).
הרי לבו לשמים. דאי נמי בבית עבודת כוכבים השתחוה לשמים לאו איסורא עבד ולא חטאת (כריתות ג. וכעי"ז שבת עב:).
אנדרטא. צורת המלך שעושין לכבוד המלך והשתחוה לה ולא לשם אלהות (שבת עב:).

שבת עב:
[כריתות ג']
[ואמר רש"ש]
הוריות ז:
שבת עב:
כריתות ג'

גליון הש"ס
תוס' ד"ה רבא. וי"מ הא דאמר. ע"ל סה ע"א תוד"ה הואיל ושנו: באד"ה אע"ג דמכוין לבזויי. ע"ל סד ע"א תוס' ד"ה אף:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה ושוין כו' ואחד משוח במשמע:

[נ"א אמר ד"ה נעבד]
[הא דקתני רש"ש]
[שגגתו שגג רש"ש]

שהם מתחייבים בקבלה בלבד שאף הן אינן נמלכין לפי הגירסא הראשונה. ובתוספות[314] אמרו שמה שהקשו מן הברייתא לא הקשו אלא מתחילת הברייתא שאמרו אחד יחיד הניסת ואחד רבים שהן יחידים, אבל עיר הנדחת דין אחר הוא ואין להקשות ממנה.

איתמר העובד עבודה זרה מאהבה ומיראה אביי אמר חייב ורבא אמר פטור. פירש רש"י ז"ל מאהבת אדם ומיראתו[315]. ופירש הר"ר דוד ז"ל דיראה זו יש בה סכנות נפשות שימיתוהו אם לא שיעבדנה, וכיון דמשום יראה הוא עובדה לרבא פטור. והקשו בתוס'[316] דהא בעבודה זרה קי"ל יהרג ואל יעבור דמשמע שאין יראת אדם פוטרו מכלום, וכ"ש כשעושה מאהבה שראוי להקשות דמשום אהבת אדם אין לו לזלזל אפילו במצוה קלה. לפיכך פירש ה"ר דוד ז"ל דמי שיעבוד איזה עבודה זרה באחד ממיני עבודות שדרכה בכך, או מעבודות של פנים מיראת נפשו כדי שלא ימות, ואמר אלי אתה, שהוא חייב מיתה, ובלבד שלא יהא שוגג בדבר שיהא סבור שהאונס מתיר, אלא כיון שהתרו בו שאין האונס מתיר וקיבל התראתו אע"פ שהוא אנוס חייב מיתה, ובהא לא פליג רבא מידי. כי פליגי אביי ורבא, היכא דלא אמר אלי אתה אלא שעבד עבודה זרה מאחת מהעבודות שצוו לו בקנס מיתה שיזבח או יקטור לעבודה זרה פלונית, אביי סבר חייב שהרי עבד עבודה זרה באחת מהעבודות, ובמתני' מחייב מיתה בין בעבודה מן העבודות בין באומר אלי אתה, והיינו דקאמר אביי והא פלחה, כלומר שעבד אותה באחת מעבודותיה וחייב אי מיתה במזיד אי קרבן בשוגג. ורבא אמר פטור, דנהי דתנן במתני' דבעבודה מן העבודות חייב אע"ג דלא אמר בפירוש אלי אתה, היינו משום דכל שעובד איזו עבודה זרה באיזו עבודה מן הסתם הוא קיבלה באלוה אף על גב דלא אמר בפירוש, אבל זה שצוו עליו בקנס מיתה שיעבוד כך לעבודה זרה ומיראת המות הוא עובדה פטור דודאי לא קיבלה עליה באלוה, ואין שם שום אומדנא שקיבלה באלוה כיון שעבדה, דעבודה זו מחמת האונס היא והיינו דקאמר רבא אי קבלה עליה באלוה אין אי לא לא, כלומר (כשנעשה) [כשעשה] העבודה מעצמו שלא באונס יש לנו לתלות שהוא קבלה באלוה וחייב, אבל זה [שעשה] (שנעשה) מאונס אין עשיית העבודה הוכחה שקיבלה באלוה, אלא אם כן אמר בפירוש אלי אתה, דבכהאי גוונא אפילו באונס חייב וכדכתיבנא לעיל[317].

ויחיד המוסת וכן עיר הנדחת בעינן שיעבדו כדי לחייב.

314 כ"כ ר' יונה משם התוס', וכתב דמיושב לפי"ז למה הקשה אביי מהברייתא, והרי הברייתא מדברת על רוב העיר המוסתים בעיר הנדחת, ורבים הניסתים שעליהם דיבר רב יוסף היינו קבוצת אנשים המוסתת, וע"ז תי' תוס' שקושיית אביי מבוססת על האמור ברישא של הברייתא. לפי"ז משמע דרבינו בא לומר דהתוס' ג"כ פי' כמו גי' הספרים דרבים הניסתים היינו קבוצת אנשים ולא אנשי עיר הנדחת. מאידך כותב בעל פרי חדש בביאורו על לשונות הרמב"ם פ"ד מעכו"ם ה"א, שאף תי' של רב יוסף לחלק בין יחיד לרבים מכוון לרבים בעיר הנדחת, והפירוש בגמ' הוא שאנשי עיר הנדחת אינם מתחייבים ע"י אמירה בלבד אלא ע"י עבודה, אבל בדין הסתה אין הבדל בין יחיד או קבוצה שאינה רוב העיר.

315 כ"פ הרמ"ה בפי' אחד, המאירי, אלא שנחלקו בפי' שיטה זו אם הכוונה ליראה מפני סכנת נפשות או הכוונה מפני יראה של נזק בעלמא כמבואר לקמן בד"ר.

316 ד"ה רבא.

317 תוס' הנ"ל תי' בתחילה שאכן יש חיוב ליהרג ולא לעבור, אבל בדיעבד אם עבר אינו חייב וזהו חידושו של רבא שפטור, ואפשר דלא ניחא ליה לר' דוד משום דאיהו ס"ל דכל שיהרג ואל יעבור אם עבר חייב מיתה בבי"ד, וכן משמע ממ"ש לקמן לחלק בין ג' עבירות ובין שאר מצוות. עוד תי' בתוס' בשם י"מ שהחיוב ליהרג ולא לעבור חל רק על ע"ז שרגילים לעובדה בתור אלהות, אבל כאן מיירי בע"ז שאין מי שעובדה ממש לפי שכולם עובדים אותה מאהבה ומיראה בלבד. ואפשר דלא ניחא ליה לר' דוד בהאי פירוש, משום דמשמע בסוגיין דרק העובד הפרטי הזה עבד מאהבה ומיראה, אבל שאר האנשים עובדים לגמרי לשם אלהות, ולכן פי' דמיירי שכולם עובדים אותה לשם אלהות אלא שהוא עבד מיראה או מאהבה ולא קיבל אותה דלא אמר אלי אתה. ומיושב לפי דבריו משה"ק כשעושה מאהבה למה פטור והלא משום אהבת אדם אין לו לזלזל אפי' במצוה קלה, דכאן מיירי שלא קיבל ולכן בסתמא שעבד משום אהבה לא אמרינן דקיבל אותה

אבל הרמב"ן ז"ל[318] פירש שמה שאמרו כאן מיראה אינה יראה דסכנת נפשות, דאי הכי היכי מחייב אביי, דהא אע"ג דבעבודה זרה אמרינן דיהרג ואל יעבור, היינו שהוא מצוה עליו שיהרג על שמו של הקב"ה, אבל שיהרג בב"ד אין לנו ואי עבר פטור[319], וכדדרשינן בסיפא[320] הכרת תכרת הנפש ההיא[321], היא ולא אנוסה ולא מוטעת, וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה[322], לפיכך פירש מאהבה ומיראה שלא יזיקנו בממון, וכיון שאינו עובדה לכוונת אלהות אלא לאהבת אדם ויראתו לאביי חייב ולרבא פטור, וקי"ל כוותיה, ומאי דקרי ליה שוגג בלא מתכוין היינו משום דס"ל דכל שאינה עובדה לכוונת אלהות אלא מפני אהבת אדם ויראתו שיהא מותר, והיינו אומר מותר דאמרינן בסמוך[323], וראיה לדבר דהכי הוא דהא בשאר כל מצות התורה כל שהן מעבירין אותו בפרהסיא או בשעת הגזירה קי"ל דיהרג ואל יעבור[324], אף על גב דכתיב[325] וחי בהם ולא שימות בהם[326], וטעמא משום עשה דונקדשתי[327], הכא נמי באלו הג' מצות והם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים כל שעשאן מאונס נפשו פטור ממיתה אע"ג דהתרו ביה. אלא שה"ר דוד ז"ל מחלק בין אלו הג' עבירות ובין שאר מצות, דבשאר מצות הוא משום עשה דונקדשתי ולפיכך אין ממיתין עליה בפרהסיא או בשעת הגזירה, אבל באלו הג' עבירות שהם מחמת חומר עצמן אימא לך דאפילו באונס ימיתוהו ב"ד אם התרו בו[328], ומאי דאמרינן בספרי היא ולא אנוסה דחה ה"ר דוד ז"ל דהאי אונס לאו אונס הגוף שאנסוהו כותים אלא אונס הנפש, כלומר שיעשה שלא בדעתו, כענין שאמרו[329] האדם בשבועה פרט לאונס[330].

והרמב"ם ז"ל פירש בפ"ג מהל' עבודה זרה[331] מאהבה כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו לה שמא תריע לו, כמו שמדמים עובדיה שהיא מטיבה או מריעה[332], אבל לא קיבלה עליו באלוה פטור. והא לא מחוור לי, דכיון שעובד צורה זו על שהיא מטיבה ומריעה אע"ג דלא קבלה עליה באלוה חייב מיתה[333], דלא גרע ממקטר לשד דאמרינן בגמרא[334] היינו עובד עבודה זרה, וסתם מקטר לשד (ש)אינו מקבלו באלוה ואפילו הכי קרי ליה עבודה זרה. ועוד, אמאי לא תריץ ליה במקטר לשד שאינו מקבלו באלוה, וזהו בעל אוב דליכא אלא לאו, אלא משמע לי דכל שעושה איזה עבודה לשום צורה כדי שיגיע ממנה איזה תועלת, הרי נתן לה אלהות

בתורת אלהות. ועיין בערוך לנר שכתב דיש לתמוה לפי' ר' דוד מדוע הקשו מהנך ג' ראיות נגד רבא הא איכא לאוקמי באמר אלי אתה, דבכה"ג מודה רבא דמיחשב ע"ז. 318 עיין רמב"ן שבת עב, ב ד"ה אלא, ושם לא הביא פי' זה דמיראה היינו שירא שלא יזיקנו בממון. 319 כ"כ הרמב"ן בע"ז נד, א דאע"ג שחייב למסור הנפש על ג' עבירות, אם עבר אינו נהרג. וכ"כ תוס' כאן בתי' קמא, ובע"ז שם ד"ה מתקיף. וראה תוס' יבמות נג, ב ד"ה אין אונס, דיש ללמוד זה מולנערה לא תעשה דבר שאף שעשתה מעשה מפני האונס לא תעשה לה דבר, וכ"כ הרשב"א בע"ז שם משם ר' יונה, המאירי בסוגיין, הנמוק"י כאן (יח, א בדפי הרי"ף). אכן לדעת ר' דוד, העובד בעבודה שדרכה ככך ואמר אלי אתה, חייב אע"פ שעבד באונס. ועיין בביאור הגר"א יו"ד סי' קנז סקי"ח דיש לדייק דכן ס"ל לי"מ בתוס' בסוגיין, וזוהי שיטת הרא"ם הו"ד בהגהות מיימוניות פ"ג מע"ז ה"ו אות ב. שיטה ממוצעת מובאת בתוס' ע"ז נד, א ד"ה הא, משם הרב מקוצי, דיש חילוק בין העובד ע"ז בצינעא לבין העובד בפרהסיא, דבצינעא חייב למסור ואם עבר פטור לפי שכתוב וחי בהם, ובפרהסיא אם עבר חייב מיתה כיון שכתוב ולא תחללו. וראה מנ"ח מצוה רצו, עמודי אור (קכב, ז), ושו"ת חת"ס יו"ד סי' קלג. 320 צ"ל: בספרי. 321 במדבר טו, לא. 322 ה"ד. 323 סב, א. 324 כדלקמן עד, א. 325 ויקרא יח, ה. 326 ראה יומא פה, ב. 327 חסר כאן: אעפ"כ אם עבר אינו נהרג. 328 ראה לעיל הע' 319. 329 שבועות כו, א. 330 לפנינו שם: פרט לאנוס. 331 ה"ו. 332 כ"פ רב האי גאון ור"ח, ראה אוצה"ג, והרמ"ה בפי' השני. וראה מ"ש בחי' חת"ס שבת עב, ב ד"ה מאהבה. 333 כה"ק המאירי. ועיין בשו"ת הריב"ש סי' קי, הו"ד בכסף משנה שם, שרוב עובדי כוכבים שבעולם כך הם, שחושבים שיש אלוה למעלה מהם אלא שמייחסים כוחות אלהיים לע"ז שלהם, ועל זה הזהירה התורה. 334 לקמן סה, א.

ושררה על זה הענין ולפיכך עובדה, והיא ענין עבודה זרה, כנ"ל.

יכול אפילו נעבד כהמן. (פירש) [פירוש] שהשתחואה הותרה לאדם שכמותך להשתחוות לפניו ולכבדו, אבל אם היא השתחות של אלהות אעפ"י שאינו עושהו אלוה ממש אסורה היא, ולדעת אביי חייבין עליה מיתה, שהשתחויה של המן השתחויה של אלהות היתה, וע"ז מסר מרדכי עצמו למיתה, ואע"ג דקי"ל כרבא דפטר דאין חייבין עליה מיתה וחטאת, מ"מ מענין עבודה זרה הוא, ואע"ג דפטור אסור לעשות כן, דבעבודה זרה ובכל אביזרהא (קו"ל) [קי"ל] בפרק בן סורר ומורה[335] יהרג ואל יעבור. ולמדנו מכאן שהקדשים של כותים וגם המשוגע של הישמעאלים אע"פ שאין טועין אחריהם לעשותן אלהות, הואיל ומשתחוים לפניהם השתחואה של אלהות דין עבודה זרה יש להן לכל דבר (אסור) [ואיסור] של עבודה זרה[336], שלא בהידור לבד הם משתחוים לפניהם, שאין הידור למתים, אלא כענין עבודה של אלהות היא עבודתן[337].

[סב, א] **תני ר' זכאי קמיה ר' יוחנן זבח וקיטר וניסך והשתחוה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת.** כך היא גירסת הספרים, ואינו חייב אלא אחת משום דבחד לאו כללינהו (והא) [והוא] לא תעבדם[338], וכדאיתא בהדיא בסוף סוגיין[339] גבי מ"ט דר' אמי, ואיכא מ"ד דלא גרסינן והשתחוה[340], דהא טעמא דר' זכאי (היה) [הוה] משום דס"ל דהשתחואה ללאו יצאתה, ופירש רש"י ז"ל[341] דאע"ג דבהשתחואה איכא סקילה בקרא בהדיא כדכתיב[342] וילך ויעבוד וישתחוו וסקלתם באבנים, מ"מ יצאתה ללאו שלא יהיה בה כרת, וכיון דאין בה כרת אין שגגתו חטאת, דכל שאין זדונו כרת אין שגגתו חטאת[343], והויא השתחואה כהבערה דיצאתה ללאו שלא יהיה בה חטאת, וא"כ מאי איריא דקתני דאינו חייב חטאת על השתחואה שאין חטאת בחייבי לאוין כלל, ומאי רבותיה דתנא דעריב השתחואה בהדי הנך עבודות דאיכא בהו חטאת מיהא על כולן ובהשתחואה ליכא כלל, ולפיכך אין גורסין השתחואה בהדי הנך, והדין עמהם, אבל מ"מ אפשר להעמיד הגירסא, שדעת התנא לצרף הרבה עבודות אסורות שלא יהא בהן אלא חטאת אחת, אע"פ שאין הדבר בדקדוק, דפטור השתחואה הוא משום דללאו יצאתה וא"א שיחייב בה חטאת לפי שהיא מחייבי לאוין.

א"ל פוק תאני לברא. וטעמיה דר' יוחנן כמו שפירש ר' יוסף דס"ל דהשתחוואה לא יצאתה ללאו אלא לחלק, שאין לומר שיצאתה ללאו במקום דאיכא למידרש ולמימר שיצאתה לחלק, דקולא וחומרא לחומרא מקשינן[344], דהא דא"ר יוסי דהבערה ללאו יצאתה היינו משום דאית ליה מדוכתא אחרינא חילוק מלאכות לשבת מאחת מהנה, אבל בעבודה זרה דלית ליה דוכתא אחרינא לחלק, אית לן לאוקמי השתחואה לחלק ולא ללאו. ומאי דאקשינן בתר הכי עבודה זרה נמי תיפוק ליה מאחת מהנה, לא בא (לחלק) [לחלוק] על ר' יוחנן, שהרי מודה הוא מ"מ דבעבודת עבודה זרה חייב על כל אחת ואחת, והן הן דברי ר' יוחנן דקאמר פוק תני לברא, אלא שבהשתחואה (עצמו) [עצמה] בא לחלוק ולומר שיצאתה ללאו, ונדחו דבריו דא"א לאוקומי הני קראי בעבודה זרה כדמפרש ואזיל, מעתה נשארו דברי ר' יוחנן דברים מוכרחים, שעל כל אחת ואחת מן העבירות הוא חייב אעפ"י שהן בהעלם אחד, דהשתחואה ודאי לחלק יצאתה.

335 עד, א. 336 אין מכאן להוכיח בודאי דדת הישמעאלים דין ע"ז יש לה, דיתכן דכאן מיירי רק במשתחוה למנהג שלהם. וראה מג"א או"ח סי' קכח סקנ"ד דמומר לעכו"ם לאו דוקא, אלא ה"ה גם המיר דתו לדת הישמעאלים שאינם עובדים ע"ז לא ישא כפיו. ועיין בשלטי הגבורים אלף המגן ס"ק עג, דמשו"ת חכם צבי סי' יג משמע דנהפך לדת הישמעאלים הוי כמומר ממש. 337 ראה חמרא וחיי עמ' שז. 338 שמות כ, ה. 339 לקמן סג, א. 340 כ"כ תוס' לקמן סג, א ד"ה אמר, דכשם שאין לגרוס אליבא דרש"י בדר' אמי כך אין לגרוס בדר' זכאי. וראה מ"ש ר"ת שם. 341 ד"ה השתחואה. 342 דברים יז, ג. 343 שבת סח, ב-סט, א. 344 כדאיתא ביבמות ה, א.